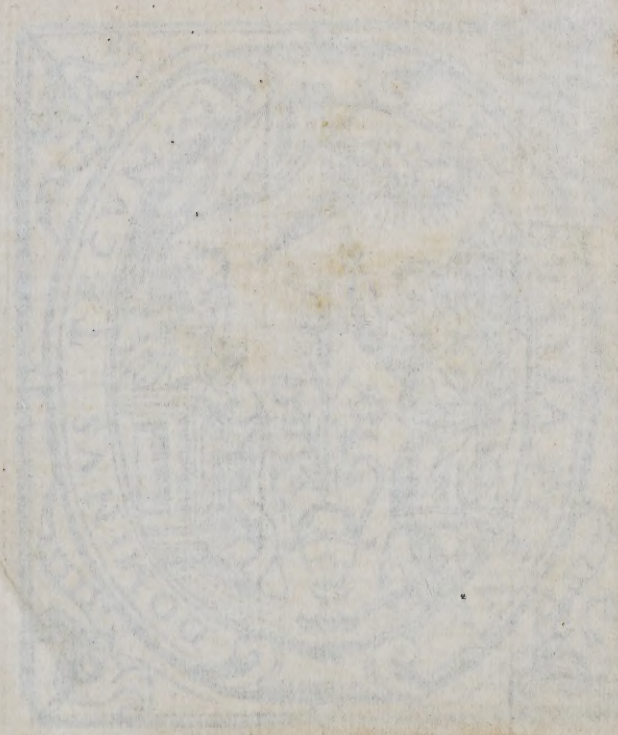
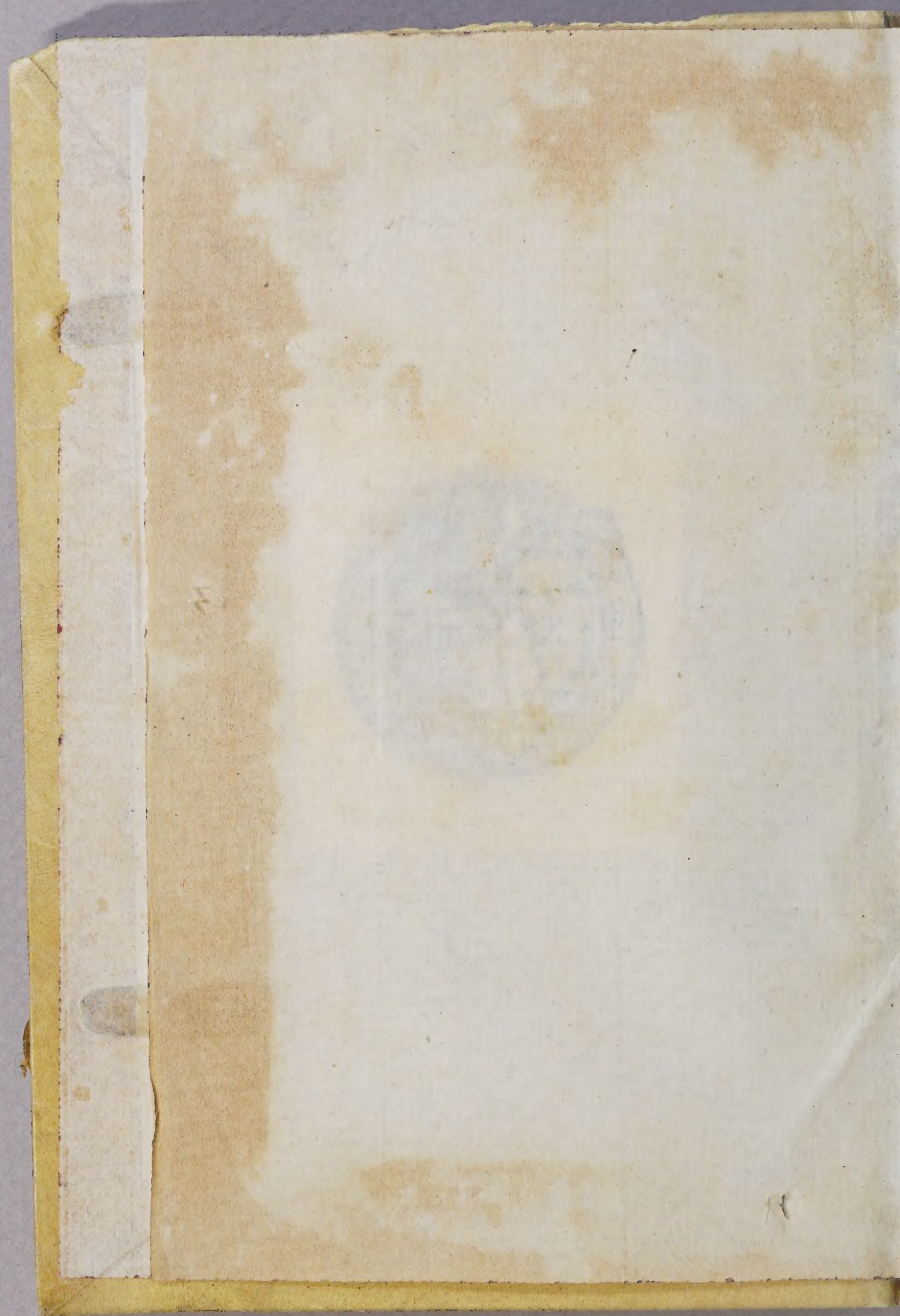

+ HSB =
for action for action

THE
HISTORY OF THE
CITY OF LONDON
FROM THE
FUNDATION OF THE CITY
BY THE
MAYOR AND ALDERMEN
OF THE CITY OF LONDON
IN THE
YEAR 1790

EPITOME
PRAECEPTIO-
NUM LATINI SERMONIS,
congruè, ornatè, copioseq; exercendi.
C V M
VERSIFICANDI RATIONE.
Et de Optimo genere poematis.

CVM LICENTIA.
Mexici : Apud Ioannem Ruyz. Anno 1632.

SVMMA DELA LICENCIA.

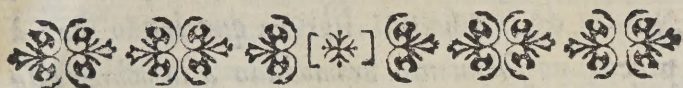
EL Excellētissimo señor Marques de Cerraluo Virrey de nueva España, atendiendo à que la Iuuentud que en estos Reynos estudia Latinidad, y Rhetorica, padece mucha incomodidad por la mucha falta que ay de libros, tã grande, que ni aun à excessiuo precio se hallan diò licencia à la Congregaciõ de la Virgen santissima nuestra Señora de la Annunciata de los Estudios de la Compañia de IESVS de Mexico, para que pueda cõ el impressor que ella señalar, imprimir en pequeños tomos y tratados, fragmentos, ò pedaços, y libros de Autores aprobados, alterando, y sumando lo que fuere conueniēte: remitida la aprobaciõ al P. Guillermo de los Rios de la Compañia de IESVS Confessor de su Excellencia. Fecha en Mexico en 11. de Agosto de 1632.

Aprobacion.

EN virtud de la comission que se firuiò darme el Excellētissimo señor Marques de Cerraluo Virrey de Nueva España acerca de los tratados, y libros en ella contenidos, señalo y aprueuo [para la impressiõ del que se intitula *Epitome præceptionum Latini sermonis, congruè, ornatè, copioseque exercendi,*) el quarto, y quinto de Institutione Grammaticæ del Nebrissense. Y del intitulado *illustrium Autorum collectanea*, impresso en Mexico Año de 604. el *Compendium Rhetoricæ P. Cypriani Suarez Societatis I E S V*, y los tratados de *Conscribendis epistolis*, de *Progymnasmatibus*, de *Optimo genere poematis P. Bartholomæi Brauo, eiusdem Societatis*: con el de *Collocatione Latini sermonis, ex varijs.* Fecha en Mexico à 2. de Setiembre de 1632.

Guillermo de los Rios.

DEDICATORIA.

SERENISSIMA REYNA DE LOS ANGELES.

Verdadera Madre de la eterna Sabiduria, vuestra Congregacion de la Inuentud de Mexico, y Reynos de Nueva España, que frequenta los Estudios dela Compañia de IESVS, dedica à la proteccion y amparo de vuestra soberana Magestad quatro libros, en que de grande numero de Autores ha juntado, y recogido lo mejor, y mas vtil, assi para su enseñanza de Latinitud, y preceptos della, y de Rhetorica, como para seguridad, y mejoría de costumbres. Ofrezco los juntamēte vuestro leal Congregante Lucas de Medina Orozco, Benefactor que tambien ha sido de la misma Congregacion, como lo es al presente, y del Comun de estos Estudios, en auer costeadado la impresion, sin otro interese alguno,

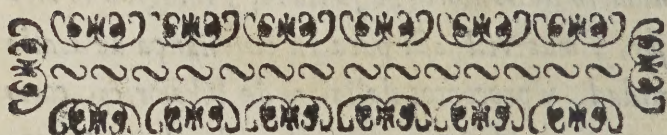
mas

Handwritten signature or mark.

mas del que ay en acudir à la grande necesidad,
y falta de semejantes libros, queriendo sean à
precio, no solamente acomodado à la pobreza de
algunos, mas tambien q̃ si algo resultare de pro-
uecho, se emplee en premios para los que mas se
auentajaren, asì en los examenes generales, como
en otras competencias, y certámenes literarios, cõ
que se feruoriza el Estudio, en orden al fin prin-
cipal q̃ la Compañia de vuestro benditissimo Hijo
pretende de toda virtud, à gloria de su diuina

Magestad, y honor vuestro

VIRGEN GLORIOSISSIMA.

ESTE libro [conforme à lo general del de
ratione studiorum Societatis IESV, y à
lo particular de esta Prouincia de Nue-
ua España] contiene lo que de preceptos para
la congruidad, ornato, copia, y buen vso de la
lengua Latina, es necessario, y suficiente, de tal
manera, q̃ para ello, el estudiante no aurà me-
nester otro libro alguno. Y el Maestro se libra-
rà dela molestia q̃ auia, y gasto de tiempo, sin el
fruto desseado, en reuolver otros libros, y car-
tapacios, y escritos, que dictar. Excusando ya
todo esto, sin otro cuidado mas de explicar in
voce estos breues preceptos, y exercitarlos à
la larga: sin otras glossas, addiciones, noras, ad-
uertencias mas de las que aqui estan, y las que
para toda la Grammatica ay enel primer tomo,
despues de los primeros rudimétos, y las que
en este para la buena collocacion, al fin del Cõ-
pendiũ Rhetoricæ: vtiles no solo para el Rhe-
torico, mas tambien para q̃ à ella se vaya ha-
ziendo el de Mayores, y Medianos, en confor-
midad de lo que muy bien se aduierre y auisa
en varias partes del de Ratione studiorũ. Se-
gun el qual va en este [vltra de la Syntaxis, &
Profodia, Versificandi ratione, & de Optimo
genere poematis] lo selecto de conscribendis
epistolis, vt Supremæ Grāmat. Reg. 6. & 10.
Humanitat. 6. Rhetoricæ 12.

De

De Progymnasmas, lo escogido tambien, y
necesario. Humanit. Reg. 1. & 6.

Compendio dela Rhetorica que el de ratio-
ne stud. dize Præceptorum Rhetoricæ brevis
suma, ex P. Cypriano. Humanit. Reg. 1. 2. & 8.

Instruido pues el estudiãte en estos præceptos
(segun el Poeta *Quidquid præcipias, esto brevis.*)
quedale tiempo para lo q̃ es el fin dellos. Que
en valde sabria vno [dize S. Basilio] los pre-
ceptos de edificar si nunca pusiesse manos à la
obra. Y si el vso haze Maestro en qualquiera
arte, mucho mejor aqui, el exercicio de tres co-
sas, Construir, Componer, Hablar Latin: con at-
tenciõ. En la 1. al ver alli los præceptos puestos
por obra. En la 2. al no yr contra ellos. En la
3. al adquirir facilidad, hablando Latin, no so-
lamẽte lo ordinario dela Classe el de Menores,
y Medianos: mas tambien adelantandose el de
Mayores y Rhetorica à hablar vn rato acerca
de qualquier materia: lleuando en la mente por
guia algun precepto: como es: de Epistola, de
Progymnasmate, de Inuentionis, de Amplifi-
cationis locis: de Orationis partibus, Exordio
&c. de figuris præsertim sententiarum: cū imi-
tatione tandem alicuius de insignioribus locis
Oratorum, vt sunt Ciceronis, in lib. Solutæ

Orationis, pag. 195.

DE OCTO PARTIUM ORATIONIS CONSTRUCTIONE.

Syntaxis Græcè, Latinè constructio, est
recta partium orationis inter se cōpositio.

¶ Duo Substantiua continuata, si ad eandem rem
pertinent, eodem casu gaudent vt, Vrbs Athenę.

Si autem ad diuersas, alterum, cui sit posses-
sionis nota, erit Genitiuus. Cic. in Pisen.

Supplicium est pœna peccati.

Sin verò Genitiuus laudem, vel vituperatio-
nem significet, in Ablatiuum mutari potest. Cic.

4. Fam. Neque te confirmare audeo ma-
ximi animi hominem vel maximo animo.

Adiectiua cū substantiue ponuntur, more sub-
stantiuorum construuntur. Cic. Tantum cibi,
& potionis adhibendum est.

Adiectiua quę Scientiam, Communionem, Co-
piam, & his contraria significant, cum Genitiuo
iunguntur, vt, iuris peritus, consilij parti-
ceps, plenus officij.

Item quedam in Ax, Ius, Idus, & Osus, vt
Phi-

2 DE INSTITVTIONE

Philosophus tenax recti, nullius culpæ conscius, audius virtutis, studiosus litterarum. Quibus adde, Memor, Immemor, Securus, vt memor beneficij, immemor iniuriæ, securus rumorum. Hi casus reguntur ab adiectiuis Græco more.

Partitiua nomina, Numeralia: & quæcunque adiectiua Partitionem significant: Genitiuum possessionis, vel Ablatiuum multitudinis cum præpositione, E, vel Ex, vel De, admittunt: vt nulla belluarum, vnus militum, multæ arborum, vel ex arboribus, vnus militum, idest, vnus ex numero militum, ex numero, inquam, nam est partitio.

SVPERLATIVA.

Superlatiuum nomen iungitur cum Genitio plurali possessionis, vel singulari qui multitudinem significet. Cicer. 5. Tul. Theophrastus elegantissimus omnium. Idemp. Rib. Plato totius Græciæ doctissimus. Hic Genitiuus in Ablatiuum cum præpositione E, vel Ex, vel De, mutari potest. Cic. p. Clemen. Ex his omnibus natu minimus. Interdum in Accusatiuum cum præpositione, inter. Sen. 2. Contr.

Cræ-

Cræsus inter Reges opulentissimus.

Nomina quę similitudinem, aut dissimilitudinem significant: item Communis, Proprius, interrogandi, vel dandi casui hærent. Terent. Eunu. Domini similis, vel Domino, Cis de Senect. Proprium senectutis vitium. Commune valetudinis, vel valetudini.

Nomina, quibus commodum. Voluptas Gratia, Favor, Æqualitas, Fidelitas, & his contraria significantur, iunguntur eleganter. Dativo Acquisitionis: vt, Cōsul salutaris, perniciosus Reip. Iucundus molestus, gratus, inu sus, propitius, infestus, ciuibus, fidus, infidus, imperio, par, impar, tanto oneri. Item verbalia in Bilis, vt amabilis omnibus: & quedam nomina, quę ex particula, Con, componuntur, vt conscius mihi, consentaneus omnibus. Denique quęcumque Adiectiua habent hunc Dativum Acquisitionis. Pleraque autem eleganter effervuntur interdum cum Accusativo, & Præpositione, Ad, vt Accomodatus, appositus, aptus, idoneus, habilis, utilis, natus huic rei, vel ad hanc rem.

Comparativum nomen est, quod unum, vel plura

a ij

quo-

777

4 DE INSTITVTIONE

quocumque modo superans dissoluitur in positivum,
 & aduerbium magis: vt, doctior magis doctus:
 iungiturque cum Ablatiuo. Cic. 1. Catil. Lu-
 ce sunt clariora nobis tua consilia. Plin.
 lib. 36. cap. 9. de quadam naui. Omnibus
 quæ in mari visæ sunt mirabiliorem.

Pleraque Adiectiua Ablatiuo iunguntur, qui
 significet Laudem & Vituperationem, vel partem. Q.
 Cic. de petit. Consul. Nequaquã sunt tam
 genere insignes, quam vitijs nobiles Sal.
 de Bel. Catil. Antonius pedibus æger.

Opus nomen substantiuum eleganter Ablatiuo,
 vel Nominatiuo adiungitur, vt, Opus est mihi
 libro, opus est mihi liber. Mi obra y ne-
 gocio es el libro.

Sextum nudus amat, Dignus, Contentus, Inanis,
 Atque Refertus, item Locuples, alienus Onustus,
 Immunis, Plenus, Cassus, Diuesque, Potensque.
 Tum Fretus, Vacuus, tum captus, Præditus Or-
 bus, Præterea Extorris, quibus omnibus addito
 Liber. Cic. Atti. Huic tradita est vrbs nu-
 da præsidio, referta copijs. Horum pleraq;
 iunguntur etiam Genitiuo, vt, dignus honoris.
 Adiectiua Diuersitatis, & Numeralia Ordinis

Abla-

GRAMMATICÆ.

5

Ablatiuum cum prepositione A, vel ab admittunt.
Cicer. 4. Acad. Certum cum illo qui a te totus diuersus est. Hir. de Bel. Alex. Imperio, & potentia secundus a Rege. Item securus Liber Vacuus, Purus, Nudus, Inops, Orbis, Extorris. Cic. p. Dom. Tam inops aut ego eram ab amicis, aut nuda Resp. a Magistratibus?

OMNE verbum personale, seu Finitum, utrumque Nominatiuum habere potest cum utrumque nomen ad eandem rem pertinet, maxime verbum Vocatiuum. Cic. de Orat. Qui habentur, & vocantur sapientes.

Interest, & refert Genitiuo Possessionis iunguntur. Cic. i. Fini. interest Regis recte facere, id est, recte facere est inter officia Regis.

Item his Accusatiuis, Mea, Tua, Sua, Nostra, Vestra. Teren. Hecy. Tua quod nihil refert, percontari desinas. Mea interest, id est, inter mea, videlicet officia. aut munera.

Item his Genitiuis, Magni, Parui, Tanti, Quanti, Cic. 6. Tirō. Magni ad honorem nostrum interest me ad urbem venire. Cetera huiusmodi

a iij

per

ym.

6. DE INSTITVTIONE

per aduerbium adduntur. Cic. Theodori nihil interest.

Cuia, vel cuius interest, per eleganter dicitur.

Satago etiam Genitiuo adiungitur. Terent. Heaut. Clinia rerum suarum satagit.

Verba quæ Auxilium, Adulationem, Cōmodum, Incommodum, Fauorem, Studium significant, iunguntur Datiuo Acquisitionis. Vt auxilior, Adulor, Commodo, Incommodo, Faueo tibi, studeo Philosophia.

Datiuo item adherent cōposita ex Verbo Sum, & quæ Obsequium, Obedientiam, Submissionem, Repugnantiam significant, Vt Prorsum, Obsequor, Obtempero, Seruio, Repugno tibi.

Item quæ euentum significant. Cic. 1. Off. Quod cuique obligit, id quisque teneat.

Adde Liber, Licet, Liqueat & quæ sunt generis eiusdem præter Attinet, Pertinet, Spectat ad me. Terent. Facite quod vobis libet.

Multa denique composita ex verbis cognatæ significationis, & Præpositionibus, Ad, Con, in, Inter, Ob, Præ, Sub, Dativæ gaudent, ut, Assurgo, Consentio, Immineo, Illacrymor, interuenio,

nio, obuerfor, praluceo, succumbo oneri.

Sextum vult Egeo, Indigeo, Vaco, Vi&ito,
Vescor.

Viuo, Superfedeo Potior, Delector, Abundo.
Mano, Redundo, Fluo, Scateo, Fruor atque
Laboro.

Glorior, Oblector, Lætor, quib⁹ addito Nitör.
Consto, Pluo, Valeo, Possum, Sto, Fungor,
& Vtor.

Cum Careo, Fido, Confido Periclitör adde.

Ci. Ad Q. F. Incredible est, mi frater,
quam egeam tempore.

In his omnibus Ablatiuus pendet à præpositione.

Sum utrumq; Nominatiuum Substantiuium ha-
bet. Vt, senectus ipsa est morbus, Virgilius
est Mantuanus: id est ciuis, vel vir, Ado-
lescentis est maiores natu vereri id est, ma-
iores natu vereri est, officium adolescētis.

Cum hoc verbo locum non habent illi Genitiui
Mei, Tui, Sui, Nostri, Vestri: pro quibus vi-
mur, Meum, Tuum, Suum, Nostrum, Vestrum,
Vt, nostrum est senes vereri: id est senes
vereri est nostrum officium.

8 DE INSTITVTIONE

Verbum *Actiuum*, vel potius *Accusatiuum*, cuiuscumque id demum positionis sit post se accusandi casum postulat: vt, Deum cole, imitare Diuos, noui animi tui moderationū, non decet ingenium puerum scurrilis iocus, viuo vitam difficilem.

Verba Accusandi, Absoluendi, Damnandi, præter *Accusatiuum* admittunt *Genitiuum* possessionis, qui pœnam crimen ve significet. Cic. p. Rab. An non intelligis quales viros summi sceleris arguas? Terent. Eun. Hic furti se alligat, id est furti crimine.

Genitiuus qui crimen significet, in *Ablatiuum* cum *Præpositione De* mutari potest, maximè cum his verbis *Accuso*, *Arguo*, *Appello*, *Absoluo*, *Damno*, *Condemno*, *Defero*, *Postulo*. Liu. 6. Bel. Pun. *Blactius* de preditione *Dasum* appellabat.

Hoc nomen *Crimen Ablatiuo* sine præpositione eleganter effertur à qua tamen pendet. Cic. 2. Fam. Ego te eodem crimine condemnabo, id est, de eodem crimine.

Dicimus eleganter, Capite aliquem damnare, Punire, Plectere.

Ab-

Absoluo etiam, Libero, Alligo, Astringo, Obstringo, Mulcto, Obligo, Ablatium significatam pœnam, crimen ve (tacita prepositione) admittunt. Liu. lib. 1. Ego me etsi peccato absoluo supplicio non libero.

Miseret, Misere scit, Piget, Pœnitet, Pudet, Tædet, Genituo præter Accusatiuum effervuntur, ut, Miseret me tui, id est misericordia habet me tui. Eodem modo Pigritia, Pœnitentia, Pudor, Tædium.

Verba Pretij atque Æstimationis præter Accusatiuum hos fere Genitivos Possessionis assumunt: Magni, Maximi, Pluris, Plurimi, Parvi, Minoris, Minimi, Tanti, Tantidem, Quanti, Quanticunque. In his Grammatica est. Emo aut æstimo pallium tanti, id est, Emo, aut æstimo pallium pretio tanti æris.

Dicimus etiam Magno, Permagno Paruo Non-nibilo, & Magno pretio æstimare. Valer. Max. lib. 5. Magno ubique pretio virtus æstimatur. Paruo æstimatur, id est, paruo pretio, Sic etiam Tanto, Quanto, Quantocumque, Minore pretio. Liu. 2. Bel. Pun. Non minore pretio redimi possumus.

10 DE INSTITVTIONE

Nanci, Flocci, Pili, Afsis, Teruntij, Nihili, iunguntur, eleganter verbo Facio, sed & cum multis alijs: vt Flocci te facio, aut afflimo: id est, pretio flocci.

Verba omnia Dativum habent Acquisitionis: Vt, Amo hæreditatē filio meo, explico lectionem discipulis. Sed in primis hunc eleganter sibi adiungunt verba Dandi, Reddendi, Committendi, Promittendi, Declarandi, Anteponendi, Postponendi. Terent. Anar. Facile omnes, cum valemus, recta consilia ægrotis damus. Sic. Facio tibi fidem, minor, minor tibi mortem.

Multa denique composita ex præpositionibus Ad, In, Ob, Præ, Sub, Vt, Adimo, Impono, Obijcio, Præfitio, Subtraho tibi materiam.

Sunt etiam quibus, geminus Dativus, præter Accusativum eleganter apponitur. Vt, Do, tibi hæc Laudi, Vitio, Culpe, Crimini, Pignori, Fœnori: vertis id mihi vitio stultitiæ: ducis honori, damno.

Moneo, Doceo, cum compositis, item Flagito, Pasco, Reposco, Rogo, Interrogo, Cælo, præter primum Accusativum sibi alterum adiungunt qui
pen.

GRAMMATICÆ. II

pendet à præpositione. Cic. I. Fin. Sapientia nos omnes docet vias, id est, docet nos iuxta omnes vias.

Verba Implendi, Vestiendi, Onerandi, Liberrandi, & his contraria, ac multa præterea privandi præter Accusativum Ablativum asciscunt: Ut, Compleo, exhaurio, induo, exuo, onero, exonero, libero, impleo, privo. Cic. Att. Ægritudo me somno privat.

Verbum Passivum habet eum nominativum, qui in Activo Accusativus fuerat, Ut, Colitur Deus. Qui etiã sapientissimè eleganter adiungitur Ablativus, cum præpositione a, vel ab, Cic. Att. An tu existimas ab illo me malle legi, quàm à te?

Interrogatio, & responsio casu coherent. Cui præceptor dedit operam? Platoni.

Genitivus semper est possessionis pendetque à nomine Substantivo tacito, vel expresso.

Dativus ubicumq; reperiatur semper est Acquisitionis, est enim in cuius gratiam commodum, vel incommodum aliquid sit. Liui. 2. ab. vii. condi. Magno illi ea cunctatio stetit, eadem ratio est, si iungatur cum verbis Passivis. Cic. Neque senatui, neq; populo, neq; cuiquam bo-

12 DE INSTITVTIONE

bono probatur. *Vbi Datiuus est acquisitionis, non persona agens, idem enim in actiua inuenitur.* Cic. p. Balbo. Non vt vobis rem tam perspicuam dicendo probaremus.

Accusatiuus præter eum, qui regitur à verbo. Actiuo semper est communis, pendetque à præpositione tacita, vel expressa.

Tempus, si per quandiu fiat interrogatio, effertur Accusatiuo, tacita, vel expressa præpositione. Liu. Romulus septem. & triginta regnavit annos, vel per triginta annos. Idem: Obsidio vix in paucos dies tolerabilis, vel paucos dies.

Distantia omnis, aut dimensio, Accusatiuo etiam effertur, tacita, vel expressa præpositione. Cæsar. Planicies patebat tria millia passuum id est, per tria millia passuum. Lactantius de Phœnice: Per bis sex vlnas eminet ille locus. Varro de re rust. li. 3. c. 5. Ad duos pedes altum à stagno, latum ad quinque, vel duos pedes altum, latum quinque. His omnibus eleganter adimes præpositiones, cum velis.

Accusatiuus cum præpositione per communis est omnibus verbis tam actiuis, quam passiuis, &

in Passivis non erit persona agens. Cæs. 3. Ciui. Pompeius frumentum omne per equites comportauerat, vel comportatum erat frumentum per equites.

Tempus, modò per *Quandiù* modò per *Quando* fiat interrogatio, Ablatiuo effertur. Verres depopulatus est Siciliam vno triennio.

Distancia quoque, & Dimensio Ablatiuo effertur. Abest itinere vnius diei locus, latus duobus pedibus. Omnibus verbis addi potest Ablatiuus, is, qui vulgo absolutus dicitur. Rege Philippo pax floret.

Ablatiuus instrumenti, Causæ, Excessus, aut Modi, quo aliquid fit, omnibus verbis adiungitur, qui semper pendet à præpositione. Terent. And. Hisce oculis egomet vidi. Cic. ad Q. Fr. Vestra culpa hæc accidunt. Idem: Scipio omnes sale, facetijsque superabat. Idem de Sen. Sapientissimus quisq; a quilsimo animo moritur. Causæ, Excessui, aut. Modo eleganter sæpè præpositionem constituens, instrumento non ita eleganter.

Verbum infiniti modi post se Nominatiuum habet, cùm res ad Nominatiuum præcedentis Verbi per-

nam

14 DE INSTITVTIONE

pertinet. Cic. 1. de Nat. Nolo esse longior. Ac si Accusatiuus antecessit, & sequatur necesse est.

Cic. 1. Cat. Cupio me esse clementem.

Infinitum esse, accedente verbo Licet, Dandi, vel Accusandi casui hæret, cum cæteris verbis fere Accusandi. Cic. 1. Atti. Mihi negligenti esse non licet, vel negligente. Terent. Heaut. Expedit nobis esse donos.

Gerundia quæ passionem nõ significant, casus suorum verborum admittant, vt Tempus obliuiscendi iniuriarum, ignoscendi inimicis, coercendi cupiditates, abstinendi maledictis.

Gerundijs, in Di adduntur substantiua, vt tempus, causa, &c. non nulla adiectiua; vt peritus, cupidus. Cicero de Sen. Efferor studio patres vestros videndi, idem 2. de Orat. Sum cupidus te audiendi.

Gerundijs in dum, præponantur præpositiones Ad, Ob, Inter, Cicero Tus. Conturbatus animus non est aptus ad exequendum munus suum. Ante, etiam præponitur interdum, sed raro.

Gerund.

Gerundia in Do, modò sine præpositione adhibentur, Vt Non sum soluendo. Cic. lib. 13.

Att. Plorando defessus sum. Modò præpositiones assumunt A, Ab, De, In, non nunquã B, vel Ex, Cum, Pro. Quint. lib. 1. Scribendi ratio coniuncta cum loquendo est.

Gerundia quæ Passionem significant, nullum post se casum admittunt. Quint. lib. 2. Memoria excolendo augetur.

Gerundia, quæ Accusativo casu gaudent, in passivam hac ratione commutantur. Studiosus defendendi Remp. studiosus Reip defendendæ. Pla. Epid. Epidi cum quarendo operam dabo, frequenter, Epidico quarendo.

Participale in Dum, accedente Verbo substantiuo, Dativo iungitur, post se habet casum sui Verbi. Cicer. 2. Tus. Tuo tibi iudicio utendum est: Si tamen casus Verbi fuerit Accusativus mutabitur oratio, hoc modo. Petendum est tibi pacem, petenda est tibi pax.

Supina in Vm, amant verba, quæ motum ad significant, & ante se nullum, post se suorum verborum casum habent. Terent. Phor. Me vltro

accu-

16 DE INSTITVTIONE

accusatum aduenit.

Voces illæ, quæ malè vulgo dicuntur Supina in V. nominibus adiectiuis hærent. Virg. Mirabile visu.

Participia eosdem casus habent quos verba, à quibus proficiuntur. Liu. 1. ab Urb. Ancus, ingenti præda potitus, Romam redijt.

Exosus, Perosus, Pertæsus, cum Accusatiuo efferuntur. Liu. ab Urb. Plebs regum nomen perosa erat.

Participia præsentis cùm fiunt nomina, & nonnulla præterita interrogandi casu gaudent. Cic. Att. 9. Boni ciues amantes patriæ. Sallust. Cat. Alieni appetens, profusus sui.

Possessiua, Meus, Tuus, Suus, Noster, Vester Genitiuo Possessionis iunguntur, tam Substantiuorum, quam Adiectiuorum. Cic. 2. Pl. 3. Tum hominis simplicis pectus vidimus. Mea vnus interest Rem. defendere.

Nomina Numeralia, Partitiua, Comparatiua, & Superlatiua Genitiuos, Nostrum, Vestrum habent, Nostri tamen, & Vestri cæteris iunguntur. Cur lib. 8. Nolo singulos vestrum excitare. Cic.

Cic. Cat. 4. Habetis ducem memorem vestri, oblitum sui.

Reciproco Sui utimur, cum tertia persona transit in seipsam etiam accedente altero verbo. Cic. Qui à me petierit, ut secum, & apud se essem quotidie.

Suus etiam utimur, cum tertia persona transit in rem à se possessam. Cic. 5. Verr. Aiebat multa sibi opus esse, multa canibus suis.

Cum duę tertię personę in oratione præcedunt, Sui, & Suus tantummodò utemur, cum ad Verbi suppositum prius aut principalius referimus: sed si nulla sit ambiguitas, hoc præcepto non astringimur. Cic. 2. Phi. Hic rogat ciuem, ut secum coeat societatem.

Verba cōposita sæpè casum præpositionis habent tacita, vel repetita Præpositione. Cic. Fin. Pythagoras Persarum Magos adiit, vel ad Magos. *Versus suo casui postponitur. Cic. Arpinum versus. Item, Tenus, iungiturque Genitiuo plurali, vel Ablatiuo singulari: ut oculorum tenus, capite tenus.*

In, cum quies, aut aliquid fieri in loco, significatur,

b

catur,

catur, vel ponitur pro inter, Ablatiuum amat, alioquin Accusatiuum: vt Sum in templo. deambulo in foro Cic. Amic. Nisi in bonis amicitia esse non potest. Brutus fuit pius in patriam, crudelis in liberos.

Sub pro Circiter, Per, Paulo, Ante, Post, & cum tempus ad significat, Accusatiuum amat. Cic. 10. Fam. Sub eas literas statim recitate sunt tuæ, sub vesperum, sub noctem, sub lucis ortum, sub idem tempus.

Sub cum verbis Motus, Accusatiuum, cū verbis Quietis Ablatiuum petit, Vt, Clodius se sub scalas tabernæ librarix coniecit: consedimus sub vmbra platani.

Super Accusatiuo seruit: Ablatiuo verò cum pro Deponitur, & interdum cum verbis Quietis. Tegula cecidit super caput. Cic. Att. lib. 16. Hec super rescribam ad te Virg. Ecl. Fronde super viridi.

Subter, ferme Accusatiuum poscit, siue Quietis, siue Motus verbis adiungatur. Cic. Tus. Plato cupiditatem subter præcordia locauit.

En, & *Ecce*, Nominandi, & Accusandi casibus adhaerent, qui semper pendent ab aliquo verbo, vt,

En

En turba id est, en turba adest, en hominem, id est, en vide hominem: similiter in adverbio, Ecce.

Aduerbia, quibus interrogamur, sunt, hæc, *Vbi*, *Vnde*, *Quò*, *Qua*, *Quorsum*.

Cùm interrogatio sit per Aduerbiū *Vbi*, si respondendum sit per nomina propria Pagorum, Castellorum, *Vrbium*, Prouinciaram, insularum, Regionum primæ, vel secundæ declinationis, ponuntur in Genitiuo, vt, sum Romæ, Brundisij, Siciliæ, Cretæ.

Si propria tamen fuerint tertiæ declinationis, vel Pluralis numeri, sexio casu utendum est. Cicer. Diu. Babylone Alexander mortuus est. Idem Att. 16. Athenis esse.

Sed nomina Prouinciaram, Insularum, & Regionum frequentius, & elegantius sunt in Ablatiuo, cum præpositione *In*, quibus adherent nomina appellatiua: Vt, sum in Sicilia, in Creta, in foro, in vrbe. Dicimus etiā Ruri, vel Rure in Ablatiuo. Plau. Bachi. Si illi sunt virgæ ruri, at mihi tergum domi est.

Propria sequitur appellatiua quatuor. Humi, Belli, Militiæ, Domi, quorum postremo adiungi

bij

pos-

20 DE INSTITVTIONE

possunt, *Mec, Tue, Sue, Nostræ, Vestræ, Ali-
næ*. Cic. Tul. Theodori nihil refert humi ne
an sublimè putrescat.

Si responsio fiat per aduerbia, redduntur hæc.
*Hic, Isthic, Ilhic, Ibi, Imbi. ibidem. Alibi, Ali-
cubi, Vbique, Vtrobique, Vtilibet, Vbiuis, Vbi-
cumque, Pasim, Vulgo, Intus, Foris, Nusquam,
Longè, Peregre, & Supra, Subter, Infra, Ante,
Post, Extra.* Cic. 6. Fa. Nemo est, qui in
vbis, quàm ibi, vbi est, esse malit.

Cùm per vnde fit interrogatio, si respondetur
per propria Vrbium, vtemur Ablatiuo, vt, Venio
Roma, Brundisio, Carthagine, Athenis,
Creta, Rure, Domo.

Si fuerint propria Prouinciarum, vtemur Ab-
latiuo cum præpositione, vt, Venio ex Sicilia.

In appellatiuis semper exprimitur præpositio:
vt, ex foro, ex vrbe.

Si per Aduerbia fiat responsio, redduntur hæc,
*hinc, Isthinc, Ilhinc, Indidem, Aliunde, Vndeli-
bet, Vndeuis, Vndique, Vndecumque, Alicunde,
Vtrinque, Eminus, Cominus, Superne, Inferne,
Peregre, Intus, foris, Ter. Heut. Vide, ne
quò hinc abeas longius.*

Quan-

Quando per Aduerbiū Quò, fit interrogatio, nomina propria Vrbium, reddentur in Accusatiuo, vt, Eo Romam, Brundisium, Carthaginem, Athenas, Cretam, Rus, Domum.

Prouinciārum cum præpositione, vt, ad Siciliam. Appellatiuis additur præpositio, vt, ad forum, ad urbem.

Aduerbia reddentur hæc, Huc, Isthuc, Eò, Eodem, Illò, Aliquò, Aliò, Neutrò, Vtroque, Quoque, Quocumque, Quouis, Quolibet, Intrò, Foras, Peregrè, Longè, Nusquam. Terent. Heaut. Abi Parmeno intro.

Si per qua fiat interrogatio, per propria respondentes Ablatiuo utemur, vel Accusatiuo cum præpositione, Per, vt, Quà interfecisti? Roma, Brundisio, Carthagine, Athenis, Rure, Domo, vel per Romam, per Brundisium, per Carthaginem, per Athenas.

Proprijs Prouinciārum, & appellatiuis, clarè additur præpositio, Per, vt, per Siciliam, per Cretam, per forum, per urbem.

Cum rogamur per Qua, reddemus etiam hæc, Hac, Isthac, Ilhac, Aliqua, Qualibet, Quacumq; Terent. Eun. Hac, Ilhac persiluo.

Si per Quorsum fiat interrogatio, quæcumquæ
sint nomina, ponuntur in Accusatiuo cum hac voce,
Versus: Quorsum tendis? Romam versus.

Redduntur etiã hæc aduerbia: *Horsum, Istorsum, Illosum, Aliorsum, Sursum, Deorsum, Dextrorsum, Sinistrorsum, Læuorsum, Prorsum, Rursum, Inversum, vel Introrsus, Retrorsum, vel Retrosus, Quoquouersum, vel Quoquouersus, Terent. Phor. Horsum pergunt.*

Satis, Abundè, Affatim, Parum, Instar, ergo pro causa, Genitiuum postulant, Terent. Phor. Satis iam verborum est. Pridie, & Postridie, & Genitiuo, & Accusatiuo eleganter iunguntur. Pridiè eius diei venit, Postridie Ludos Appollinares.

Propiùs, & proximè Accusatiuo adherent, Propiùs Urbem, proximè Italiam: id est, ad verbum, ad Italiam.

O, Heu, & Proh, Nominandi, Accusandi, & Vocandi casibus iunguntur: vt, O pietas, Heu cladem Proh. Iupiter.

Hei, & Vè Dativo gaudèt, vt, Hei mihi, Vè tibi.

Omnes hi casus Aliunde reguntur, quam ab interiectionibus.

Coniunctiones Copulatiuæ, & disiunctiuæ Orationes coniungunt, disiunguntque: casus etiam similes, cùm ad idem verbum referuntur, sed hoc non necessario, Cæsar pugnat, & Cicero scribit, forma, & gloria fragilis est, Horatius. Aut ob avaritiam, aut misera ambitione laborat.

FIGVRATA CONSTRUCTIO.

DVO sunt orationis vitia, quæ, qui purè, ac emendatè loqui volet, diligentissimè vitare debet, Barbarismus, & Solæcismus. Barbarismus est dictio, aut omnino barbara, aut Latina quidem, sed vitiosa scripto, vel pronuntiatione, vt Perla, pro vnione. Aui so, pro moneo, Afflijo, pro affli-go. Solæcismus est vitiosa partium orationis compositio, vt seruiò Deum, pro seruiò Deo.

Sunt quædam tamen apud viros doctos, quæ faciem quidem solæcismi habent, vitiosa tamen non sunt. Hoc autem nouum loquendi genus figura verborum, aut sermonis, siue schemalexos appellatur. Est enim figurata noua loquendi ratio, à triplo, & vulgari sermone remota, quæ ferè ratione

24 DE INSTITVTIONE

aliqua nittitur: cuiusmodi sunt quæ sequuntur.

Enallage figura est, cum pars vna orationis pro alio ponitur. Cic. ad Att. Quam turpis est assentatio, cum viuere ipsum turpe sit nobis: ubi viuere, pro vita ponitur.

Fit etiam Enallage per attributa partium orationis, quæ accidentia appellantur, ut casus, numerus, genus, persona, &c. Alia enim sæpè pro alijs ponuntur. Ponitur casus, pro casu, ut, Terẽ. Aud. Mulier cõmigravit huic viciniae pro in hanc viciniam, Numerus pro numero. Virg. Pars in frustra secatur, Modus pro modo. Cic. Treb. Sed valebis, meaque negotia videbis, pro vale, vide. Tempus pro tempore. Ter. Tu si hic sis, aliter sentias, pro esses, sentireas: Multa de reliquis attributis exempla occurrent. Permutatio verò personæ rarò reperitur, præterquam quòd secunda pro tertia frequenter assumitur, ut Roges, pro roget aliquis.

Eclipsis figura est, cum id, quod in oratione deest, foris omnino petendum est. Cic. Ego si Tiro ad me, cogito in Tusculanum. Ad Att. lib. 15. Vbi deest, venire, & proficisci.

Zeugma est cum id, quod in oratione desideratur, è proximo assumitur, manente eodem genere,

numero, casu, cæterisque attributis. Cic. Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amicitia.

Sylepsis est cùm id, quod in oratione deest, assumitur è proximo, mutato tamen genere, aut numero, aut casu, aut aliquo è cæteris accidentibus. Cic. in Verr. Risus populi atque admiratio omnium facta est. Idem ad Q. Fr. Ille timore ego risu corruui.

Est etiam Sylepsis, cùm sensus ratio potius habetur, quàm verborũ. Terent. in And. Vbi est ille scelus, qui me perdidit? Id est, ille sceleratus.

Prolepsis est, cùm dictio aliqua totum significans, præcessit, quæ rursus in partibus intelligitur, neq; explicatur, vt, Duo Reges Romam auxerunt: Romulus bello, Numa pace. Dictio totum significans est, Reges, partes, Romulus, Numa, vbi rursus Romulus Rex, Numa Rex dicendum erit, vt oratio integra sit.

Archaismos constructio est, qua prisca vetustas potissimum vsa est. Ter. Eun. Nescio quid profectò absente nobis turbatum est domi. Cic. Hanc sibi rem præsidio sperant futurum. Vbi absente nobis, rem futurum, locutiones esse vides prisecas, hoc sæculo minimè vsitatas.

bv

Helle-

Hellenismus est constructio, quæ Græci sermonis legis, non Latini obseruat. Luceius ad Cic. lib. 5. Fa. Si solitudine delectaris, cum scribas, & agas aliquid eorum, quorum consueuisti, pro quæ consueuisti, vt Latina lex præcipit.

Cum orationis structura decoris gratia variatur, neglecto simplicis sermonis ordine, non vitium est, sed virtus: quæ hyperbaton appellatur, id est, transgressio verborum. Cic. Animaduerti, iudices, omnem accusatoris orationem in duas diuisam esse partes, in duas partes diuisam esse, simplex erat ordo. Hyperbati aliquot sunt species, Anastrophe est duorum verborum ordo præposterus, vt, mecum, secum, nobiscum.

Tmesis est, cum verbum compositum diuiditur aliqua dictione interposita. Cic. Per mihi gratum erit, si id curaris, ad Att.

Parentesis est brevis sensus sermoni, ante quæ absoluitur, interiectus. Cic. O præclarum custodem onium (vt aiunt) Lupum! in Anton.

COPIA DE NOMBRES y Verbos que pertenescen à la Syntaxis.

¶ Los nombres que van à la margen son Poeticos
ò menos vsados.

Peritus, *sabio*, iuris, Cic. *Adiectiua*
Imperitus, *que no sabe*, rerum *que scien*
omnium, Cic. *tiam.*

Gnatus, *entendido*, Reipublicæ, Cic. *Præsciens*

Ignarus, *ignorante*, legum, Cic. *fati. Doci*

Doctus, *docto*, grammaticæ, Plin. *lis prauis,*

Indoctus, *indocto*, piæ Horat. *piger mi-*

Prudens, *prudente*, impendentium *litæ.*
malorū, Cic.

Imprudens, *imprudente*, religionis *Expertus*

Certus, *cierto*, sententiæ, Quint. (Liu. *belli.*

Incertus, *incierto*, veri, Liu. *Incantus*

Callidus, *astuto*, rerū rusticarū, Col. *futuri.*

Rudis, *rudo*, Græcarū literarū, Cic. *Socors re-*

Certior, *sabidor*, exitij, Tacit. *de rum.*
tuis rebus, Cic.

Nescius, *que no sabe*, impendentis *Ambigus*
mali, Plin. *consilij.*

Inscius, *que no sabe*, omnium, Cic.

Præfagus
Confors, *compañero en la suerte*, la *mali.*
boris, Cic.

Exors,

Cōmunio. Exors, fuera de suerte, culpa, Liu.
nem. Compos, que tiene, mentis, Cic.

Insolitus Impos, que no tiene, animi, Plin.
ei bellicę. Particeps, participante, voluptatis,
Cic.

(Ieri, Cic.
Affinis, participante, tuę culpe sce-

Expers, sin parte, prudentiæ, Cic.

Reus, culpado, audaciæ, Cic.

Copiam. Insons, siu culpa, consilij, Liu.

Largus ra Insolens, de sacostūbrado, infamię, Ci-

pinæ. Insuetus, no acostūbrado, laboris, Cic.

Opulētus

auri. Fertilis, fertil, fructuum, Cic.

Indigus Sterilis, esteril, virtutum, Tacit.

opis. Fœcūdus, abundante, metallorū Plin.

Auarus Egenus, menestero so, omnium, Liu.

laudis. Liberalis, liberal en dar, pæcuniæ,

benignus Salust.

vini. Parcus, escafo, bonorum, Plin.

Item quæ

dā in ax. Capax, Capaz, amicitie, Plin.

Tenax, retenedor, iuris, Quint.

Ferax, fertil, venenorum, Plin.

Edax, tragador, multi cibi, Col.

Conf.

Consci^{us}, *fabidor*, mihi sceleris, Ius.

salust. facinori, Cic.

Anxius, *congoxoso*, securitatis, Plin.

Dubius, *dudoso*, præfidijs, Sen.

Inuidus, *embidioso*, laudis, Cic.

Cupidus, *deseoso*, Pacis, Cic. Idus.

Providus, *Provido*, y *apercebido*, futu- Trepidus
rurorum, Cic. rerum.

Auidus, *q̃ de sea con ansia*, glorię, Cic. Timidus

Studiosus, *aficionado*, mei, Cic. lucis.

Fastidiosus, *que se enfada*, litera- Floridus
rum, Cic. eui.

Curiosus, *curioso*, Medicinæ, Plin.

Incuriosus, *no curioso*, disciplina- Osus.
rum, Plin.

Memor, *q̃ se acuerda*, Virtutis sue, Ci.

Immemor, *que no se acuerda*, man- Quibus
dari, Cic. adde.

Securus, *seguro*, potentiæ, Tac. a
metu. Plin.

Quis vel qui, *quien*, vestrum, vel Partitina
ex vobis. nomina.

Aliquis, *vllus*, alguno.

Al-

Alter, el vno entre dos.

Alteruter, el vno, ò el otro de los dos.

Nemo, nullus, nadie, ò ninguno.

Neuter, ni el vno, ni el otro de los dos.

Quicumq; quisquis, qualquiera que.

Quisque, cada vno, ò qualquiera.

Quidam, alguno.

Quiuis, Quilibet, qualquiera.

Solus, solo.

Vnusquisque, cada vno.

Vter, qual de los dos.

Vterq; el vno, ò el otro, ò entrābos ā dos.

Vtercumq; qualquiera de los dos que.

Vteruis, vterlibet, qualquiera de los

Alius, otro, ò el vno. (dos.

Numera- Cardinalia, vnus, duo, tres, quatuor, &c
lia.

Distributiua, Singuli, bini, terni, qua-
terni, quini, seni, septeni, octoni, no-
ueni, deni, vndeni, duodeni, &c.

Ordinalia, Primus, secundus, tertius,
quartus, &c.

Similis, semejāte, dñi, Ter. patri, Cī.

Dis-

GRAMMATICÆ. 31

Dissimilis, *desemejante*, suorum Nomina,
homini. Cic. *que simi-*

Assimilis, *muy semejante*, sui Oui, *litudinē.*
spongijs. Cic. *Degener*

Abssimilis, *desemejante*, Principi, Suet. *virtutis.*

Dispar, *desigual*, sui, vel his, Cic.

Communis, *comun*, vtriusque hoc *Æmulus*
mihi tecum, Cic. *alicuius,*

Proprius, *propio*, Oratoris, Cicer, *vel alicui.*
nobis, Quint.

Salutaris, *saludable*, nobis. Cic. *Nomina*

Perniciosus, *dañoso*. Reip. Cic. *quibus cō*

Commodus, *prouechoso*, y *acomodado*, *modum.*
tibi. Cic.

Incommodus, *dañoso*, que no qua-
dra, filio. Cic.

Salubris, *saludable*, visui. Plin.

Pestifer, *pestilencial*, multis, Cic.

Infestus, *q̃ daña como enemigo*, mihi.

Infensus, *enojado*, illi, Cic. (Cic.

Iucundus, *gustoso*, nobis, Cic. *Voluptas*

Molestus, *molesto*, alijs, Cic.

Absurdus, *mal sonante*, aurib⁹, Cic.

Gra-

ma

- Gratia.** Gratus, grato, Casari. Cic.
 Charus, amado, Africano, Cic.
 Importunus, fuera de proposito, ser-
 moni Cic.
 Acceptus, acepto, plebi, Cæs.
 Inuisus, aborrecido, Deo, Cic.
 Odiosus, odioso, plerisque. Cic.
 Inuidiosus, aborrecido, dijs, Plin.
 Offensus, aborrecido, Patribus, Suet.
Favor. Propitius, favorable, vrbi, Cic.
 Aduersus, cōtrario, fortitudini, C.
 Maleuolus, q̄ quiere mal, omnib⁹. Ci.
**Æquali-
tas.** Æqualis, igual en tiēpo, ò edad, illius
 en otra cosa, vita verbis, Cic.
 Par, igual, tanto oneri, Cic.
 Impar, desigual, animo, Ouid.
 Cōpar, igual, morti, Liu. eorū. Gel.
 Suppar, casi igual, huic, ætati. Cic.
Fidelitas. Fidelis, fiel, imperio. Cic.
 Infidelis, desleal, hero. Flaut.
 Fidus, leal, Domino, Liu.
 Infidus, desleal, fidei. Cic.
Itē verba Perfidelis, muy fiel, mihi, Cic.
lia in bilis Optabilis, deseable, pax omnib⁹. Ci.
 Ama-

GRAMMATICÆ.

33

Amabilis, *Amable*, mihi, Cic. *Ex parti*
Confinis, *q̃ confina*, Æthiopiæ, Plin. *cula Con.*
Cōterminus, *q̃ alinda*, Hispaniæ, Pl. *Concolor*
Cōsentaneus, *con forme*, rationi, Ci. *laræ.*
continens, *que està junto*, terræ. *Concors*
sibi.

Propinquus, *allegado*, tibi, Cic.
Obnoxius, *expuesto*, periculis, Plin. *Denique*
Obuius, *q̃ sale al encuentro*, mihi, Ci. *quecunq;*
Peruius, *patente*, omnibus, Teren. *adiecti.*
Præcipuus, *particular*, Consuli, Cic. *ua.*
Vicinus, *vezino*, mihi, Cic.
Finitimus, *que està junto*, mari, Cic.
Supplex, *rendido*, vobis, Cic.
Discors, *discorde*, sibi Cic.

Opportunus, *à proposito*, nobis, vel *Pleraque*
ad eam rem, Cic. *autem.*

Inutilis, *inutil*, sibi vel ad vsus ci-
 nium, Cicet.

Propior, *mas cercano*, vero, vel ad
 fidem, Liu.

Promptus, *prompto*, y *apercebido*, ser-
 uio. Tac. ad arma, Suet.

c

Pro-

Pronus, propensus, procliuis, inclinado, ad studia.

Pleraque

adiectiua. Suauis, suauē, voce. Cic.

Crine ru- Durus, duro, moribus, Cic.

ber. Quietus, apacible, moribus. Cic.

Nigerore Inignis, señalado, genere, Cic.

Breuis pe Vastus, vasto, motu corporis. Cic.

de. Lumi Incultus, toscō, oratione. Cic.

ne læsus.

Nudus, de snudo, præsidij præsidio,

Sextum à propinquis. Cic.

Nudus. Dignus, digno, virtutis, vel nomine. Cic.

Contentus, contento, paruo, Cic.

Inanis, vazio, verborū aliqua re, C.

Refertus, lleno, historiæ, Gel. suauitate. Cic.

Locuples, rico, rei familiaris copijs, Cic.

Onustus, cargado, frumento, Cic.

Immunis, essento, belli, Virg. militia. Liu.

Plenus, lleno, spei timoribus, Cic.

Caf-

GRAMMATICÆ.

35

Cassus, *vazio*, luminis, sanguine, C.

Diues, *rico*, auri, Virg. copijs. Cic.

Potens, *poteroso*, diuitijs, Liu.

Fretus, *confiado*, innocentia, Cic.

Vacuus, *vazio*, laboris, Ter. periculo, vel à periculo. Cic.

Captus, *defectuosso*, membris omnibus, Cic.

Præditus, *adornado*, modestia. Cic.

Orbus, *que carece de cosa amada*, auxilij, Plaut. patre Ter. ab optimaribus, Cic.

Extorris, *desterrado*, vrbe, Liui à solo patrio. Cic.

Liber, *libre*, terrore, à perturbatione. Cic.

Diuersus, *diuerso*, à te. Cic.

Diuersita

Alienus, *ageno*, illi causæ amicitia, ab ætate. Cic.

*tis Adie-
tina.*

Alius, *otro*, ab illo, Bru. alius sum, ac vel atque Petrus.

Absonus, *diferente*, ò que dissuena, mortus à voce, Liu.

c ij

Pri-

Numera- Primus, secundus tertius, à Rege
lia Ordi- *Aqui se reducen los nombres de decē-*
nis. *cia, Vt Profectus, ductus, &c. or-*

tus, oriundus, natus, tienē pre-
posicion, A, vel ab, vel ex, y
pueden estar sin ella.

Sopes ab Purus, limpio, ab omni labe, Liu.
igne. sceleris.

Inops, pobre, consili j. Liu. verbis,
ac amicis, Cic.

Tutus, seguro, à calore. Cic.

DE VERBIS COGNATÆ significationis.

INterest, refert, conuenir, Regis,
mea &c. magni, parui, &c.
cula, vel cuius.

Satago, andar solicio, rerum. Ter.

Misereor, tener misericordia, vestri
Cic. tibi, Sen.

Obluiscor, olvidar se, laudes, iniu-
rias, Cic.

Recordor, acordar se, meriti, bella
de illis, Cic.

Rēminiscor, acordarse, virtutis,

Cas. casus, de reliqua, Cic.

Memini, quando, acordarse, diei, Cic.

officium, Plin.

Quando, bazer mencion, huius rei,

vel de illis, Quin.

Auxilior, Opitulor, Subuenio, Verba

Succurro, ayudar, tibi, Cic. quæ auxi

Patrocinator, amparar, homini, Quint. lium.

Medeor, curar, vulneribus, Cic.

aliquando animum. Plaut.

Medicor, curar, mihi Ter. aliquā-

do metum. Plaut.

Blandior, halagar, sensibus, Cic. Adulatio

Assentor, adular, tibi, Cic. nem.

Lenocinor, terciar y adular, alicui. C.

Adulor, li soungear, alicui. Quint.

fortunam, Cic.

Palpor, tocar halagando, ò li soungear.

illi, Plau. aliquando filiū, Hor.

Supparasitor, li soungear, como irubau.

patri. Plaut.

*Commo-
dum.*

Preuideo, Prospicio, mirar por algu-
no saluti, por preuenir, insidias. C.

Consulo, mirar por alguno, vita, por
consultar, Senatum de salute.

Reip Cic. boni consulere aliquid,
echarlo à buena parte. Quint.

Caueo, guardarse, sibi insidias ab
aliquo. Cic.

Timeo, metuo, temer à otro no le vè-
ga daño, tibi, Reip. mallum, C.
illum, vel de illo, vel mihi ab
illo, temo no me haga mal.

Commodo, acomodar, his, prestar,
illi, ades. Cic.

Accomodo, acomodar, alicui de ha-
bitatione, Ci. vestem corpori,
vel ad corpus, ajustar el vestido
al cuerpo. Cic.

Gratulor, dar el parabien, tibi victo-
riam, vel de victoria. Cic.

Indulgeo, regalar, valetudini. Cic.

*Incommo-
dum.*

Incommodo, dañar, alteri. Cic.

Doleo, doler se, mihi dolet, doleo
tuam

tuam vicem, vel de tua vice,
duelome de tu trabajo. Cic.

Displiceo, *de sagradar, Regi. Cic.*

Detraho, *murmurar, alicui, vel de
 aliquo, quitar, torquem hosti,
 Sacerdotem ab aris, Cic.*

Insidior, *poner assechanças, militi.*

Noceo, *dañar, alteri. Cic.*

Officio, *dañar, cōmodis alicuius. C.*

Succēseo, *Subirascor, enojarse, illi C.*

Impono, *en gañar, tibi, Quint. poner,
 finem operi. Cic.*

Obtrecto, *dezir mal, alicui. Cic.*

Irascor, *enojarse mihi, Cic. dolerse,
 vicem, tuam. Li.*

Fauco, *fauorecer, tuæ laudi, Cic. Fauorem.*

Arrideo, *reir con otro, mihi, Ci.*

Suffragor, *fauorecer con voto, tibi,
 Cic.*

Adstipulor, *consentir con otro, ho-
 mini irato, L.*

Accedo, *allegarse, tuæ sentētix, Ci.*

Assentio, vel assentior, *sentir con
 c iij otro,*

Am

otro, tibi, conceder, illud tibi, Ci.

Studium. Studeo, estudiar, artibus, de sear,
literas, Cic.

Vaco, ocupar se, iuri armis, &c.
Estar de ocupado, à literis, armis,
&c. Carecer, culpa, Ci.

Datino. Absum, estar ausente, vrbe, vel ab
item ad. vrbe, faltar, homini, Cic.

herent. Adsum, estar presente, cōcioni, Ci.

Desum, faltar, amici voluntati, C.

Insam, estar en otra cosa, nobis. Pl.

Inter sum, entreuenir, negotijs, Ci.

Obsum, dañar, orationi. Cic.

Prasum, presidir, provinciæ. Cic.

Prosum, aprouechar, cōcordiæ. Ci.

Subsum, estar debajo, tecto. Plin.

Super sum, estar encima, ò sobrar, no-
bis. Cic.

Et quæ obsequiū. Obsequor, condecender, ò dar gusto,
roganti, Cic. (bi, hoc. C.

Gratificor, agradar, regi, agradezer, &c.

Morigeror, obedecer, y agradar,
mihi. Cic.

Satisfacio, satisfazer, nobis dein-
iurijs, Cæs.

Placeo, agradar, sibi. Cic.

Obsecundo, obedecer, alicui. Cic. Obedien-

Obedio, obtempero, obedecer, im-
perio, Cæs. tiam.

Audientem esse dictio, obedecer, C.

Pateo, obedecer, legibus, Cic.

Ausculdo, obedecer, mihi Cic. escu-
char, te. Plaut.

Servio, infervio, subservio, ancil-
lor, famulor, servir, domino, C. Sumissio-
nem.

Cedo, *rendir se*, sapienti, Cic. *irse*,
vrbe, vel a, vel ceder, possessio-
ne de iure, Cic.

Aduersor, obfisto, repugno, resisto, Repugnā-
reclamo, contradexir, vobis, Ci. tiam:

Refragor, contradexir, con voto, pe-
titioni. Cic.

Obsto, *estoruar, y contradexir, con-*
tribus alicuius, Cic.

Obstrepo, *impedir con ruydo, sibi, ipsi,*
Cic. Col.

Reluctor, *repugnare luchando, oneri,*

Item que Obuenit, contingit, obtingit, eue-
euentum. nit, vsuuenit, incidit, accidit,
acontecer, mihi, Cic.

Cadit, *acontecer, optanti, Cic.*

Adde li Libet, *agradar, vobis, Cic.*

bet. Licet, *ser licito, mihi, Cic.*

Liquet, *estar claro, tibi, Cic.*

Expedit, *conuenir, nobis, Cic.*

Conducit, *conuenir, saluti, Cic.*

Suppetit, *estar sobrado, tibi, Cic.*

Restat, *restar, ò quedar, amico no-*
stro, Cic.

Multa de Attendo, *atender, dicenti, vel di-*
nique Ad. centem, *Cic.*

Adno, *adnato, nadar hàzia otro, na-*
nibus,

Accla-

Acclamo, aclamar en fauor. alicui. C.

Accubo, accūbo sentarse, mēſa C.

Appropinquo, acercarse, illi. Cic.

Appareo, aparecer, tibi. Cic.

Aſſurgo, leuātarse à otro, veniēti. C.

Applaudo, hazer aplauſo, alicui Cic.

Aſſideo, aſſentarse junto à otro, Ca-
toni, Cic.

Aſſiſto, aſſiſtir, diuinis, Hor.

Adhereo, adhæreſco, eſtar apegado,
iuſtitia in, vel ad ſaxum, vel
in ſaxo, Cic.

Aſſueſco, acostumbrarse, ſerm. Quin.

Congruo, conſentio, concordar, tuæ
voluntati, vel cū voluntate. C.

Con.

Cōuenio, conuenir, ò concordar, mihi,
cum fratre de hac re: conue-
nire aliquem, hablar à alguno C.

Conſueſco, acostumbrar, labori Ter.

Inuideo, embidiar, virtuti. Cic. In.
alijs bonum. Pla.

Inſideo, eſtar ſentado, menti, Cic.

ocu-

dm

DE INSTITVTIONE

ocupar, arcem, Liu.

Indormio, dormir, ò deſcuydarſe,
cauſa, Cic.

Ignosco, perdonar, præteritis, Cic.

Inſulto, hazer burla, tibi. Tac. Bo-
nos, Saluſt. in bonis, Cic.

Innitor, eſtribar, haſta, Q. Haſta, Li.

Inhio, deſear con anſia, vberib⁹, Cic.
hæreditatem. Plaut.

Illudo, hazer burla, dignitati, illum,
vel in illum. Cic.

Incumbo, recoſtarſe, toto Virg. po-
ner cuydado, in, vel ad ſtudia, C.

Inſiſto, aſirmarſe, haſta. Liu. ſeguir,
veſtigijs, vel in veſtigijs, Cic.

inſiſtere via in, caminar, negotiũ
acabar el negocio, Plaut.

Ingemo, ingemisco, Gemir, malo, Ci.

Inceſſo, acometer, timor patribus,
hoſtem. Liu.

Illacrymor, llorar, morti. Cic.

Incubo, echarſe ſobre algo, ouis. Ci.
empollar, oua. Plin.

Inſto, hazer inſtancia, ò quexa, tibi. C.

Im-

GRAMMATICÆ.

45

Impendeo, immineo, *amenazar*, imperio, mihi à te mors imminet, Cic. *amenazasme con la muerte.*

Insufurro, *hablar al oído*, alteri aliquid in aurem, Cic.

Illucesco, *amanecer*, mortalibus, Pl.

Insilio, *saltar*, tergo, Ouid. Tauros. Sue. in equum. Liu.

Interuenio, *sobreuenir*, orationi, Li. Inter.

Intercedo, *entreuenir*, necessitudo, mihi tecum, *contradexir*, legi. C.

Interdico, *vedar*, tibi aqua, Cic. aliquando aquam, Suet. *contradexir*, Prætori. Cic.

Occurro, *salir al encuentro*, nobis, C. Ob.

Oborior, *nacer*, lux mihi, Cic.

Obrepo, *entrarse arrastrando*, mē ti. C.

Obuersor, *estar ante otra cosa*, animo. Cic.

Obequito, *ir hàzia otro à cavallo*, castris. Liu. agmen Cur.

Obābulo, *passarse al rededor*, muris.

Li-

Mm.

DE INSTITVTIONE

Liui, Urbem, Plin.

Obluſtor, poner fueſa en algo, ò lu-
char contra alguno, arenæ, Virg.

Obnitor, eſtriuar contra alguno, ad-
uerſis, Tac.

Obloquor hablar con alguno, mihi, C.

Præ. Præſto, auentajarſe, omnibus, Cic.
aliquando omnes, Liui. por dar,
honorem patri. C.

Præcurro, ir delante, vobis, vel ali-
quem, Cic.

Præeo, ir adelante, tibi, Cic. ali-
quem, Liui.

Præluceo, ir adelante con luz, ma-
ioribus, C.

Præſideo, preſidir, vrbi, Cic.

Præcello, præcedo, auentajarſe, ali-
quem, vel alicui. Pla.

Sub. Subiaceo, eſtar debaxo, Monti Pli.
Succumbo, rendirſe, fortunæ, Cic.
Subrepo, entrar à eſcondidas, illi
obliuio, Plin.

sub-

ubclamo, *clamar despues de otro,*
vociferanti. Liu.

uboleo, *oler, ò sentir, subolet pa-*
tri, Ter. (rum. L.

uccresco, *ir cresciendo, glorię senio-*
fficio, bastar, mihi, Cicer, aliquē
in locum alterius, poner alguno
en lugar de otro. Liu.

upplico, *supplicar, vobis, Cic.*

uccedo, *entrar, vrbi, Cæs. murum,*
Ta. ad montes. Liu. Sucedet à
otro, alicui, vel in locū alicui⁹. C.

geo, *indigeo, tener necesidad, cō*
filio, Cic. auxiliij, Cæs.

Sextum

Vult E-

icitro, *viuo, sustentarse, palmis. Pl.*

geo.

escor, *comer, pane, vel panem, C.*

uperfedeo, *dexar, narraticne, C.*

otior, *gozar, Regni, pacē, gaza, C.*

elector, *deleitarse, tuis literis, Ci.*

būdo, *tener abundancia, doctrina. C.*

ano, *manar, è fontibus aqua, Ci.*

culter *cruore. Liu.*

edundo, *Rebosar, sanguine, Cic.*

ad,

Rem

ad, vel in me fructus redun-
dat, Cic.

Fluo, correr lo liquido, fluius san-
guine, Cic.

Scateo, bullir, vermibus, Cic.

Fruor, gozar, pace, Cic.

Laboro, trabajar, febri, vel de fe-
bri, Cic.

Glorior, gloriarse, factis de se. Cic.

Oblector, lator, holgar se, gloria, C.

Nitor, estriuar, consilio, vel in ali-
quo, Cic.

Consto, constar, animo, ex homini-
bus, prouincia sibi constat, est à
constante, Cic.

Pluit, llouer, lapidibus vel lapidibus.
des. Liu.

Valeo, passum, poder, dignitate, C.

Sto, estar en pie, promissis, l. ab ali-
quo. Cic.

Fungor, gozar, ò vsar, officio, Cic.
officium Plaut.

Vtor, vsar, consilio, Cæs.

Fido, confido, confiar, virtuti, à te, C.
Peri-

Periclitor, *peligrar*, statu, Qu. *experimental*, labores, Ci.

Affluo, *tener abundancia*, diuitijs. C.

Rex erat Æneas, Virg.

Sum.

Vestrum est dare, vincere nostrū, C.

Boni iudicis est facere cōiecturā, C.

Magni mihi erunt tuæ literæ, Cic.

Me nulli⁹ consilij fuisse cōfiteor, Ci.

Natura tu illi pater es, cōsilijs ego,

Ter. [fuit, Ci.

Epistola tua magnæ mihi molestiæ

Erat tribus sextertijs modius. Cic.

Sūmo iste ingenio dicitur fuisse, C.

DE VERBIS ACTIVIS.

Accerso, *arceso*, *acusar ante el juez*, Verba ac
vos ambitus. Cic. *cusandi.*

Incuso, *acusar con quexa*, te probri.
Plaut.

Coarguo, *redarguir*, illū avaritiæ. C.

Convinco, *conuencer*, aliquem inhu-
manitatis. Cic.

Infamo, *infamar*, Antonium parri-
cidij. Quint.

d

Infu-

mm

Infimulo, motejar, ò culpar, Verrem,
audacię. Cic.

*Genitiuū
qui crimē*

Accuso, *acusar*, te coniurationis,
de veneficijs. Cic.

Arguo, *conuencer*, Regem culpę,
de scelere. Liu.

Appello, *acusar*, aliquem de pro-
ditione, Cic.

Absoluo, *dar por libre*, te maiestatis,
de prauaricatione, Cic. sus-
picionē, Liu.

Damno, *condenar*, illum furti, de
maiestate, capite. Cic.

Condemno, *condenar*, aliquem ar-
rogantię, de alea. Cic.

Defero, *denunciar*, filium venefi-
cij. Plaut. de parricidio, Cic.

Postulo, *acusar*, te impietatis, Plin.
de ambitu, Ci. *pedir*, hoc à te. C.

Absoluo Libero, *dar por libre*, reum suppli-
etiam Li- cio, Li. à calumnijs.

bero. Alligare, astringere se furii. Te.
scelere. Ci. Obli-

GRAMMATICÆ.

51

Obligare, obstringere, se magno
scelere.

Multo, *condenar*, aliquem exi-
lio, Cic.

Miseret, miserescit, tener *miseri*. *Miserere*
cordia, te fratrum, Cic.

Piget, *doler se*, me stultitiæ. Cic.

Pœnitet, *arrepentir se*, ò *doler se*, eos
scelerum. Cic.

Pudet, *auergõçar se*, illos infamiæ. C.

Tædet, tener *bastio*, ò *enfadar se*,
nos vitæ.

Emo, mercor, comparo, conduco, Verba pre
vendo, veneo, æstimo, duco, fa- tij, atque
cio, pendo, habeo, puto, *quieren æstimatio*
estos genituios, magni, maximi, nis.
&c.

Æstimo, *se junta tambie à estos abla-*
tuios, magno, permagno, paruo,
nonnihilo, & magno pretio.

Facio, *quiere estos genituios*, nauci,
& floeci, &c.

d ij

Tuas

Tuas minas huius nō facio. Ter.
 Pendo floci, nihili tuas fortunas,
 Ter.

Nō assis, nō floci te astimo, Plaut.
 Habeo, puto, duco, pro nihilo
 diuitis. Cic.

Verba dā Do, dedo, largior, tribuo, dar, ope-
 di. ram suam rei. Cic.

Concedo, conceder, libertatem, ali-
 cui, renderse, nemini. Cic.

Ministro, dar seruiendo, poculū Regi.
 Cic. (Cic.

suppedito, dar à la mano, cibū filijs,
 Exhibeo, mostrar, ò dar, mihi mo-
 lestiam. Cic. (Li.

Prebeo, dar, ò mostrar, aures cōuitij,
 Impendo, dar, ò gastar, tempus stu-
 dijs, Cic.

Lego, embiar Embaxador, te Anto-
 nio, vel ad, mandar en testamento,
 Regnum numitori, Liu.

Dono, donar, tibi ciuitatem, vel te
 ciuitate. Cic.

Impe-

Impertio, vel impertior, *dar parte,*
tibi laborem, vel te labore, C.

Mitto, *embiar,* tibi, l. ad te literas, C.

Ago, *hazer,* mihi gratias. Cic.

Minor, minitor, *amenazar,* mortem
fratri, Cic.

Facio, *hazer,* vobis iniuriam. Cic.

Reddo, *boluer,* cuique honorē. C. Redden-

Restituo, *restituir,* bona tibi. Cic. *do.*

Soluo, *pagar,* pecuniam alicui, Cic.

desatar, te Legibus, Liu. soluo

portu, vel naui solui, vel soluo

nauem, *doyme à la vela.* Cic.

Refero, *boluer,* tibi gratiam, Cic.

Cōmito, *encomēdar,* tibi fortunas. C. Commit-

Cōmēdo, *encomēdar,* alicui negotia, C. *tendi.*

Trado, *entre gar,* illum Cæsari, se in
potestatem, vel disciplinam ali-
cuius. Cic.

Credo, *dar en confiança,* tibi pecu-
niam; por creer, mihi testi, Cic.
tibi hoc. Ter.

DE INSTITVTIONE
Mando, *encomendar*, aliquid memo-
ria. Cic.

Promit- Promitto, *prometer*, hoc vobis, Ci.
tendi. Polliceor, *prometer*, operam suam
alicui. Cic.

Spondeo, *prometer*, hoc mihi, Cic.
Recipio, *por prometer*, mihi, *recibir*,
aliquem in domum, in gratiam,
in fidem, *por ir*, se in portum, C.

Declaran Declaro, explico, aperio, explano,
da. *declarar*, tibi. Cic.

Demonstro, ostendo, *mostrar*, rem,
vobis. Cic.

Dico, *dezir*, hoc tibi. Cic.

Significo, indico, *mostrar*, mihi rem
omnem. Cic.

Narro, *contar*, fabellam furdo, Hor.
de aliqua re. Cic.

Loquor, *hablar*, tibi, vel tecum, Ci.

Antepo- Antepono, praepono, praefero, an-
nendi. tefero, praepropto, *anteponer*, vir-
tutem, *vitijis*. Cic.

Post-

Postpono, posthabeo, postfero, *pos.* Postponē
poner, salutem amicitia. Cic. dum.

Addo, añadir, fiduciam alicui, Tac. Multa cō

Adimo, quitar, pupillę fortunas. Ci. posita ex

Adiudico, entregar por sententia, Ad.

nobis domum. Cic.

Addico, entregar, mihi bona. Cic.

Adijcio, añadir, animum consilio,

vel ad. Liu.

Adiungo, juntar, prouincias impe-

rio, vel ad. Cic.

Admisceo, mezclar, se vitijs, l.cū. C.

Admoueo, mouer hãxia otro, exerci-

tum vrbi, vel ad. Cic.

Applico, arrimar, naues terræ, vel

ad. Cic. (ad. Ci.

Afferro, traer, adiuumentum Reip. vel

Allego, alegar, ò echar rogadores, ho-

minem alteri. Cic.

Appono, poner, notã epistolis, l. ad. C.

Admetior, medir, frumētū militi. Li.

Incutio, meter, terrorē patribus. Li. In.

Infero, lleuar adentro, bellū Italię. Ci.

d i i j

Infi-

Am

Infigo, enclauar, gladium hosti in
pectus. Cic.

Inijcio, echar, manum alicui, vel in
aliquem. Cic.

Importo, traer, Pestem Reip. Cic.

Insero, meter, cibũ infantib⁹ in os. C.

Inuro, señalar con fuego, notas vi-
tulis. Virg.

Induco, introducir, ò meter, calceum
alicui. Tac.

Indo, poner, nomen alicui. Liu.

Iniungo, poner à cargo, laborem ali-
cui. Quint.

Ingero, echar adentro, ligna foco. Li.

Op. Oppono, obiecto, obijcio, oponer, y
echar, setelis. Cic.

Offero, ofrecer, tibi officium. Cic.

Offundo, derramar, caliginẽ oculis. C.

Præcludo, cerrar, aditum alicui. Ci.

Præcipio, mandar, hoc tibi. Cic.

Præ. Præficio, poner en officio, te ciuitati, C.

Præfinio, señalar, tibi diem. Cic.

Præscribo, señalar, ò mandar, iura
ciuitatibus. Cic.

Præ-

parato, preparar, Regi domum. C.
 ubduco, sacar, ò quitar debaxo, tibi
 cibum. Cicer.

ubijcio, poner debajo, oua gallinis. Pl.
 ubtraho, sacar debaxo, materiam
 furori, se à Curia. Cic.

uggero, traer para suprir, tibi ra-
 tiones. Cic. (Ouid.

uppono, poner debaxo, colla oneri,
 ubscribo, escriuir debaxo, nomen
 epistolæ, por fauorecer, odijs ali-
 cuius. Liu.

loneo, amonestar, te hanc rem, hazer Moneo;
 saber, illum de testamento. Cic.

dmoneo, comoneo, amonestar, te
 aliquid, hazer saber, illum de his
 rebus. Cic. sederis. Li.

oceo, enseñar, te literas, hazer sa- Doceo.
 ber, de hoc Cæs.

doceo, enseñar, iuuentutem fa-
 cinoræ, hazer saber, senatum de
 itinere hostium. Sal.

edoceo, desenseñar, aliquem hanc
 artem. Cic.

dv

Flá.

Flagito, posco, reposco, pedir, vo
nummos, vel à vobis.

Rogo, interrogo, *preguntar*, aliqu
multa, vel de multis, Rogo, po
pedir, te beneficium, vel à te. C

Cælo, *encubrir*, me sermonem, de
insidijs, Cic. hoc celetur pa
tri. Ter.

Verba Impleo, llenar, se sanguine. Cic
implendi. *spei.* Liu. (Cic

Compleo, llenar, forū lamētatione.

Expleo, *hinchir*, suos diuitijs, Sal.

Imbuo, *henchir*, d'empapar, vestem san
guine. Ouid.

Repleo, llenar, Tyberim corpori
bus. Cic.

Satio, *hartar*, se somno, Liu.

Farcio, *refercio*, *embutir*, puluinar
rosa. Cic.

Saturo, *hartar*, se sanguine. Ci.

Cumulo, llenar, aliquē laudibus. C.

Augeo, *aumentar*, munus verbis. C.

Obruo, *cubrir*, illum lapidibus. Cic.

In-

Induo, *vestir*, te veste, l. tibi *vestē*. C. *Vestiēdi*
vestio, *connestio*, *vestir*, oculos mē-
 branis. Cic.

Calceo, *calçar*, aliquē *cothurnis*. Pl.
 Ingo, *ceñir*, urbem mēnibus. Cic.
 terno, *aderezar*, lectum pelliculis. C.
 nsterno, *cubrir*, ò *aderezar*, aulam re-
 gio ornatu. Plin.

instruo, *instruir*, te consilijs. Cic.
 ego, *cubrir*, prudentiam simula-
 tione. Cic. (Cic.

edimio, *cercer*, ò *coronar*, illū *fertis*.
 xuo, *desnudar*, Regem Regno. Pl.
 micio, *cubrir*, te *purpura*. Cic.
 udo, *desnudar*, murū *prēsidio*. Cæs.

nero, *cargar*, *menſas epulis* Virg. *Onerādi*.
 xonero, *deſcargar*, nos metu. Ter.
 remo, *apretar*, urbē *obsidione*. Cēs.
 pprimo, *oprimir*, hostem armis. C.
 euo, *aliuar*, me *ægritudine*. Ci.
 xpolio, *despojar*, aliquem opibus, C.
 xhaurio, *agotar*, *prouinciam sump-*
tu, *sacar*, *pecuniam ex arario*. C.

Eucr-

Euerto, echar, aliquem fortunis. C.

Liberan. Exoluo, de satar, aliū vinculis. Plau
di. Expedio, de sembarçar, se molestia
ab occupatione. Cic.

Impedio, impedir, me negotijs. Ci.

Implico, irretio, allaqueo, enraçar,
se illecebris. Cic.

Alligo, Astringo, obliigo, obstrin
go, obligar, te beneficijs. Cic.

Privandi Priuo, priuar, patrem vita. Cic.

Deijcio, derribar, te statu, vel de. C.

Fraudo, quitar con engaño, aliquem
pecunia. Cic.

Prohibeo, prohibir, Prædones insula,
vel ab. Cic. (lio. Ci.

Orbo, quitar cosa amada, patrem fi-

viduo, priuar, urbem ciuibus. Virg.

Abdicare se magistratu, dexas el
carga. Cic. (ma. Ter.

Defraudo, quitar cõ engaño, te drach-

Emungo, limpiar, seu en argêto. Ter.

Manero, l. muneror, presentar, te his
rebus. Cic. Re-

GRAMMATICÆ.

61

munero, vel remuneror, galardar.
 munar, te munere, Ci. (&c.
 officio te tristitia, dolore, lætitia,
 prosequor te amore, odio, laude,
 honore. &c.
 mutuo, mudar, gaudium, mœrore, Pl.
 comminuto, trocar, fidem pecunia. C.
 comminuto, trocar, aliquid mercede. Pl.

peto, efflagito, exigo, contendo, Petendi.
 petidit, hoc à te. Cic.
 precor, rogar, aliquid ab altero,
 illum, Cic.
 ro, rogar, hoc à te. Plaut.
 impetro, alcançar con ruegos,
 civitatem ab hoste. Ci.
 postulo, pedir, à te, quæxarse, cum
 aliquo de hac re, l hanc rem. C.

interrogator, preguntar, disciplinam, Percon-
 a, vel ex vobis illū de hac re. C. tandi.
 interrogator, preguntat, illud à te, l ex te. C.
 interdiscitor, preguntar, a, vel ex aliquo
 sententiam. Cic.

Au.

W

Auferen Aufero, *quitar*, vasa huic, vel ab hoc
di. pecuniam, ex, vel de arario. C.

Eripio, *arrebatar*, aliquē morti, Virg.
a, vel ex custodia, Cic.

Furor, *hurtar*, hoc alteri. Plin. ab
te. Cic.

Surripio, *tomar à escondidas*, aliquid
alicui, vel ab aliquo. Cic.

Abripio, *arrebatar*, filios, a, vel ex
complexu. Cic.

Abduco, *lleuar por fuerça*, discipu
lum à magistro. Cic.

Abstraho, *tomar, ò sacar por fuerça*,
se à solitudine. Cic.

Abalieno, *enagenar*, voluntatem à
me. Cic.

Abrado, *raer, ò quitar por fuerça*, hoc
à te. Cic.

Auello, *arrancar, ò apartar*, aliquem
à, vel è, vel de suis. Cic.

Abiudico, *quitar por sententia*, agrū,
à vobis, sibi libertatem. Ci.

Remoueo, *apartar*, se à suspicione. C.
De.

GRAMMATICÆ.

63

eterreo, absterreo, apartar *assom- Remouē-*
brando, aliquem à sententia. C. di.

emoueo, apartar, curam à se. Liu.

uoco, apartar, se à vitijs. Ci.

erceo, echar, ò apartar, hostem a mor-
nibus. Cic.

icio, echar, aliquem à suis, se è,
vel ex naui in terram. Cic.

epello, rechazar, ò arrojar, fratrem
à genibus. Cic.

uerto, apartar, hostem à portis. C.

ello, depello, expello, echar à em-
pujones, te domo, vel a, vel de
domo. Cic.

uoco, boluer apartando, aliquem
ab incepto, illum ex morte ad
vitam. Cic.

turbo, deturbo, derribar, illū tri-
bunali, vel de, vel à. Cas.

oigo, apartar, ò ojea, pestē à me. C.

paro, apartar, ò diuidir, vera à fal-
sis. Cic.

ostineo, abstener, alienis, vel ab *Abstine-*
alienis, vel se alienis. Cic. di.

Cohi-

Cohibeo, *refrenar*, manus ab auro

Cic.

(gloria. Cic.)

Refrano, *refrenar*, adolescentem

Cōtineo, *refrenar*, man^a ab aliquo. Cic.

Tempero, *gouernar*, ò *ordenar*, Remp

Cic. *abstenerse de hazer daño*, ne

mini. C. ab iniuria. Cæs. tem

perare sibi, *moderarse*. Cic.

Accipie- Accipio, *recebir*, aliquid à te. Cic.

di.

Sumo, *tomar*, à te, exemplum de te

supplicium. Cic.

Mercor, *mercar*, Pallium à vobis. C.

Conduco, *tomar à alquiler*, domum

ab illo. Cic.

Emo, *comprar*, vestem de aliquo. Ci.

Fero, colligo, *coger*, fructus ex ar-

bore. Plin.

(Cic.)

Reporto, *traer*, victoriã ex ostibus

Mutuo, *tomar prestado*, auxilium ab

aliquo. Cæs.

Fœnero, & Fœneror, *dar à logro*, vo

bis beneficium. Ci.

(ratã)

Fœneror, *tomar à logro*, ab eo heredi-

Intelli- Intelligo, *entender*, hoc ex te, vel de

gendi,

te. Cic.

Dis-

Disco, *aprender*, causam à vel ex illo. Pl.
 Cognosco, *conocer*, aliquid ex alio. Cic.
 Agnosco, *conocer*, hoc ex illo. Cic.
 Conijcio, *coniecto*, *conjeturar*, hoc ex
 tuis literis. Cic.

 VARIA CONSTRUCTIO.

Declino, *apartarse*, vrbē, vel ab vrbe. C.
 Equo, *adaquo*, *igualar*, aliquem sibi,
 vel secum. (tiam. Ci.
 Deflecto, *apartarse*, à veritate senten-
 ti coniungo, *juntar*, prouincias imperio,
 vel cum, Cic. (vitæ. Ci.
 Comitor, *acompañar*, filium, Suet. huic
 Dissentior, *ser de contrario parecer*, ab
 aliquo, vel cum, Cic. orationi, Sen.
 Desisto, *desfistir*, causa, vel à causa. Liu.
 Deficio, *faltar*, mihi, vel me tempus, C.
 Moderor, *moderar*, cupiditati, *gouernar*,
 Remp. Cic. (infortunis. Ci.
 Dominor, *señorear*, regioni, in suis, l.
 Marco, *Perdonar*, subiectis. Virg.
 Dubo, *casarse la muger*, viro, vel cum
 viro, Cic.

Benemereor, *hazer bien*, malemereor,
hazer mal, de te. Cic.

Specio, *mirar, ò prouar*, vitam ex mori-
bus, quo spectat oratio, *à do se endereça*
la platica. Cic.

Demo, *quitar*, auctoritatem pecuniar.
Salu. (teris. Cic.)

Commonefacio, *auisar*, te amicitia ve-

Abrogo, *quitar del todo*, legem. Ci. legi.
Li. tibi magistratum. Cic.

Derogo, *diminuir*, legi vel de lege, fi-
dem alicui. Cic.

Confero, comparo, *comparar*, se illi, vel
cum illo, confero me in urbem, *voy*
à la ciudad, beneficia in aliquem.

Aspergo, *rociar*, salem carni, vel cat-
nem sale. Plin.

Intercludo, *estoruar*, commeatum ini-
micis, Pla. inimicos cōmeatu. Cæs.

Antello, *ercello*; *auentajar se*, cæteris,
aliquando cæteros. Cic.

Antecedo, *estar, ò ir delante*, alteri, vel
alterum. Cic.

Excedo, *parir se*, vrbe, exceder, modū. Li.
Ante-

anteor, *ir delante*, alijs. Ci. niues. Virg.
 antesto, *estar delante*, omnibus, Cic.
 cateros. Apul.

anteuerto, *anticipar*, alicui. Ter. dam-
 nationem. Ticit.

uadeo, *aconsejar*, persuadeo, *persuadir*,
 hoc tibi. Cic.

aurio, *sacar*, aquam, à vel ex, vel de,
 vel è fonte. Cic.

animaduerto, *echar de ver*, rem, aliquã,
 castigar, in aliquem, Cic.

raestolor, *aguardar*, tibi, Cic. aduen-
 tum illius. Cæs.

xprobro, *dar en rostro*, soporem alicui
 Cic. (hoc. Cic.

areo, *apegar se*, peccatum huic, & in
 endeo, *dependere*, vita mea ex, vel de te.

Ci. *pesar*, annulus vnciam auri. Pli.
 pendere animi, *estar suspenso*. Cic.

enuncio, *hazer saber*, hoc tibi, aliquẽ
 consulem, *declararle por consul*, socie-
 tatem, hospitium alicui, *auisar le que*
no quiere su compaõia, &c. hereditati,
renunciar la herencia. Cic.

Subeo, *subir debaxo arriba, testum, Cael*
ad hostes, Liu. tomar, ò padecer, labo
res, Cic. ofrecer se, mihi cura, vel m
pœnitentia. Cic.

Vereor, *reuerēciar, patrem, vereor tibi*
temo no te venga mal, à te supplicium
temo de ti el castigo, vereor, de illo
rezelome del. Cic.

Despero, *desconfiar. ò perder la esperança.*
Vitam, salutē, de Republica.

Respondeo, *responder, mihi ad interro*
gata, correspondere, virtus opinioni. C
Tollo, quitar, suspicionem alicui; sinu
lacrā, è vel ex, vel de templis, ali
quem de medio, matarle. Cic.

Erumpo, *salir con impetu, in aliquem.*
Cic. es también actiuo, gaudium. Ter
stomachū in aliū, Cic. se foras, Cael

Vliscor, *tomar vengança, inimicum, in*
iurias, me. Cic.

Vindico, *vengar, mortem illius. Plin. se*
ab aliquo, Senec. librar, aliquem à
molestia Rempub. in libertatē, bol
uer la Republica à su libertad. Cic.

DE SYLLABARUM QUANTITATE, ac versificandi ratione.

X & Zeta gerunt vires vbi cumq; duarum,
Atq; duas inter vocales iota repertum.
V, vocalis sit consona sæpè, Latinas
traquè vocalis seriens: vt ianua, virtus.
sequitur post Q semper, semperq; liquiescit.
t post S. aut G. vim seruat, vimquè remittit.
atquè R. Mutis percussæ, sæpè liquescunt.
, aut N, rarò, sed Græca in origine tantum.

Syllabæ fiunt, vel ex vna, vel ex pluribus li-
is, vt a, i, vir, mons. Literæ parum vocales sunt,
rim consonantes, vocales. A, E, I, O, V, Y,
quibus sex fiunt diphthongi, æ, au, ei, eu, œ,
vt, præsto, audio, hei, eurus, pœna, Harpyia ex
sonantibus mutæ aliæ sunt, vt B, C, D, G, K, P,
T. Dicuntur mutæ, quòd per se sine vocalium
miniculo enuntiari nequeant.

Aliæ semiuocales, vt F, L, M, N, R, S, X, Z,
untur semiuocales, quòd ipsæ per se, etiam si
planè, & apertè, vt vocales obscurè tamè sonent.

Quarum nonnullæ varia sortiuntur munera, vt
 mox dicemus.

X. & Z. duplices sunt, hoc est, vim habeant
 duarum consonantium, nam X, valet C. S. vel G. S.
 vt Dux, Rex, Z. valet S. D. vel duplex ss. sicut
 veteres consulas, qui Z. literam per duplex ss.
 reddebant. vt, Patrizo, Patrizzo. I, inter duas
 vocales duplex etiam est, vt maior, eius. Prius
 autem hoc loco i, geminabant, vt Maior, eius.

I. & V. cum vocalibus præponuntur, easque
 comprimunt, fiunt consonantes, vt ianua, virius.

V. post Q. semper liquescit, vt Quare, Post,
 S. verò, liquescit sequenti A, vel E, in prima
 nominis, vel verbi positione, hoc est, cum masculina
 terminatio nominis in nominatiuo, aut persona
 prima verbi indicatiui incipit à sua, vel sue, vt
 suavis, suesco. Quare in suebam à verbo suo, is,
 non est liquida Solent interdum Poetæ V. liquidam
 vocalem facere, vt Luca. libr. 1. Fundat ab ex-
 tremo flauos Aquilone Sueuos; post G. liquescit
 etiam V. sequenti vocali, modò non sit alterum
 V. vt lingua, sanguis. Quare in his vocibus, Am-
 biguus, exiguus, V. vocalis est. In verbo tamen
 Arguo, & in quibusdā præteritis secundæ cōiuga-
 tionis,

Q U A N T I T A T E.

71

tionis, ut *vigui, indigui, regui*, & si quæ sunt alia, V, vocalis est, quia in his preteritis, V, ponitur loco E, præsentis, quæ non est liquida.

L. atque R. cum à mutis percutiuntur, liquidæ sunt, ut *plenus trado M. & N.* rarò liqueſcant, idque in Græcis tantum dictionibus, ut *Tecmeſſa, Cygnus, Hor, Forma captivæ dominum Tecmeſſe.* Idem, lib. 4. *Donatura cygni, ſi libeat ſonum.* Dicuntur autem literæ liqueſcere, cum vim ſuam roburque, amittunt, ut in propoſitis exemplis.

Syllaba lōga duplo, brevis vno, tēpore fertur, Accipites profert vocales ſermo Latinus. Nam modò correptas, modò longas promittit eafdem.

Eſt tempus, intervallum, ſpatiumque; quo ſyllaba pronunciatur, Nulla vocalis apud Latinos perpetuò, aut brevis, aut longa eſt, ſic in *amare* prima, A, brevis eſt, ſecunda longa. Apud Græcos Epsylon, & Omicron, quæ E, & O, valent, perpetuò ſunt breves. Hita, quæ ferè per E, & Omega, quæ ſemper per O, Latine reduntur, perpetuò ſunt longa, Alpha, Iota, & Hypſilon, indifferentes, non in omni tamen dictione, ſed in diverſis. —

e iiij

ſyl.

72 DE SYLLABARVM

Syllaba, quàm scribis, diphtôgo lōga notetur.
Sed Præ vocali, dabitur correpta sequente.

Modò Græca, Modò Latina sit diphtongus:

vt Æneas pœna, vt præuro.

Vocalem repuere alia subeunte Latini,
Tenditur E, quintæ casus qui existit in Ei.
Restamen atq; Fides, & Spes rapiuntur ibidē.
R, nisi succedat, recipit duo tempora Fio.
Est ius longum Genitiui, in versibus anceps.
Corripit Alterius semper, producit Alius.
Eheu longa datur rectē variabitur Ohe.
Protrahe, Pompei, & Cai, similisq; vocandi,
Sed Græci variant, nec certa lege tenentur.

Vt speciei, in Genitiuo, & Dativo, vt fierem.

Nam soluta oratio, illius penultima longa poetæ
illius, vel illius, media ancipite, Mar. lib. 4. Ohe
iam satis est, ohe libelle. Nam hic poeta in carmi-
ne Hendecasyllabo semper in prima regione spon-
deum collocat. Ouid. 4. de Pomo, Accipe Pompei
deductū carmen ab illo, vt Cyberea, Philosophia.

Cōsona si duplex vocalē, aut bina sequatur,
Vocalis posita remanens producta sonabit:
Bina sit in verbis, quamuis distincta, duobus.

*Vt Gaza, Araxes, Troia, maior De iota, in-
tellige in medio dictionis simplicis, vt terra, vt At
pius*

ius ubi, At, producitur. Si verò utraq; consona,
ut duplex fit in principio sequētis dictionis, præ-
cedentem vocalem, breuem natura, non faciet lon-
gam, ut Lucente, Smaragdīs.

Syllaba si brevis est natura, & muta sequatur
si liquida, semper Breuiabit sermo solutus,
ut carmen poterit producere, seu breuiare.

Ut conflagro, nam flagro natura sua corripitur,
am in soluta oratione semper conflagro. Sed in
armine conflagro, vel conflagro. Notabis mutam,
si liquidam debere ad sequentem vocalem perti-
nere, ut in flagro, g, & r, pertinent ad sequens, o,
quod non accidit in Abluo, ubi A, producitur sem-
per positione quia B, pertinet ad præcedens, A.
Præteriti sit longa prior, cui syllaba duplex.
to, Do, Scindo, sero rapiunt, Bibo, Fido,
priores.

Quod si præteriti geminetur syllaba prima,
utraq; corripitur, nisi duplex cōsona tarde,
ædo, cecidit habet, cui iunges Pædo pepedi.

Ut veni, vidi, vici, sic conscidit, abscidit, à
cindo sed abscidit ab Abs, & cædo, sic Diffindo
ffidi, ut tutudi, cecidi à Cado, ut fefelli, in Ce-
di, & pepedi, utraq; media est longa, & utraq;
prima est brevis. Iuvenal. Sat. Ebrius, ac petulans,

74 DE SYLLABARVM

qui nullum fortè cecidit.

Longa supina manent, dissyllaba sede priore
Ast, Eo cum Cieo, Sero, iunge Reorque Li
noquè.

Tum Queo, & orta Ruo, Sino, Do, rapuere
prios.

Communem Statum primâ seruare videtur:

Inde Stitum breuiat soboles, extēdit in atum:

Inde Status curat, Staturus, porrigit vsus.

Longa supina damus polysyllaba semper in
vrum.

Ex vi præteriti, quibus vsi consona, fiet

In tum perpetuò penultima longa supini,

Agnitus Agnosco, Cognosco cognitus effert.

Cætera corripies in itum quæcūquè supina.

*Vt Visum, motum. Itum, cum compositis, vt
aditum, excipe Ambitum, & ambitus, ta, tum, ab
ambio. Quid. Iussit & ambitæ circumdare littora
terræ, etiam si nomen Ambitus, & ambitio ean-
dem corripiant. Citum à Cieo secundæ conjuga-
tionis, sic concium, excitum, percitum penultima
breui, nam concitus, excitus, percitus, penultima
longa sunt à Cio quarti ordinis, inde oblitus pen.
breui, nam oblitus pen. longa, est ab obliuiscar,
trisyllabum est ruitum, sed ponitur propter com-
posita*

posita obrutum, eratum, &c. nam dicimus, Constitu-
um, & constatum, Status, us, corripitur. Ouid.
4. Fast. Hic status in cœlo, multos permansit in
annos, & etiam status, ta, um, Idem, Fast. Musa
quid à fastis non stata socra petis, Lucanus lib. 3.
Tunc res immenso placuit statuta, labore, vt solu-
um, argutum, vt amaui, amatum, deleui, de letum,
petiut, petitur, audiui, auditum, vt monitum fu-
gitum. ~

Deriuata sua sumpsere ab origine normam.
Multa tamen se iure suo ductuquè tuentur,
Quæ sint illa tamen Primæ, mediæq; docebūt.

Sic legebā habet primum, e, breue, quia à Lego:
egeram verò habet primum e, longum, quia à Legi,
ic Aratrum, ab aratum: nam multa ab longa ori-
gine corripuntur, vt, Arista, Lucerna, ab areo,
uceo, contra multa produciuntur à breui origine, vt
Laterna, regula, à lateo, rego.

Legem simplicium retinent, composta suorū.
Vocalem licet, aut Diphthongū syllaba mutet,
uro tamē longū, breue Deiero, Perero gignit.
Ex Hilum, Nihilum, à Sopitus, Semisopirus.
Cumque, Dicus, Dico, cum pronuba, &
Innuba, Nubo.

Longum, Imbecillus, variant Cōnubia vates.

Vt

Vt perlego mediam corripit, quia lego corripit primam, vt cōcido mediam corripit, quia cado corripit primam: sic concido mediā producit à diphthongo cædo, & suffoco a fauce, vt maledicus, veridicus, bacillus corripit primam, vt imbecillus producit secundam.

Præpositiue alijs, si pars connectitur vlla. Quāta fuit seiuncta prius, cōiuncta manebit. Præpositę modò nulla pri⁹ data norma resistat. E, D, Præ, Se, Di, componens non breuiabis. In dirimo brevis esto prior, comes esto Disertus.

Latium produc, cōponens, cōtrahe Græcum. Est Re breue, at, Refert, protēdunt sepe poetę. Corripe pro Græcum compositum, extende Latinum.

Excipeque, Fūdus, Fugio. Neptisq; Neposq; Et Festus, Fari, Fateor, Fanumque crearunt. Huc Profugus spectat, Proficiscor, iunge Proterius.

Atque Propago, genus, Properare, Procello, Profecto.

Procurō cōmune datur, Propino, Profundo. Longa, Propagare, & Proserpina sæpius optant.

Propello melius propulso Lucretius addit.

Præ.

Præpositiua pars, id est, præpositio vt aperio,
 & operio corripunt primam, quia *Ad*, & *Ob*, na-
 tura sunt breues, sic *Omitto*, vt admitto. *Produci-*
tur enim propter sequens M. vt *emitto*, *depono*,
præfero, *semoueo*, *deduco*, vt *amens*, vt *asylum*,
adyta, *orum*. *Re*, perpetuo breuis est, si naturam
 spectes: cum autem Poetæ volunt producere, gemi-
 nant consonantem, vt in *relligio*, *repullit*, *repperit*,
redduco, sic in *Fero cum Re*. Poetæ geminant cō-
 sonantem, dicuntque, *Reffero*, *retuli*, *rellatum* :
 quamobrem qui absque hac geminatione producant
 deducentes ab Ablatiuo *Re*, perpendant in alijs
 quoque significationibus produci hoc verbū à poe-
 tis, *Serenus*, *Sin* etiā *ruilus* reffertur pectore san-
 guis *Horatius*. Vnde *pedem* referre pudor vetat,
 aut *operis* lex, si legunt *Lambinus*, *Turnebus*,
Achilles Staius, & antiqui codices *Ouid. Meta.*
 Sed enim quia, *retulit Ajax*. Igitur semper cum
 produciitur hoc verbū debet scribi duplici ff. modò
 fit personale, modò quod vulgus dicit, impersonale,
 sic sentiunt de hoc verbo *Georgius Valla*, *Franci-*
scus Brocensis, & indicat *Nebrissenfis* in com-
 mentarijs, multi que alij viri doctri. vt *prologus*,
Propontis, vt *promitto*, vt *profundus*, *profugio*,
 pro

proneptis, pronepos, profectus, profor, profiteor, profanus, sunt qui putent hec & similia ideo corripī, quōd componantur non à Pro, sed ab aduerbio Procul. De hoc nomine hoc est discrimen, cum ad genus refertur, corripitur. Luca lib. 7. Quam prior affatur Pompei ignota propago, cū ad vires, aut arbores, producit. Virg. 1. G. pressos propaginis arcus. Melus produces, sed aliquando quoque corripies nam Lucret. libr. 1. Nec ratione flunt alia, stragemq; propagant. Rariſſimē corripitur. Propello, & Propulso, totiùs producuntur tametsi virumque corripuerit Lucret. lib. 4.

De A. A. tende extremum compoſti in parte priori.

De E. E. brevis effertur claudens extrema priorem. [dus.

Composita partem: veluti stupefacta, Nefan- Nequidquam produc. Ne quando Venefica, Nequam.

Nequitia, & Nequīs, comitāte. Videlicet: adde Necubi, Nequaquam: variū Liqueſio ſeratur. De I. & Y. I. quoque corripitur, seu Græcum, ſive Latinum.

Omnipotens veluti, & Polydorus, protrahe Siquis.

Vipe-

pera, tum Bige, Tibicen, ubique quadrige,
imus cum socijs, & Vbiliber, Illicet, atque,
lis Nimirum, Trinacria iungito, & Idem,
Mafculeum, necnon, & Vbiuis Scilicet, adde.
i quando atque Meliphyllon comitatur
Ibidem.

roduc [Quatriduo dempto] cōposta Diei.
quoque non fixum tendes, ubicumque sit
anceps.

de O, & co, Partem compositi claudes, O,
parua priorem.

Græca brevis, sed magna tamen tendatur
ibidem.

ed tamen O Latifi semper producitur: inde,
xcipe quandoquidem, atque Hodie, cum
Bardocucullo.

de V. V, si compositi pars est prior, effice
curtam.

*Vt malo, Habes iam exempla inibi, sic veni-
cus, & beneficium, creditur factum ex videre, &
cet. Nam vel dicta est quasi vi paviens, ut vulgo
ertur, vel dicta est quasi viuipara, quod ea sola
ere in serpentium generibus, non ouum sed animal
ariat, quod vult Guilli Canter, libr. 6. Nouar.
est. cap. 16. probatque testimonio Nicandri: ut
imus, quadrimus. Nam idem neutrum corripitur,*

80 DE SYLLABARVM

vt merities, quotidie, triduum, cum tamen quatuor
duum corripitur. Vt, quidam, cuiusdam, Vt C
mothoe, Carpophorus: sed Martialis produxit
Theophilus, & Theophorus propter multas fortasse
breues vocales, Vt, Lagopus, Geometra, Min
taurus, Vt, quandocumque, ceteroquin. Adde h
controuersia, controuersor, controuersus, quæ co
ripuit Sidonius. Vt cornupeta, Troiagena.

Cum Rectum superat Genitiu⁹ syllaba in vna
Tunc ea quæ fuerit patrij penultima casus.
Crementum primum est: numerus quod, &
vnus, & alter.

Recipit, atque gradu mensuram amplectitur
æquo.

Nam verbi gratia in sermonis, sermones, ser
monibus, illud Mo, tam in singulari quam in plu
rali, pro eodem cremento computatur. Nota esse
voces, quæ duplex habent crementum, Vt iter, iti
neris, supellex, supellectilis, biceps, bicipitis,
& cætera.

Nullum prima dabit crementum: multa se
cunda.

Et breuia, vt pueri, solum producit, Iberi.

Intellige in singulari, nam in plurali habent
crementa, vt Musarum, de quo infra. Producitur
quo-

QVANTITATE.

81

quoque eius compositum Celtiber, Celiberi.

De litera A, Nomen in A, crescens, quod
flectit, tertia produc.

Mascula correptis, Ar, & Al, finita dabuntur.

Vt Lar, Sal, Hepar iunges cū Nectare Bacchar,

Cum Vade Mas, & Anas: cum natis Parque,
Iubarque.

As, & A, Græcorum, ceu Lampas, Stemma,
Poema.

, quoque finitum, cui consona ponitur ante.

Et Dropax, Antrax, Attrax cū Smilace Climax,

His atacem, Panacem, Collacem, Stiracemq;
Facemquē.

Atque Abacem, Coracem, Philacem, com-
positaque nectēs.

Vt, vedligal, alis, Titan, anis, vt impar, com-
ar, vt trabs, trabis, vt Arctophylax, & cætera.

De litera E. E, breue sit crescens, patrius ten-
datur in Enis.

Ter, & Iber, Locuples, Hæres, Mercesque,
Quiesque.

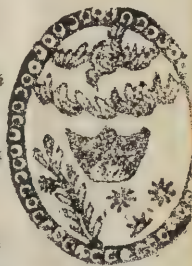
ex, Halec, Halex, Seps, Plebs, Rex, iungito.
Verbex.

l, peregrina, elis iunges, hls adijce Græca.
r, aut es, finita, Æther rapiatur, & Aer.

Vt, paluis, pulueris: degener, degeneris, vt,

f

ren,

82 DE SYLLABARVM

*ren, renis, siren, sirenis: ideo inter nomina terti
constituitur, nam Plinius dixit, Iberis, vt M
chael, Raphael, elis, vt crater, eris, tapes, etis*

De litera I. vel Y. I. rapitur, velut Ordo, Chla
mys: sed patrius, inis.

Téditur in Græcis: Vibex producito, Samnis
Glis quoque, Dis, Nefis, Lis, Gryps, quibus
adde Quiritem.

Ix, aut yx partium producere gaudet in icis.
I, Breue seruarunt Hystrix, cū Fornice Varix.
Coxendixquē, Cilix, Choenix, Natrrixquē
Calixque.

Atque Calix Danaum neſtes, Ericemque
Niuemque:

Sardonychi sociatur Onix, Pix hæret vtrique;
Et Salicis, Filicis, Laricis, sit Bebricis anceps.
Sed breuibus iunges in Gir cū patrius exit.
Coccyx, Coccygis, Mastix, Mastigis amabit

Inis, vel ynīs Græcum producit, vt Delphin
inis: Phorcyn, ynīs: vt foelix, icis: Bombix, ycīs
excipe hystrix, & reliqua. Silius lib. 5. produ
cit: Possessus Baccho sœua Bebrycis in aula. Val
Flac. lib. 2. corripit. Bebrycis, vt Scythici pro
cul inclementia sacri. Vt Phryx, gis, Iapix, ygīs
à quibus excipe Coccyx, & Mastyx.

Q V A N T I T A T E. 83

De liteta O. Nomen in O, crescens produc
ceu candor, arator.

Omicron, vt Canonis retinet breue tempus
vbiquè.

Omega producit semper Genitiuus Agonis,
indicat atquè vsu multa explorâda magistro.
Sed variant Briton, Sindon, quibus addito,
Orion.

Græcorum rapiatur, Oris: neutrumq; Latinū.
A diectiua gradus, medij producito semper.
Oris ab os produc, breuibus memor, Arbor
adhærent.

Et Lepus, & Pus compositum Bos, Compos,
& Impos.

Corripe Cappadocem cum præcoci: iungito
nomen.

quoque finitum si consona fortè præibit.
Vt Scrobs, at Cyclops, Cercops, tendatur, &
Hydrops.

Vt Hectoris, Nestoris, Vt marmoris, eboris,
est comparatiui gradus, vt maius, maioris, me-
ius, melioris: hoc nomen os oris producit. Vt
tripos, tripodis, bouis, boui, bouem, boue, boues
orripiunt: sed bobus in Dativo, & Ablatio
lur ali producant, nam dicuntur esse contractiones
bouibus, & Græca etiam vt Pelops, Pelopis.

fij

De

[Handwritten signature]

84 DE SYLLABARVM

De litera V. V, brevis, augetur, sed in Vri
& Vdis, & Vris.

Ex Vs, Fur, Pollux, Lux, Frux, producta f
nabunt.

Intercus, Ligus, atque Pecus rapiantur ibid

Vt dux, ducis, præsul, præsulis, vt, Tellur
à tellus, Paludis, à palus, Virtutis, à virtus.

Est, Plurale incrementum penultima casus

Qui patrium superat primum rectum vè se
cundum.

I. V. corripitur. A. E. O. Pluralia produc.

Si obliqui plurales superent, vel Genitiuum
singularis, vel Nominatiuum pluralis tunc habe
bunt crementum, vt sermonibus superat, & Ge
nitiuum sermonis, & Nominatiuum sermones, vt
animalibus, partibus, vt quarum, rerum, sermo
num, amborum.

Personam primi præsentis verba secundan

Si numero vincunt, dicas crementa tenere

Crementum verbi primum dic, quod possi
turam [dum]

Æquat, bis superans, dicatur habere secun

Quod si ter vincit, tria tunc cremēta notabis

Nam pro incremento numeranda est vltima
nunquam.

Actiua cum verba carent, fingemus eandem

Secun

Secunda persona singularis indicatiui modi nominis est, ad quam verborum incrementa dirigantur, si verbum sit æquale, nullum erit incrementum. Si verbum sit longius sit vna syllaba, incrementum habebit, si duabus aut pluribus, eadem erunt incrementa, vt amas, amamus, amamus, amauerimus. Vltima syllaba numquam est incrementum. In verbis Deponentibus fingenda est actiua, ad quam verborum incrementa redi-

untur.
e litera A. Ponitur A, longum dum crescit, contrahit primum.

Incrementum verbi Do, das cum pignore primæ.

Vt stabam, vt dabam: vbi A, corripitur, est in primum incrementum: nam dabamus, cum corripit primum A, secundum producit: composita inam à Do, das, quæ in flectuntur per primam, vt cundabam.

e litera E. E, quoq; producit verba crescentia, verum.

Rapiunt ante R, ternæ duo tempora prima, brevis E, quando, Ram, Rim, Ro, adiuncta sequantur.

etis, rete, dabis longis Beris, & bere curtis. Strahit interdum steterunt, dederuntq; poetæ

86 DE SYLLABARVM

*Vt fiebam, rebar, id est, E. ante R. in quou
præsenti, & imperfecto, quæ prima sunt tempo
ra tertiæ conjugationis, vt cognosceris, cognos
cerem, cognoscere, vt amaueram, amauerunt
amauero, vt, sequereris, loquerere, vt, celebrabe
ris, celebrabere. Virgilius, & alij.*

De litera I. Corripit, I, crescens verbum: sed
protrahe quartæ.

Primum clementum: semper producitur iui,
Præteriti breuiatur: simus penultima semper.
Nolito addatur longis, huic iunge Velimus.
Et simus pariter, soboles quod tota sequetur.
Ri. coniunctiui poterit variare poësis,
Orator patriæ doctum ne spreuerit vsum.

*Vt linquimus, amauimus, vt ibam, ibo, subi
mus, venimus, in præsentī, vt petiui, sedimus, eius
dem præteriti semper corripitur: vt, venimus, sen
simus, sic nolimus, nolite, vt adsimus: vt amaueri
mus, vel amauerimus, quæ variant celeberrimi
poetæ, sed in communi pronuntiatione, & soluta
oratione seruicndum est consuetudini patriæ.*

De literis O, & V. O, crescens produc, V.
verò corripe semper.

V. fit in extremo penultima longa Futuro.

Vt

Vt amatote, vt, volumus, adsumus, vt futurus, amaturus.

DE primis, & medijs Syllabis, dari nulla potest certa præceptio. Solo enim versificandi vsu, poetarumque lectione, ac perdiscendis versibus, earum acquiratur intelligentia. —

De vltimis Syllabis.

A. in fine dictionis longa est, vt contra. Excipe Eia, Ita, Postea, Quia, & omnes casus in a, præter Ablatiuos nostros, & Vocatiuos Græcos: vt Musa, Ænea, Calcha.

E. in fine brevis est, vt Legere, Excipe, Me, Te, Se, & omnia primæ, & quintæ declinationis, vt Anachisiade, Die, Re, & quæ inde oriuntur, vt Quare, Hodie, Quibus adde Fame, Cete, Tempe, & imperatiuum secundæ conjugationis numeri singularis, vt Mone, Doce, Caue, ferè, corripitur. Longa præterea sunt Fere, Ferme, Ohe, & Aduerbia, à nominibus secundæ declinationis profecta, vt Pulchrè, Sanctè Præter, Benè, & Malè. Ne pro Non etiam producitur.

88 DE SYLLABARVM

I. in fine longa est, vt Fieri. Corripiuntur tamen Nisi, Quasi. Et Græca in I, vel y, vt Palladi, Daphni, Moly. Tibi, Sibi, vltima habent communem, Ibi, Vbi, Cui, cum dissyllabum est, frequentius corripiuntur.

O, indifferens est, vt sermo. Excipe monosyllaba, vt Do, Sto, quæ longa sunt: Dativos, & Ablatiuos, vt Domino Aduerbia à nominibus orta, vt Eò, Tantò: quibus accedunt Adeò, Ideo, præter, Cito, Imo, Modo, Postmodo, Dummodo, Quomodo. His adiunge, Scio, Nescio Duo, quæ habent O, breue, Longa etiam sunt Græca, quæ habent Omega, vt Androgeo, & Ergo pro causa. Aduerbiū Sero, & coniunctio Verò vltimam habent communem.

V. in fine producitur, vt manu, Cornu, Panthu.

B. D. T. in fine corripiunt, vt ab, ad, Amat.

L. in fine corripitur, animal, Excipe, sal, sol, nil.

R. in fine corripitur, vt amor: Excipe, cur, far, fur, Iber, lar, nar, ver, par, cum compositis: & Græca, quæ faciunt genitiuos in eris. Vt aer, aeris, æther, Celtiber à Martiale corripitur, erit ita-

taque anceps.

C. finita longa sunt, Excipe, donec, nec, fac, hic, Pronomen virile anceps, est.

M. in fine, nisi adimatur per *Ecthlipsin*, brevis est, quod cernitur in Compositis, ut *Circumago*.

N. finita longa sunt, ut non *Corripe an, in, orsan, forsitan, tamen, attamen, vident, & finita en, quæ faciunt Genitiuum in inis, ut nomen ominis, & Græca in on, quæ ad secundam nostrâ declinationem spectant, ut Pelion. Omnes denique accusandi casus à nominatiuis vltimam breuem habentibus, ut Scorpion, Thein, Maian, Æginan, cin. —*

As, finita longa sunt, ve æstas, amas. Corripit Græca, quorum Genitiuus exit in adis, ut *Palas, adis, & Accusatiuos, Græco, tertiæ declinationis, ut Troias, Delphinas.*

Es finita longa sunt, ut sermones, doces, Corripit. Es à Verbo sum, & compositis, ut *Potes. Itē ene, & Græca neutra in es, ut Chacoetes, & nominandi, vocandique casus Græcorum, ut Arcades nomina Latina tertiæ declinationis, quæ habent incrementū breue, ut miles, iis, præter, Abies, Aries, aries, Ceres, Pes cum compositis, ut Cornipes.*

f v

Is,

Is, vel ys, finita breuia sunt, vt Apis, Tiphys, Itys, Excipe casus omnes multitudinis, vt viris, armis, nobis, omnis. Item Glis, vis nomen, & verbum & vetis, sis, cum compositis, vt quamuis, nolis, adsis: & secundas personas præsentiis indicatiui numeri singularis quartæ coniugationis, vt Audis, & nominatiuos, quorum genitiuus exit in iuis, entis itis, penultima longa, vt Salamis, inis, Simois, entis, Samni itis.

Os finita longa sunt; vt Os, oris, Minos, Corripe Os, ossis, Compos, & Impos, & Græca neutra vt chaos. Item os finita, quæ ad secundam Latinam declinationem transeunt, vt Tyros. Omnes demique genitiui à quibuscumque rectis proficiuntur, vt Arcados, Pallados.

Vs finita breuia sunt, vt litus, intus, Pampagus abyssus. Excipe monosyllaba, vt Plus, rus, & quæ crescunt in obliquis penultima longa, vt Salus, utis, & casus quartæ declinationis, præter Nominatiuum & Vocatiuum singularis. Item Græca, quorum genitiuus exit in untis, vt Amathus, untis, & quæ ex Pus, podos, componuntur, vt Tripus, odis, Quæquæ ex oos, contrahuntur, vt Pantus, ex Panthoos, & Genitiuus à fœminis

QUANTITATE.

91

, Clio, Clius, Et sacrosanctum nomen Iesus.
Poetæ interdum breues pro longis, longas item
breuibus vsurpant, Virg. 2. Æn. Obstupui,
eruntque comæ. Interdum etiam, & diphthon-
r, & vocalem longam, cùm vocalem diuerse
tionis præcedunt, breuem efficiunt, prætermissa
alepha, Virg. Æn. 1. Insulæ Ionio in magno
s dira Celæno, Æn. 5. Victor apud rapidum
noenta sub Illo alto.

Monosyllaba breuia Græcorum more produ-
it. Ænei. 2: Virg. Liminaquæ, Laurusq; Dei,
usquæ moueri. Syllaba brevis post quatuor pri-
s, pedes maximè secundum & tertium relicta,
erdum etiam à Poetis producitur. Æn. 9. Virg.
etoribus inhians spirantia consulit exta. De
esura pag. 99.

Lex metrica, neceßita squæ cogit poetas, bre-
s, aliquando producere: velut cùm sunt tres bre-
s continuæ in carmine Heroico, quod in Italia,
riamide, Arabia, alijsque id genus vsu venit.
irg. Ibitis Italiam, portusquæ intrare licebit.
ut contra, longas corripere, vt cum brevis inter
uas longas est, Iuuen. Stoicide Dixit penultima
eui, neceßitate metri constrictus.

Pes est pars versus certo syllabarum numero,

¶

& ordine definita.

Spondeus constat duabus longis, ut Possunt. Pyrrichius, duabus breuibus, ut Ruit. Choreus, longa & breui, ut Annus. Iambus breui, & longa, ut Amant.

Molossus tribus longis, ut Cernebant. Tribrachius tribus breuibus, ut Sapere. Dactylus longa, & duabus breuibus, ut Tempora. Anapaestus duabus breuibus, & longa. Ut Cupiunt. Bacchius, breui, & duabus longis, ut Amabant. Antibacchius duabus longis, & breui. Ut Conducit. Creticus longa breui, longa. Ut dicerent. Amphibrachys breui, longa breui. Ut Amemus.

Dispondeus constat duobus Spondeis, ut Comiscebant. Proceleusmaticus, duobus Pyrrichiis, ut Abiete. Dichoreus duobus Choreis, ut Pertinere. Diiambus duobus Iambis, ut relinquerent. Choriambus Choreo, & Iambo, ut Mobilitas. Antipastus Iambo & Choreo, ut Retardare. Ionicus à maiore Spondeo & Pyrrichio, ut Decernimus. Ionicus à minore, Pyrrichio & spondeo, ut Cupiebant.

Quinque Syllabarum pedes inusitati sunt praeter Dochimū Oratoriae maxime appositum. Constat Iambo, & Cretico, ut Perhorrescerent.

Versus est oratio certo genere, numero atque ordine pedum alligata.

Hexametrum carmen constat sex pedibus, quon-
 tus Dactylus est, sextus Spondeus, reli-
 i vel Dactyli, vel Spondei, vel mixti, Virg.
 en. 2.

bs antiqua ruit multos dominata pannos.

Quintus pes nonnunquam spondeus est, unde
 sus Spondaicus appellatur, quo vel rei alicuius
 uitas, & amplitudo, vel ingens mœror, animiq;
 gor, vel aliud declaratur. Virg. Eclo. 4.

nara Deū soboles, magnū Iouis incremētū.

Pentametrum carmen, quod cum Hexametro
 e coniungitur, quinque habet pedes, quorum duo
 ni, vel Dactyli, vel spondei esse possunt, sylla-
 longa adiuncta, quæ cæsura, vel semipes di-
 ur: duo reliqui perpetuò sunt Dactyli, quibus
 nipes itidem adiungitur, ut ex viroque semipe-
 quimus pes fiat, vel tercio loco spondeus, deinde
 o anapæsti Ouid.

nnia sunt hominum tenui pendētia filio.

Et subito casu, quæ valuere ruunt.

Senarius Iambicus sex pedibus constat, qui cū
 us est, & integer, omnibus in locis Iambos ha-
 . Horat. Epod. Od.

Beatus ille qui procul negotijs.

Potest autem primo, tertio, & quinto loco Spondeum, & Dactylum, & Anapæstum accipere omnibus etiam locis, præterquam sexto Tribrachyum Horat. Pavidumquè leporem, & aduanam laqueum.

Dimetrum Iambicum quatuor recipit pedes, secundo, & quarto loco Iambo: primò, & tertio Iambum, Spondeum, Dactylum Anapæstum. Potest etiam in omnibus præter quartum Tribrachyum accipere. Subscribitur hic versus interdum eleganter Senario Iambico Mart.

Vir celtiberis non tacende gentibus.
Nostræquè laus Hispaniæ.

Scæzon semper quinto loco habet Iambum, sexto verò Spondeum; cæteris omnibus cum Senario Iambico consentit. Mart.

Ex temporalis factus est meus Rhetor.

Anapæsticum carmen, quo frequenter in Choriis vitur Seneca, constat quatuor pedibus, quæ ferè sunt Dactyli, vel Spondei, permistis Anapæstis: ita tamen, ut secundo, & quarto loco absque Dactylus. Secundus pes dictionem terminat, quæ plerumquè est spondeus.

2. Lugeat æther, magnusquè parens.

Aetheris alti, tellusquè ferax,

Et vaga ponti mobilis vnda.

*Glyconium carmen constat Spondeo, & duobus
Dactylis, quo Seneca interdum Choros scribit.*

Tandem Regia nobilis,

Antiqui genus Inachi.

*Asclepiadeum carmen constat Spondeo, duobus
Pentameteris, & Pyrrhichio, vel Spondeo, Dacty-
lo, & Syllaba longa, deinde duobus Dactylis
p. 1. Horat.*

Mecænas atavis edite Regibus.

*Phaleucum carmen quinque pedibus constat,
Spondeo à Dactylo, deinde tribus Choreis Mart.*

Commendo tibi Quintiane nostros

Nostros dicere si tamen libellos.

Possum, quos recitat tuus Poeta.

*Sunt qui in primo pede nulla lege astringan-
t, ut sæpè fecit Flaminius, & aliquando Ca-
lus.*

*Versus Sapphicus quinque pedes hoc ordine ad-
hibet. Choreum Spondeum, Dactylum, deinde duos
Choreos, tertio cuique carmine ferè uestitur Ado-
nis, qui ex Dactylo, & Spondeo constat.*

Horat.

222

Horat. Integer viræ, scelerisque purus.
 Non eget Mauri iaculis, nec arcu
 Nec venenatis grauida sagittis.
 Fusce Pharetra.

De carminum figuris.

Synalepha figura est, cùm vocalis, aut diphthongus precedentis dictionis à sequenti excipitur, & quodammodo absorbetur.

Virg. Conticuere omnes, intentique oculos
 tenebant.

Interdum hanc figuram pro sua licentia omittunt Poetæ, maximè cum vocalis est longa, aut diphthongus. Virg.

Aen. 1. Post habitæ coluisse Samo, hic illi arma
 Idem.

Geor. 1. Glauco, & Panopee, & Inoo Melicerte
 O, & heu nō eliduntur per Synalephā. Virg.

Aen. 10. O pater, O hominum, Diuumque
 æterna potestas. Stat.

Th. 5. Heu vbi siderei vultus?

Fit interdum Synalepha in diuersis carminibus. Virg.

Geor. 2. Inseritur verò ex fœtu nucis arbutus
 horrida.

Et steriles platani malos gessere valentes.

Etblip

Ecthlipsis est, cum M. litera simul cum vo-
precedenti eliditur propter sequentem voca-
alterius dictionis Virg.

n. 2. Italiam primus conclamat Achates.
Prisci M. literam cum vocali correpta in-
terdum seruabant. Ennius.

n. 10. Infinita fere tum millia militū octo.
peritur etiam Ecthlipsis in diuersis carmi-
nibus. Virg.

t dulcis musti Vulcani decoquit humorē,
Folijs vndam tepidi despumat aheni.

Prisci Poetæ S. literam passim elidebant, quod
einde concurrerent vocales, prior à posteriore
Synalepham excipiebatur. Enn.

Ætus, fidelis, suauis homo, iucundus, suoq;
tentus, atq; beatus, scitus secūda loquens in
tempore cōmodus, & verborū vir paucorū.

Doctus, condusi, in primo carmine Dactyli
t, in secundo ex primo verbo exteritur S.
de fit synalephæ si c, Coment, atque, be.

Synæresis, quæ & Episynalepha appellatur,
syllaba vna ex duabus facta: quod sit, cū due

les in vnā contrahuntur, ut Aluearia, eadem,
eo, eodem, eosdem, aueris, denarijs, Virg. 4.
Virg. Seu lento fuerint aluearia vimine texta.

Idem accidit genitiuis Orlei, Achillei, Vlyſſei, Datuiſ, & Ablatiuiſ, Tereo, Typhœo, & milibus, interdum, & Accuſatiuo Tiphœa. Sed in horum contractione delectum, auctoritate, necesse est: omnibus verò vii licet iſtis Cui, Huiſ, Deis, Dijs, ijs, ijdem, dein, deinde, deinceps, & hinc & contractione Verbi, Deeſt, deerant, deerunt, deeſſe, & eorum quæ ex ſemi cõponuntur, vt ſemianimis, ſemihora. Huc etiam ſpectat ante ambule, amehac, anteit, & ſi qua præter ea ſunt.

Diereſis eſt, cùm Syllaba vna in duas diuiditur, vt Aurai, pro Auræ, ſyluai, euoliſſe. Virg. 6. Ætherum ſenſum, atque auari ſimplicis ignem.

Syſtole eſt, cùm ſyllaba natura longa corripitur, aut poſitione longa, ſed altera conſonante extrita. Virg. 6. Au.

Ille autem parib⁹, quæ fulgere cernis in armis Ouid. Turpe putas abici, quod ſim miſerandus amicis.

Vbi Fulgere, longa pro breui. Abici pro Abijci ponitur.

Ætaſis, ſue Diaſtole eſt, cùm aut ſyllaba natura breuiſ ſimpliciter producit. Virg. Æn. 1. Italiam fato profugus Lauinaquæ venit. Aut cū eadē cõſona geminatur. Virg. Æn. 2.

Reli

QUANTITATE.

99

eligione patrum multos seruata per annos.
ut i, & u, vocales in consonantes tran-
seunt. Virg.

n. 14. Aduersi longa transfuerberat abiete
pectus.

n. 5. Genua labant, vastos quatit æger an-
helitus artus.

*Abiete, & Genua, Dactyli sunt: mutantur
in vocales in consonantes, quemadmodum con-
sonantes per Dièresim in vocales mutari diximus.
Sunt autem qui existiment, Proceleusmaticos illos
esse pedes.*

*De Cæsura. Pedes in versu maximè Heroico
collocari debent, & colligari, vt mutuo com-
plexu alij ex alijs pendeant, neque singuli è sin-
gulis verbis constent, quo nihil est deformius, &
inuauius. Simile est illud, Romæ mœnia terruit
piger Hannibal armis. Quando illa pulchriora,
suauiora, vbi verba ipsa ad pedum structuram
inciduntur.*

n. Tū victu reuocant vires, fatisq; p herbã.

log. 5. Semper honos nomenque tuum,
laudesque manebunt.

*Syllaba, quæ ex dictione cæditur, ac post quæ-
dam pedem relinquitur, vulgò Cæsura dicitur, cir-*

g ij

ius

ius tanta vis est, ut beneficio eius brevis syllaba producat, est enim quoddam in ipsa diuisio verborum latens tempus. Nam dum morantur, at ad alias transimus, interuallum vnum spatiumque lucramur. Virgil. Omnia vincit amor, & nos cedamus, amor. Anapæstici versus optimi putantur si pedes singuli è singulis fiant verbis.

Sen. Tertia militi buccina signum.

Idem. Nondum seræ nuntius horæ.

De Penthemimeri, & Hephthemimeri, &c.

Veteres Grammatici versus Heroicum in quatuor partes secant, quas Sectiones siue Cæsuras appellant. Penthemimerim, Trachæicam, Hephthemimerim, Bucolicam, siue Tetrapodiam.

Penthemimeris, Latine Semiquinaria, constat ex duobus pedibus, & syllaba, quæ dictionem claudat, ut Virg.

Vt belli signum.

Panditur, inter ea.

Turnos, ut infractos.

Trochæica post duos pedes habet duas syllabas, longam, & breuem, siue Throchæum, qui dictionem terminet, ut Virg.

Non

Q V A N T I T A T E.

101

Non omnes arbuta,

Infandum Regina.

Excuteus ceruice.

Hephthemimeris, Latinè Semisepternaria, cō-
et tres pedes, & syllabam quæ dictionem fi-
it, vt Virg.

Talibus Ilioneus cuncti

Multa super Priamo rogitans.

Terram inter fluctus aperit.

Bucolica, seu Tetrapodia fit, si semiseptena-
duas breues adiunxeris, vt Talibus Ilioneus :
cuncti simul.

Multa super Priamo rogitans, super,

Terram inter fluctus aperit fuerit.

Hanc tamen postremam aiunt propriam esse Bu-
ici carminis, qua Theocritus plurimū vsus est.

Versus qui Heroico nomine digni censentur,
dō cæsuras vnā habent, Virg.

āditur interea dom⁹ omnipotētis Olympi.

urn⁹ vt infractos aduersos Marte Latinos.

versus solam Semiquinariam habent.

modo duas habent cæsuras: vt.

Non omnes arbuna iuuant, humilesq; myrice.

Infandum Regina iubes renouare dolorē.

Excuteus ceruice toros, fixumq; latronis.

Omnes hi versus Trochaica, & Semiseptenaria constant. Modò tres Cæsuras habent, vt

Talib⁹ Illioneus: cuncti simul ore fremebant
Multa supra priamo rogitant, super He&re multa.

Terrâ inter flu& aperit, fuerit estus arenâ

Omnes, & Semiquinariam, & Semiseptenariam & Bucolicam habent cæsuras.

Nomen Patronimicum est, quod à patre, matre, & maioribus quibuscumque derivatum significat filium, vel filiam, nepotem vel neptem, vel e posteris aliquem. Terminationes Patronymicorum sunt quatuor: in des, vt Priamides: in as, vt Prias: in is, vt Priamis: in ne, vt Nerine. Quæ in des, exeunt, masculina sunt formanturque à nominibus primæ declinationis, æ, genitiui, mutatque in ades, vt Æneas, æ, Æneades. A nominibus verò secundæ, & terciæ declinationis, à principio casu finito in i, addito, des, vt Priamus, ami, Priamides. Nestor, oris, ri, Nestoriades.

Horum foemina in As, & is, formantur ab ipsis masculinis, de syllaba nominatiui sublata, vt Priamides, Priamidis, idis, Thestiddes, adis.

Finite in ne, quæ foemina etiam sunt, à genitiui

io nominum secundæ declinationis fiunt, addita, syllaba penultima longa, vt ab hoc genitiuo, eptuni, Neptunine; sicut Adrastine à Genitiuo drastri, Nerine à Genitiuo Nerei, e, i, mutatis i, longum. Quæ aliter formantur, vsus docebit.

Metaplasmus dicitur, cùm verborum verus, vsitata forma, necessitate metri, vel ordinandi ematis causa, à poetis in nouam figuram, famque sermonis mutatur, vel adiectione, vel permutatione, vel translatione literarum. Sunt autem metaplasmi aliquot species.

Prothesis vocatur litera, vel syllaba principio tionis addita, vt Gnatus, pro natus. Tetulisssem, o tulisssem.

Ephenthesis est, cùm media dictionis litera t syllaba interijciatur, vt Relligio, pro Religio, Tauors, pro Mars, Nauita, pro nauta.

Paragoge, seu Proparalepsis dicitur, cùm ex me syllabæ aliquid adiungitur, vt deludier, pro ludi, Admittier pro admitti.

Aphræsis est, cùm litera, vel syllaba principio tionis subtrahitur, vt Ruo, pro Eruo.

Syncope est, cùm litera, vel syllaba è medio tionis subtrahitur, vt Gubsmaclo, pro guber-
g iij naculo,

maculo, Periclis, pro periculis.

Apocope fini dictionis aliquid detrahit, vt Tuguri, pro Tugurij, Oti, pro Otij.

Antithesis est literæ commutatio, vt Olli illi.

Metathesis est literarum ordo immutatus, Tymbre, pro Tymber. —

¶ ALGUNAS REGLAS DE buena Pronunciacion, Ortografia, y Puntuacion para los principiantes.

Reglas de buena pronunciacion.

LA buena pronunciacion depēde de la buena Ortografia, pues se ha de pronunciar assi como se escribe.

Las letras se pronuncian assi: A, Be, Ce, De, E, eF, Ge, Ha, I, eL, eM, eN, O, Pe, Qu, eR, eS, Te, V, X, Ypsilon, Zeta.

La B, se ha de pronunciar juntos los labios: y la V. apartados: y assi se distingue Bibo, por beuer, de viuio por viuir.

La C. y la G. antes de E. y de I. se pronuncian

an como en Castellano Cecilia, gente,
 gigante. Este es el vso: pero los Doctos en-
 ñan, que se han de pronunciar como an-
 tes de las demas vocales. Vease à Iusto
 Lipso de Pronuntiatione Latina.

La M. en el fin se pronuncia juntos los
 bios: y la N. apartados, como enim, non.

La T. tocando con la lengua al paladar:
 la D. à los dientes, como Ar, ad.

La T. en medio de diction se pronun-
 cia como C. siempre que se figuen dos vo-
 cles, como iustitia, si no es quando se le
 que H, ò le precede S. ò X. que entonces
 guarda su sonido como en struthio, quaf-
 io, mixtio, aunque otros escriuen mistio.
 o que advertimos de la C. y de la G. de
 Iusto Lipso, advertimos de la T. segun la
 doctrina del mismo Lipso.

La X. siẽpre se ha de pronunciar como
 quando està en el fin: pues como dezimos
 lex, y dux, assi diremos, illexi, y duxi.

¶ Reglas de Ortografia.

Los casos acabados en e, de nombres
 latinos de la primera declinacion, se

g v escri-

escriuen con æ, diphtongo, como Hæc, Quæ, y no otro caso alguno.

Pra, siempre se escriue con diphtongo fuera de Presbyter, prex, precis, preme, interprex, y pretium, con sus deriuados.

Antes de B. P. y M. no se escriue N. sino M. como Ambio, imperium, summum.

B. se escriue en los datiuos, y ablatiuos en bus, y en los verbales en bilis, y en los tiempos en ham, y en bo.

Tres reglas ay para conocer las dictiones que se escriuen con C. ò con T. antes de dos vocales. La primera es la segunda persona del singular del presente del Indicatio del verbo, como facis en Facio, sentis, en Sentio. La segunda es el vocatiuo en los nombres propios en ius, como Laurenti en Laurentius, Luci en Lucius. La tercera es buscar el origen de donde se deriuau, como de Prudenti, Prudentia, de Iudici, Iudicium. Pero los nombres q̄ no tienen de donde deriuarse, se escriuen con T. como Amicitia.

E, no se escriue antes de S. siguiendo-
sele

de otra consonante à la S, como *studium*, canse esca, *astuo*, y *astimo*, con sus derivados, y algunas personas de *Sum*, es, fui, los nombres acabados en *ius*, *ia ium*, en los casos en *i*, y en *is*, doblan la *i*, como *lij*, *alijs*, exceptos los vocatiuos de los nombres propios, como *Antoni*. Los *superlatiuos* en *Limus*, *Rimus*, *Simus*, y los *compos* en *Sem*, y en *se* doblan la *l. r*, y como *facillimus*, *tenerrimus*, *doctissimus*, *esset*, *esse*.

Ninguna diction Latina se acaba en *fino* en *M*, fuera de los nombres en *En*, estas ocho dicciones, *an*, *en*, *in*, *forſan*, *ſiſtan*, *non*, *quin*, *tamen*, con sus *compleſtos*: por que los nombres en *an*, *in*, *on*, en Griegos.

Despues de *Q*. ſiempre ſe ha de ſeguir la qual ſe dobla no ſiguiendole otra vocal diferente, como en *Equus*.

La *f*. larga ſe pone al principio, y meſmo de la diction: mas la pequeña enroſcada caſi ſiempre en el fin como *ſapienſimus*.

Nin-

Ninguna diction Latina se acaba D, sino en T, fuera de ad, apud, sed, istud, illud, aliud, y quid, quod, con compuestos.

V. consonante se pone en principio diction; y en medio, quando ay equiuocacion, como en volvi: mas la u. vocal en medio, y fin, como volumus. Algunos enseñan, que se vse de la v, consonante quando hiera, y de la vocal quando es herida: no hiera.

Todos los preteritos en vi, se escriue con v, como Amavi: excepto los de verbos en bo.

Y, Griega, ni Castellana, que es la jota no se escriuen en dictiones Latinas.

Nunca puede doblarse vna misma consonante, sino es entre dos vocales, excepto quando se sigue liquida, como affligo, attribuo.

Toda preposicion acabada en consonante, que se compone con verbo, comunmente se muda en la primera del verbo, como Afferro.

Todo

Todo principio de nombre propio, y de
 renombre, de dignidad, clausula, y ver-
 se escriue con letra grande, como Mar-
 s Tuilius, Consul. &c.

*De la diuision de las letras al fin del
 renglon.*

Ninguna consonante se dobla al prin-
 cipio, ni al fin del renglon.

Las sylabas, y consonantes se han de di-
 dir como se deletrean, conforme à estas
 reglas.

Quando vna sola consonante se pone
 entre dos vocales, pertenece à la segunda,
 como Do-minus.

Quando entre dos vocales ay dos cõ-
 nantes, se han de diuidir, como ec-ce.

Todas las consonantes que se pueden
 ir juntas en principio de diction, no
 han de apartar en medio della, como
 -stor, do-ctus, a-trium, ma-gnum.

En los compuestos las consonantes vā
 en aquella vocal, cuyas eran antes de la
 composicion, como A-scribo, at-tribuo.

Re-

Reglas de la Puntuacion de la Clausula. —

LA Clausula , ò Periodo se diuide ordinariamente en siete partes, que son inciso, colon imperfecto, y colon perfecto, parentesis, interrogacion, admiracion, punto.

Inciso, ò coma es vna cedilla de fuerza (,) con la qual diuidimos la clausula en sus partes mas menudas, y se pone antes del relatiuo, y de conjuncion, y despues de cada verbo con sus casos, que es al fin de cada oracion.

Colon imperfecto, es vna señal entre coma, y dos puntos, que se haze con vna coma, y vn punto encima, desta suerte (;) y vñase della en palabras y sentècias contrarias, como onero:exonero:exuo:induo

Colon perfecto, ò Miembro, son dos puntos vno sobre otro assi (:) con el qual se diuiden los principales miembros de la clau-

osula, quando estando acabada la oracion quanto al regimen, no queda perfecta quanto al sentido.

Parentesis es vn circulo partido por medio, que abraça el renglon de alto abaxo, desta manera () dentro del qual ponemos alguna cosa, que quitada, no quier imperfecta la razon.

Interrogacion es vn punto, con vna sencilla buelta al reues desta forma (?) de qual vfamos quando preguntamos.

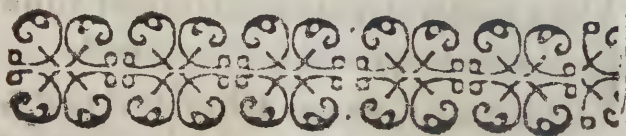
Admiracion es vna i. buelta al reues, esta figura (!) de la qual vfamos al fin de la oracion quando nos marauillamos.

Punto final es el que se pone al fin de la razon, ò sentencia, quando no se aguarda otra cosa, ni para el regimen, ni para el sentido della, señalase deste modo (.)

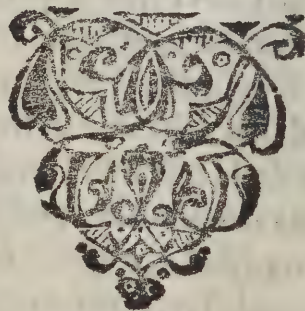
La nota de la Dieresis son dos puntos sobre vna de dos vocales, que juntas fueren hazer vna sylaba, y esta señal las haze distintas, diuidiendolas, como en Aër, iüs, üi,

Sobre algunas partes de la oracion inde-

indeclinables se pone vn rasguillo p
distinguir las de otras declinables sus
mejantes, como en Quam, quod. Quan
al fin del renglon se diuide alguna dicc
se le pone vna ò dos raitas desta mane
(-)(=) lo qual es necessario hazerse qua
do la primera parte de la diction diuic
da significa alguna cosa, como Cor-pus

COM

COMPENDIUM
RHETORICÆ PATRIS
CYPRIANI SVAREZ

è Societate I E S V.

Primi libri Capita.

Rhetorica est ars, vel doctrina dicendi.

Ars est, quæ dat rationes certas, & præcepta faciendi aliquid, quæ habent ordinem, quasdam errare in faciendo non patiētes vias.

Officium Rhetoricæ est dicere appositè ad suationem.

Finis persuadere dictione.

Huius autem vis quò maior est, hoc est maximum probitate, summaque prudentia iungenda.

Materia oratori addicendum subiecta, quæ est.

Quæstionum duo sunt genera: alterum situm, quod Græci Thesim. Cic. Propositum

vocat, alterum certum, & definitum, quod Græci Hypothesin, Latini vel causam, controuersiam appellare solent.

Infinium est, in quo aliquid generatim quæritur, vt. Expetenda ne sit eloquentia?

Definitum, quod certis personis, locis, temporibus, actionibus, negotiis que cernitur, vt. A Socrates iure fuerit ab Atheniensibus damnatus.

Causarum, hoc est definiti, tria sunt genera. Exornationis, Deliberationis, & Iudicij.

5. Exornationis partes duæ sunt, laus, & vituperatio: tempus tum præsens, tum præteritum. Spectat aut orator honestatem præcipue cum laudat: turpitudinem cum vituperat. Mouetque auditores ad delectationem.

Deliberationis partes duæ, suasio, & dissuasio: tempus futurum: finis, quem sibi proponit orator, dignitas in suadendo, mouetque deliberantes ad spem maximè, in dissuadendo contrà, indignitatem spectat, & in reformidationem pertrahit.

Iudicij partes accusatio, & defensio: eius finis, iustorum, & iniustorum questione continetur & ad scèntiam, aut clementiam iudex est incutandus.

Hypothesis ad Theſim reuocabitur, ſi à pro-
priejs perſonis, & temporibus auocata ad vniuerſi-
tatis ordinem traducatur.

Rhetoricę partes, & quaſi membra eloquen-
tię, Inuentio, Diſpoſitio, Elocutio, Memoria,
Pronuntiatio.

Inuentio eſt rerum verarum, aut veriſimi-
um excogitatio, quę quæſtionem probabilem
addant.

Diſpoſitio rerum inuentarum in ordinem di-
tributio.

Eloquentio eſt idoneorum verborum, & ſenten-
tiarum ad inuentionem accommodatio.

Memoria eſt firma orationis perceptio.

Pronuntiatio eſt corporis, & vocis ex rerum,
verborum dignitate moderatio.

Eloquentia, quę quinque ſupra dictis par-
tibus conſtat, natura, arte, & exercitatione com-
peditur. Natura, atque ingenium ad dicendum
affert maximam.

Notatio naturę peperit artem: habet autem
ſe, ut, quę ſunt orta iam in nobis, & procreata,
accet, atq; confirmet.

In præſtanti natura, quam ars expoluit,

exercitatio absolutionem, perfectionemq; dicendi consumat.

DE INVENTIONE.

11. **Q**uoniam primum oratoris munus est inuenire, dabit operam, vt inueniat quemadmodum fidem faciat eis, quibus volet persuadere: & quemadmodum motum eorum animi afferat.

Fidem facit orator, argumentis: mouet incitando, aut ad voluptatem, aut ad molestiam, aut ad metum, aut ad cupiditatem.

Lætitia, & cupiditas ex opinione boni, ægritudo, & metus ex malorum opinione nascuntur.

12. Argumentum est probabile inuentum ad faciendam fidem, vel ratio rei dubiæ faciens fidem. Fides est firma opinio. Argumentatio, argumenti explicatio. Locus, sedes argumenti.

13. Argumenta partim in eo ipso, de quo agitur, hærent: quo circa insita dicuntur, partim extrinsecus assumuntur, quæ remota vocantur.

14. Lo-

COMPENDIVM.

5

4. Loci, unde argumenta sumuntur numero
ut sedecim.

Definitio, quæ id, quod definitur expli-
te, quid sit. Vt, Rhetorica est doctrina dicendi,
illis ergo.

Partium distributio, qua sic est utendum,
illam ut partem relinquamus, ut si velis proba-
calliditatem non esse virtutem, à virtutis parti-
s, quæ quatuor sunt, Prudentia, Fortitudo, Iu-
cia, Temperantia, probabis: ex nulla enim illa-
n est calliditas.

Notatio, Græcis Etymologia, quæ verbo-
n originem inquirat. Cic. In Piso. Si consul
qui consulit patriæ non igitur Piso consul, qui
n evertit.

Coniugata, quæ sunt ex verbis generis
dem, ut. Aurea nunc verè sunt sæcula, plu-
us auro venit bonos.

Genus, quod duas, vel plures partes sui
us communione similes amplectitur, quæ for-
dicuntur, ut. Virtutis laus in actione consi-
Prudentiæ igitur laus omnis in actione
sit.

forma pars est generi subiecta, ut. Quod Iu-
stitia

stitia est, vique virtus est.

20. Similitudo, quæ traducit ad rem quampiam aliquid, ex re dispari, simile. Cic. Vt quidam morbo, & sensus stupore suauitatem cibi non sentiunt, sic libidinosi, & auari veræ laudis gustum non habent.

Disimilitudo, seu differentia, si barbarorum est in diem viuere, nostra consilia sempiternum tempus spectare debent.

21. Contrariorum genera quatuor. Aduersa, quæ in eodem genere plurimum differunt, vt virtus vitium, sapientia stultitia. Si stulticiam fugimus, sapientiam sequamur.

Priuantia sunt habitus, & eius priuatio. Cic. Eius mortis sedetis vltiores, cuius vitam si putatis per vos restitui posse, nolitis.

Relata, quæ inter se conferuntur. Cic. Ex quo profecto intelligi debet, quanta in dato beneficio sit laus cum in accepto tanta sit gloria.

Negantia, vt si hoc est, illud non est.

22. Adiuncta, quæ cum re sunt coniuncta, locus, tempus, vt ea, quæ rem circumstant.

Latissimè patent adiuncta, nam, quæ in hominibus sunt, vel animo, vel corpore, comprehenduntur.

Antecedentia, quæ sic antecedunt consequentia, ut cum ipsis necessario cohæreant, ut sol et, ergo dies est.

Consequentia, quæ rem necessario consequuntur. *Ut, dies est, sol igitur lucet.*

Repugnantia neque certa lege, neque numero inter se dissident, ut, amat illum, non igitur sectatur comitijs.

Causarum genera quatuor.

Finis, cuius gratia fit aliquid, ut belli finis ex hominis, beata vita.

Efficiens, à qua aliquid est. *Cic. de Senectute, caret epulis, extracti sq; mensis, & frequentibus poculis, caret ergo vinolentia, cruditas, & in somnijs.*

Forma, ratio rei, & nota, per quam res est, quod est, & à rebus alijs distinguitur. *Ani-*
hominum sunt immortales, ad immortalitatem
ergo beatę vitę spirare debent.

Materia ex qua, & in qua res sunt. *Cor-*
pus hominis mortale est, ab eius ergo contagione
imms seuocandus est, ex hoc loco Regia solis
aud Ouid. & arma Æneę, apud Virgilium lau-
mur.

26. Effecta, quæ sunt orta de causis, virtus cit laudem, sequenda igitur, Voluptas infamia fugienda ergo.

27. Locus à comparatione maiorum, *Viri* O passi graviores, dabit Deus his quoque finem.

Minorum Ouid. Vt corpus redimas, ferrum patieris, & ignes: vt valeas animo quidquam tolerare negabis?

Parium. Si consilio iuvare ciues, & auxiliis equa in laude ponendum est, pari gloria esse debent ij, qui consulunt, & ij qui defendunt.

28. Argumenta, siue remota, siue assumpta non parit oratoris ars: sed ad se foris delata argumenta tamen tractat: hæc Cicer. in topicis Testimoniorum nomine complectitur. Sed facilius si cum Christianis oratoribus in facta, vel dicta, tam divina quam humana, ea diuidamus.

Ex his locis, & ad faciendam fidem, & ad afferendum motum auditorum animis, materia peritur. vsq; ad 30.

31. Has argumentorum sedes multa meditatione paratas, qui volet indicendo excellens esse habere debet. Atq; vt quæq; res ad dicendum esse suscepta, tum deniq; scrutari locos, ex quibus argumenta eruat.

32. It

COMPENDIUM.

9

In affectibus mouendis maxima vis existit
coris, quod amplificatione consequitur.

Amplificatio grauior quædam est argumenta-
tio, quæ motu animorum conciliet in dicendo fidem.

Ea, & verborum genere conficitur, de qua in
oratione: & rerum, quæ ex eisdem locis sumi-
tur, quibus illa, quæ dicta sunt ad fidem.

Valent ergo maximè definitiones conglobatæ,
consequentium frequentatio, & contraariarum,
dissimilium, & inter se pugnantium rerum
fictio, & causa, & ea, quæ sunt orta de cau-
sâ, maximèque similitudines, & exempla: fictæ
autem personæ, muta deniq; loquantur. vsq; ad 39.

Adhibenda autem sunt ad amplificandum,
quæ magna habentur. Quorum duplex genus, alia
quæ magna natura, alia vsu.

Natura, vt cælestia, vt diuina, vt ea, quorū ob-
iecta causæ, vt quæ in terris, mūdōq; admirabilia.
Vsu, quæ videntur hominibus, aut prodesse,
aut obesse vehementius.

In exornationis amplificatione ij loci tra-
diti sunt, qui mouere possint expectationem, ad-
monitionem, & voluptatem.

In cohortationibus, bonorum, ac malorum enu-

A v

mera-

merationes, & exempla valent plurimum.

In iudicijs, accusatori fere quæ ad iracundiam
reos quæ ad miserationem pertinent.

DE PRÆCEPTIS EXOR- nationis.

42. **L**atum genus est, saneq; varium, ut quod
ad laudandos claros viros, & ad improbos
vituperandos suscipiatur: ad aliorum etiam
animalium vel carentium anima laudem, vel vitu-
tuperationem adhibetur.

In hoc animi motus leniter tractantur, resque
amplificantur, & ornantur.

43. Laus ergo hominum in tempus, quod ante
eos fuit, quoq; ipsi vixerunt, in his qui vitæ futuri
sunt, etiam quod est insequentium.

Ante hominem patria, parentes, maiores susceperunt:
quorum vel respondisse nobilitati, vel humiliter
genus nobilitasse factis dicemus. Adde, quod
responsis, vel oraculis, vel signis ante ipsum futuri
ram claritatem promiserunt, ut, in D. Ioanne Baptista,
multisque alijs viris sanctissimis.

44. Ipsius laus hominis ex animo, & corporis

COMPENDIUM.

II

extra positis peti debet.

Externa, vt, educatio, opes, diuitiæ, propin-
ci, amici, potentia, gratia, ceteraque huius-
di.

In corpore, forma, vires, valetudo, & his si-
lia.

Qui hæc habuerit laudabitur, quod bene illis
usus. Si non habuerit, quod sapienter carue-
rit. Si amisit quod moderatè tulerit. In quarum
usu, ac moderatione virtus, cui vni vera
us deberi putatur, maximè cernitur.

Virtutis duplex vis, aut enim Scientia
cernitur virtus, aut actione.

Sapientia virtutum omnium princeps, est di-
narum, humanarumque rerum scientia.

Prudentia, rerum expetendarum fugienda-
que scientia. Sapientiæ vero Dialectica, &
ratoria quasi ministræ sunt, & comites. Studia
iam omnium bonarum artium ad hunc locum
rinent.

Virtus, quæ in actione posita est habet Iu-
sticiam, Fortitudinem, & Temperantiam.

Iustitia est virtus, quæ in hominum societa-
tuenda, tribuendoque suum cuique, & rerum
con-

contractarum fide versatur. Huius partes, *gio, Pietas, Fides, Lenitas, Amicitia.*

Fortitudo, considerata, periculorum susce- & laborum perpesio, cuius est liberalitas i- pecunie.

Temperantia est rationis in libidinem, in alios non rectos impetus animi, firma, & derata dominatio. Custos virtutum omnium cundia est.

47. *In iustitia quid cum fide, quid cum e- bilitate, quid cum huiusmodi aliquo officio is laudabitur, fecerit. In cæteris res gestæ ad iusque virtutis genus, & vim, & nomen acco- modabuntur.*

48. *In tempore, quod finem hominis inse- tur, insunt habiti post mortem honores, dec- virtutis præmia, res gestæ iudicijs hominum ce- probatæ.*

Omnis ordo supra dictus in vituperatio- constabit tantum in diuersum.

49. *Vrbes similiter atque homines laudanti- pro parente, à conditore, vetustas, auctoritatis a- fert plurimum, & loci positio, ac municio, ciu- ut liberi habendi sunt.*

DE DELIBERATIONE.

EXornationis præcepta multum ad sententiã dicendã valent. In deliberando fidignitas. Suntque in suadendo, dissuadendoque spectanda, Quid sit, de quo deliberetur. Qui qui deliberent. Quis sit, qui suadeat.

Suadendi partes tres sunt. Prima, ut doctus effici posse id, quod suademus. Secunda, ut sit honestum, tertia quam utile. Nam si quid fieri non potest, deliberatio tollitur, quamvis et honestum, & utile sit. Videndum etiam quam factum.

Nam, quæ per difficilia sunt, perinde habenda sunt, ac si effici non possent. Si aliquid nequearium non videbitur, videndum quam fit magis.

Nam, quod per magni inter est, pro necessarium habetur.

DE HIS, QUI DELIBERANT.

Intuendi sunt mores eius, qui deliberat. Duo enim sunt hominum genera, alterum civile, & agreste, quod ante fert semper militiam

tem honestati. *Alterum expolitum, quod rebus omnibus dignitatem anteponebat.*

DE HONESTATE.

53. **H**onestas apud honestos suadere, facillimum est. Si verò apud turpes recta ostendere conabimur, ne videamur exprobrare diuersam vitæ sectam cauendum est. Nec sola virtutis commendatione animus permouendus, sed laudem vulgi opinione, et sequutura utilitate. Obijciunt item metum si diuersa fecerint, quippe malorum timor plus interdum valet quam spes bonorum. Sæpe etiam controuersia est in illo. Vtrum sit honestius.

DE UTILITATE.

45. **F**acile, magnum, iucundum, sine periculo ad utilitatis questionem pertinent. Suasura itaque vel omnia hæc, vel eorum pleraque inesse in eo, quod suadet, ostendet. Contraria, qui dissuadet. Item duobus propositis vtilibus, vtrum vtilius, controuersia est.

1, vt Aristoteli placet.

In deliberatione sæpe nulla, vel breuia esse
ent.

DE NARRATIONE.

Narratio est rerum explicatio, & quædam
quasi sedes, & fundamentum constituen-
s dei.

Oportebit autem, eam tres habere res, vt bre-
uitas, vt aperta, vt probabilis sit.

Erit brevis, si constet simplicibus verbis, si se-
cunda quæq; res dicatur. Denique si recideri-
t ea, quibus sublatis, neque cognitioni quicquam,
ne utilitati detrahatur, non tamen debet esse
testata.

Erit perspicua, si verbis vsitatis, si ordine
rerum conseruato, si non interrupto, narra-

probabilis erit, si personis, temporibus, locis,
que narrabuntur, consentient, si cuiusque fa-
cti & euenti causa ponetur. Si testata dici vide-
bitur. Si cum hominum opinionis autoritate, cum
cum more, cum religione coniuncta, si narrā-

tis probitas significabitur, si orationis veritas, vitæ fides Ciceroni vehementer placet, ut sit cunda, et suavis.

9. In iudicijs, si nota res, nec dubium erat quod gestum esset, non adhibebatur narratio, nec si uersarius narrauerat, nisi si refellebatur.

In Exornatione narratio nulla, quæ consequitur exordium, nisi ea quæ incidit, cum aliquis eius, de quo loquimur narrandum est.

In deliberatione priuata narratio non erit, concionibus sæpe etiam est illa, quæ ordinem docet, necessaria.

DE CONFIRMATIONE.

10. **I**N confirmatione suggerenda sunt firmita causæ coniunctæ, et infirmandis trarijs, et nostris confirmandis.

11. Status est quæstio, quæ ex prima causæ constitutione nascitur, dictus, vel, ex eo, quod sit primus causæ congressus, vel quod in eo consistat.

12. Est autem triplex, coniecturalis, in quo nec ne, querimus, sit ne Clodius insidiatus Milo.

Non

COMPENDIVM.

21

Nominis vel Finitionis, cum quid sit aliquid, quo nomine afficiendum, inuestigamus, vt. Sit Iulius Cæs. Rex, an Tyrannus? Tertius, in de vtilitate, equitate, honestate differitur, contrarijs. Rectene fecerit Romulus, cum trem interfecit? vsq; ad 14.

Ad causę statum tractandum, probandumq;, tres argumentationes conijciendę sunt.

Argumenta verò ita collocabit orator, vt fir-
sim quodq; sit primum, dum ea, quę excel-
lent, seruentur ad extremum. Si qua erunt medio
a (nam viciosis nusquam erit locus) in mediam
partem conijciantur.

Argumentatio est argumenti explicatio,
conficitur ex locis, si aut certa, aut probabilia
proferis.

Ratiocinatio constat Propositione, per
quam breuiter locus is exponitur, ex quo omnis
ratiocinationis emanat. Propositionis approba-
tio, perquam, quod expositum est, rationibus
firmatur. Assumptione, perquam id, quod ex
propositione ad ostendendum pertinet, assumitur.
Assumptionis Approbatione, perquam assumptum
rationibus firmatur. Complexione, perquam id,

B iij

quod

quod conficitur ex omni argumentatione, breuiter exponitur.

18. Vitabimus similitudinem, quæ satietat mater est, non semper ordientes à propositione sed interdum ab assumptione, nonnumquam à complexione.

19. Enthymema Syllogismi pars: ut, Eludentia est ars, ergo expetenda. Quod fit expugnantibus optimum. Cic. eius mortis sederis vitatores, cuius vitam, si puteris per vos restitui posse, nolitis.

20. Inductio argumentatio, quæ ex pluribus collationibus peruenit quod vult. Quod pomum generosissimum? quod optimum, & equus? qui velocissimus, & plura in eundem modum. Ita quoque virtute excellit, generosissimus.

21. Exemplum, inductio est imperfecta, in qua ex vna re singulari, alia inducitur.

22. Epichieremma breuiter comprehensa ratiocinatio, ut sine causa, dñm seruus accusat.

23. Sorites contrà, multas argumentationes conuoluit acervatim, fallax, & captiosum argumentationis genus, unde telam retexere, & seorsum singula considerare oportet.

24. Di-

. Dilemma, in quo vitrum concesseris, re-
peditur. Si implacabiles iræ, summa est acerbitas:
exorabiles, summa lenitas.

DE REFVTATIONE.

Refutatio est reprehensio, perquam argu-
mentādo aduersariorum confirmatio dil-
uitur, aut infirmatur, aut eleuatur.

. Curandum, ne syllogismorum, & En-
ymematum turba sit conferia oratio, locuples
im, & speciosa vult esse eloquentia.

DE PERORATIONE.

. **P**eroratio extrema pars orationis, quæ in
Amplificationem, & enumerationem di-
sa est.

Hic, si vsquam totos ad amplificandum aperiri
loquentiæ fontes licet.

Enumeratio nonnumquam laudatori, suasori
in saepe, accusatori sæpius, quàm rea est neces-
saria. Huius duo sunt tempora, si aut memoriæ
ssidas eorum, apud quos agas, vel inuuallo

temporis, vel longitudine orationis; vel si frequentis firmamētis vim est habitura causa maiorem

Quę repetemus, quā breuissime dicēda sunt
& cum pondere aliquo, aptis etiam excutientibus
sententijs, & figuris varianda.

Tertij libri Capita.

DE ELOCUTIONE.

1. **I**n eloquēdo excellentē eum putat Cic. qui
dicit, ut probet, quod necessitatis est, ut delectet,
quod suauitatis, ut flectat, quod est victorię.
2. In Eloquutione spectandum ut latine, ut
planē, ut ornate, congruenterq; dicamus.
3. Volenti ornate dicere, rerum sententiarum
que sylua comparanda est.
4. Omnis orationis ornatus, aut est in singulis
verbis, aut in coniunctis.

Verbis utemur, aut proprijs, aut his, quę non
uamus, & facimus ipsi.

5. Verborum simplicium, natura sunt alia consonantiora,
alia grandiora, alia nitidiora. Hęc
aurium iudicio sunt ponderanda.

Sed in verbo simplici tria sunt, aut inusitata

tum

er, aut nouatum, aut translatum.

Inusitata, dicuntur vetusta vocabula, & sunt poetarum licentia liberiora. Hec in oratione dignitatem habent, si raro, & in loco adhibeantur.

Nouantur verba, aut similitudine ut syllogismus, aut imitatione, ut tinio, aut in flexione, à bibo, bibosus, aut coniunctione verborum, ut consutitiloquus.

Quod periculosius finxisse videbimur, praeuocandum sic est, ut ita dicam, si licet dicere.

Tropus est verbi, vel sermonis à propria significatione in aliam, cum virtute mutatio, ut similitas segetes. sunt Tropi undecim, 7. in vno verbo, 4. oratione.

Metaphora, seu translatio, cum nomen, aut verbum transfertur ex loco, in quo proprium est, ad alium, in quo proprium deest, aut translatum, proprium melius est: id facimus, aut quia necesse est, aut quia significatius, aut quia decentius vsq; 10.

Synecdoche tropus, in quo ex parte totum, aut contra, aut est antecedentibus sequentia, intelliguntur.

Metonymia est Tropus, in quo causas

Bv

per

per effecta, vel effecta per causas, vel ex eo, quo continet, id quod continetur, vel rem è signo, intelligimus.

13. Antonomastia ponit aliquid pro nomine. Euerfor Carthaginiis pro Scipione.

14. Onomatopœia fictio nominis. Sybilus & murmur, Græcis inter maximas habita virtutes, latinis vix permittitur.

15. Catachresis, seu abusio, non habentibus nomen suum, accommodat quod in proximo est. Equum diuina Palladis arte edificant.

16. Metalepsis rarissimus tropus ex alio in aliud viam præstans. Speluncis abdidit atris.

17. Allegoria, aliud verbis, aliud sensu, ostendit. Sed nos immensum spatijs confecimus equor. Si obscurior est, Ænigma dicitur.

18. Ironia, quam illusionem vocant, quæ contrarium verbis ostendit. Ea, aut pronuntiatione intelligitur, aut persona, aut rei natura. Cic. integritas tua te purgabit, mihi crede.

19. Periphrasis cum pluribus verbis id, quod uno, aut paucioribus dici potest, explicatur. Tempus erat, quo prima quies mortalibus ægris incipit.

20. Hyperbaton, tropus solis poetis concessus.

21. Hy-

Hyperbole emittens superiectio, Ful-
 gis oclor alis. Vix aſſibus herent, hæc non debet
 e plura modum, & 22.

DE FIGVRIS.

Figura eſt conformatio quædam orationis
 remota à cõmuni, & primum ſe offerente
 ione. Differt à Tropo quod figura proprijs ver-
 fieri poteſt, quod non cadit in tropos.

Figuræ verſantur in ſenſu, & in verbis.
 verborum exornatio eſt, quæ ipſius ſermonis inſig-
 a continetur perpolitione.

Figure verborum tribus maximè fiunt mo-
 s, per adiectionem, detractiõnem, ſimilitudinem.

FIGVRÆ, QVÆ PER
 adiectionem fiunt.

Repetitiõ eſt eiufdem verbi crebra à
 primo repetitiõ. Nihil agis, nihil mo-
 is, nihil cogitas.

Conuerſio, cum in idem verbum coniicitur ſæ-
 us oratio. Penos populus Romanus Iuſtitia vi-
 , armis vicit, liberalitate vicit.

Complexio quæ repitiõnem, & conuerſionem
 com-

complectitur. Quis legē tulit? Rullus. Quis maiorem P. R. partem suffragijs priuauit? Rullus.

Conduplicatio verborū geminatio est. *Viuis, et viuis* nō ad deponēdā, sed ad cōfirmādā audaciā.

Transductio, cum verba paululum immutata ponuntur. Pleni sunt omnes libri, plene sapientum voces, plena exemplorum vetustas.

Synonymia est, cum verba idem significantia congregantur. *Abijt, excessit, erupit, euasit.*

Polysyndeton schema est quod cōiunctionib⁹ abundat. *Tectumq; laremq;.* Gradatio est cum gradatim sursum versum reditur. *Africano virtutem industria, virtus gloriam, gloria emulos cōparauit.*

FIGVRÆ, QVÆ PER de tractionem.

27. **D**issolutio, cum demptis coniunctionibus dissoluē plura dicuntur. *Gallia huius virtuti, fidei, felicitati commendata est.*

Adiunctio, in qua vnum ad verbum, quod primum, medium, aut postremum collocatur, plures sententię referuntur, ut *vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia.*

*Disiunctio, cum vnumquodque certo concludi-
tur verbo, ut homerum Colophonij suum esse di-
cunt, Chij suum vendicant, Salaminij repetunt.*

*Aposiopesis verbum quod desiderat, aut incer-
tum est, aut certe longiori sermone explicandum,
libetque vehementiorem affectum, quam Eclipsis.*

*Synichiosis duas res diuersas colligat, ut, Tā-
cū est auaro, quod habet, quā quod non habet.*

DE FIGVRIS PER SIMI- litudinem.

8. **F**igura, quæ aut similitudine vocum, aut
paribus, aut contrarijs vertunt in se aures,
& animos excitant.

*Annominatio, cum paululum immutata verba,
atque deflexa in oratione ponuntur, fit adiectione.
Emit morte immortalitatem, detractione. Non
leno sed leo, commutatione. Reprimi, non compri-
mi perpetuò potest.*

*Similiter desinens, eum siue casus sint in ver-
bis, siue non, similes tamen exitus sunt.*

Audacter terribitas humiliter placas.

*Similiter cadēs in nomine, & in verbo sit, at simili-
ter desinens, etiā in his, quæ declinari non possunt.*

Com-

Compar, habet orationis membra quæ constata ex pari fere numero syllabarum, extrema hypheme apparuit, ineunte vere suscepit, media æstimate confecit.

Contrapositum, Contentio seu Antitheton, cum singula singulis opponuntur, ut, Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia.

Commutatio, cum duæ sententiæ inter se discrepantes, ita efferuntur, ut apriori posteriori contraria proficiscatur. Non ut edam vino, sed ut vinam edo.

29. Danda opera est, ut parçè, & cum res poscet verborum figuris utamur. Deinde sciendum, quid quisque in orando postulet locus, quid persona, quid tempus, nam plerunque verborum cura derogat affectibus fidem.

DE FIGVRIS SENTENTIARUM.

30. **S**ententiarum exornatio est, quæ non in verbis, sed in ipsis rebus quandam habet dignitatem.

Interrogatio, quoties non sciscitandi gratia assu-

COMPENDIVM.

31

sumitur, sed instandi, ut. Quousque tandem
utere Catilina patientia nostra?

Responsio, cum aliud interroganti, ad aliud,
ita sic utilius sit, occurritur, tum augendi crimi-
s, tum declinandi gratia. Rogatus testis an à
o vapulasset, & quidem innocens. Quæro an
ciderit hominem? respondet, latronem.

Subiectio, cum orator, vel interrogat se ipsum,
respondet sibi, vel cum alium rogauerit, non
spectat responsum. Apud quem hoc dico? Nem-
pe apud eum, qui cum hoc sciret, &c.

Occupatio, cum id quod obijci potest, occupa-
us, qualis illa Ciceronis præmunio, quod ad
excusandum descendat, qui semper defenderit.

Correctio, quæ tollit sententiam aliquam, &
in alia, quæ magis idonea videtur, emendat, &
corrigit. O virtutis comes invidia, quæ bonos in se-
ueris plerumque atque adeo insectaris!

Dubitatio, cum querimus unde incipiendum?
quid potissimum, aut omnino dicendum sit? Quo
e vertam?

Prosopopeia personarum ficta in ductio, qua
res etiam, & populi voces accipiunt. Formæ
em rerum, quæ corporis expertes sunt, ut
fa.

fama, virtus.

Apostrophe, auersus à iudice sermo. Quotus ille in acie Pharsalica gladius agebat?

Hypocyposis, seu illustris explanatio, rerum quasi gerantur, sub aspectum subiectio. Cicero inflammatus scelere, ac furore in forum venit, ardebant oculi, toto ex ore crudelitas emicabat.

Ethopœia, imitatio vitæ, ac morum aliorum.

Emphasis cum ex aliquo dicto, latens aliqui erunt, lacuitque per antrum, è loci enim spaci Cyclopis magnitudo intelligitur.

Sustentatio, qua diu suspenduntur auditorum animi, atque aliquid deinde inexpectatum subiungitur, Quid deinde? quid censes? futurum fortasse, aut prædam aliquam? mox subiicit quod erat improbius. Interdum id, quod leue est, cum alicuius rei grauissimæ expectatione concitarit orator, adiungitur. Cicero expectate faciem quam vultis improbam. Vincam tamen expectationem omnium nomine sceleris, cõiurationisq; damnati ad suplicium traditi ad palum alligati multis milibus hominum inspectantibus, soluti sunt.

Præ

Prætermisio, cum dicimus nos præterire, aut non scire, aut nolle dicere, id, quod tunc maxime dicimus Cic. Non quæror diminutionem vestigium, non flagitium huius iacturæ.

Licentia, cum apud eos, quos aut vereri, aut metuere debet orator, tamen aliquid pro suo iure facit, quod eos minimè offendat. Vide quàm non formidem.

Concessio, cum aliquid etiam iniquum videtur oratori pati, atque concedere, ut, quæ deinde dicendus est, grauiora videantur, Cic. in *Ver. Le.* haec sunt hæc in hoc reo crimina.

Ironia quæ sententiarum est, ab ea differt, quæ est verborum, nam quæ verborum est, breuior est, & apertior, hæc verò totius est voluntatis fictio. Ut nouum crimen, C. Cæsar, & ante hunc diem in auditum.

Distributio, cum aliquid in partes plures distribuitur, quarum unicuique ratio deinde sua subiungitur. Alexandro, neque in deliberando consilium, neque in præliando virtus deerat: nam in dubijs, apparebat sapientissimus, cum confiscentem esset cum hoste, fortissimus.

Permissio, cum alicui rei vehementer confidimus,

inus, & ostendimus nos eam tradere alicuius voluntati. Ego, iudices, summum, ac legitimum meam causæ ius ommitto, vobis permitto.

Deprecatio, cum opem alicuius imploramus. Cic. Hoc nos metu. C. Cæsar per fidem, & constantiam, & clementiam tuam libera.

Execratio, qua malum alicui precamur. De te perdant fugitiue.

Epiphonema, rei narratæ, vel probatæ summæ acclamatio.

Tantæ molis erat, Romanam concedere gentem.

Exclamatio, quæ conficit significationem doloris, aut indignationis, per hominis aut rei compulsionem. O mores, ò tempora miserum me.

Sunt, & illa iucunda, quæ non præparata ostendunt orationem, cum quærimus quid dicamus, cum velut ignoramus aliqua, cum nos digne pœnitet. Dant etiam orationi hæc omnia varii vultus.

DE COLLOCATIONE.

VENUSTAS orationi multa inde queritur, si nomen substantiuum syllabis suis constans in orationis principio collocetur, & precipue si orationis suppositum sit. Vt, iudicio mentem hominis facit diuiniozem. **Quin.** ratio verò, cuius summa virtus est perspicuitas, iam sit vitiosa, si egeat interprete. **Ouid.** imperie celi corpusque animusque inuatur.

Claritas item accedit orationi, Vbi substantiuum nomen, quod plurimum, quàm duarum est syllabarum in fine ponitur. Vt, Summum ius, summi iura, factum est tritum sermone prouerbiū. **Cicer.** Nihil laudabilius, nihil magno, & præro viro dignius placabilitate, & clementia. **Ouid.**

inueniens homini est hominem seruare voluptas.

Elegantem etiam construes orationem, si in principio adiectiuum, quod multas habeat syllabas, posueris. Vt, Egregia res est in adolescente fecundia. **Cicer.**

libidiosa etenim, & intemperata adolescentia etum corpus tradit senectuti. **Tibul.**

Aurea mutasti Saturni secula, Cæsar, Incolumi nam te ferrea semper erunt.

4. Polysyllabon adiectiuum si in fine orationis collocaueris, orationem efficies canoram quod poetis est rarius. Vt, Nominis tui gloria bonos imitere, futura est perpetua. Cic. Omnium Societatum nulla præstantior est, nulla formidatior, quam cum boni viri sunt familiaritate coniuncti. Virgil.

Inuidit fortuna mihi, ne regna videres.

Nra, neq; ad sedes victor beherere paterna.

5. Omittendum illud non putauimus, vt vocabulum in dus, da, dum exiens in orationis frontem locatum sonoram multum reddat orationem. Vnde, Discendum tibi est, quod viuas felicior. Quintus. Credendum doctissimis hominibus, qui vnicum a uersorum solacium litteras putauerunt. Plautus. Faciendum id nobis, quod parentes imperant.

6. Preceptionem illam sensuimus non contemnendam vt vocabula hæc in dus, da, dum desinentia in fine orationis collocari possint. Vt, Bonus, & virtute præditus amicus querendus. Quintus. toga, & calceus, & capillus tam nimia cura, quam negligentia sunt reprehendenda. Ouid. Vt via finita est, & opus requieuit eundi.

Ornatiorē construes orationē, quā, quę
ulgo solita sit fieri, si comparatiuum in princi-
posueris *Vt*, Honestior quęstus est, ex litte-
um professione, quā ex vlla alia arte. Cic.
ompiores esse debem⁹ ad nostra pericula quā
communia. Ouid.

iti⁹ auxilium si das, propiusq; roganti.

Illud quoque obseruari ab autoribus solet,
comparatiuum in orationis fine ponant vsitati⁹.
t, *Vt* itę probitas nobilitatem generis facit cla-
rem. Cic. Consuetudo laborum perpeſſio-
n doloris efficiet faciliorem. Ouid.

quod te nunc crimen similem vetat esse priorē?

ſpectatiſſima fuerit oculis, auribusq; gra-
tissima oratio ea, cuius in fronte ſuperlatiuium po-
um ſit. *Vt*, *Vt*iliſſima res est artium bonarum
ientia. Cic. Optima hæreditas à patribus
ditur liberis, omniq; patrimonio præſtantior,
oria virtutis, rerūque geſtarum. Propert.
Maxima de nihilo naſcitur hiſtoria.

Est etiam oratoribus id vsitatiſſimum, vt
fine collocent ſuperlatiuium. *Vt*, Qua me
mplectaris beneuolenia, litterę tuę teſtantur

amplissimè. Plin. Quid enim tam circumsusum
tam breue quàm hominis vita longissima. Hora
Omnem crede diem tibi diluxisse supremum.

11. Omnibus ferme oratoribus id non parum
usu frequentarium est, Vt omnis, & omne in ora
tionis fronte collocetur. Vt, omnium rerum, ni
discendi, satietas est. Valer. Omnia nimirum
habet, qui nihil concupiscit. Ouid.

Omnia sunt hominum tenui pendencia filo.

Et subito casu, quæ valere, ruunt.

12. Non parum obuium est omnibus, vt omnis
& omne in fine orationis ponatur. Vt, Animæ
salutem rebus antepone omnibus. Cic. Ille
erat vnus timendus ex omnibus. Virgil.

Dicite, Pierides, non omnia possumus omnes.

13. Nemo est amentius in dicendo ingenuus, cui dis
plicitura sint vocabula nemo, nullus, nihil, & cæ
tera id genus negatiua in orationis fronte collocata.
Vt. Nihil est virtute amabilius. Cic. Ne
scire autem quid antea, quàm natus sis, acciderit
id est semper esse puerum. Horat.

Nemo adeo ferus est, vt non mitescere possit. Catul.

Nulla in tam magno corpore micasalis.

14. Ora-

. Orationem illa re venustari ex doctis ar-
ror dubitare neminem, Vt vocabula nemo, nul-
l, nihil, aliaque, si qua vlla sunt, negativa, po-
timum in oratione locum obtineant. Vt, Quæ tibi
ilia sunt, attendis nunquam, Cic. Ego ha-
p, cui plusquàm tibi, debeam neminem. Virgil.

Tū pater Æneas vestra, inquit, munera vobis,
erta manēt, pueri, & palmā mouet ordine nemo.

. Ignoret ne quisquam sine verbo intelli-
gi posse orationem? Ideo in conspicuo loco, idest
initio non inopie, si mulus constet syllabis, collo-
catur. Vt, Animaduertimus etate hac, vt diuis-
sus quisque est, ita eam literis fieri inimicissi-
mum. Cic. Delectant enim magnifici apparatus,
iteque cultus cum elegancia, & copia. Ouid.
Diligitur nemo, nisi cui fortuna secunda est.

Prop. Panditur ad nullas ianua nigra preces.

5. Cum verbum in fine orationis ponitur, tūm
d, quod prædictum est, ad memoriam quasi reuo-
atur, atque ideo sæpius ad orationis finem plu-
rium syllabarum verbum reijcitur. Vt, Multi
amam, conscientiam pauci verentur. Plin.
Perire tempus omne dicebat, quod Studijs

non impertiretur. Virgil.

Succedam castris, Tyrhenaq; regna capeffam.

17. Illud Marco Tullio Ciceroni placuisse certum est, vt in orationis calce non in frequenter dixerit esse videatur. 3. de oratore. Sulpitius ea gravitate, & copia est, vt vnus ad dicendum instructissimus à natura esse videatur.

Ciceronem egregiè secutus est Quintil. Si qua, inquit, in his ars est dicentium, ea prima est ne ars esse videatur.

18. Diuisi alicuius generis partes in fine clausule nō inelegāter collocāt. Vt, Multi sunt, quibus cum diutina non est amicitia, improbi, auari, ambitiosi, queruli, seueri. Cic. Duę res, quę languorem afferunt ceteris, Scipionem acuebant, otium, & solitudo. Ouid.

Tres sumus imbelles numero, sine viribus, vxor, Laerte sq; senex, Telemachusque puer.

DE ADIECTIVI SVBS. tantiuique positione.

1. **E** Legantia multa orationis est tum, quum adiectiuum duas habens syllabas post pos-

tum est substantiuo, quod pluribus constet. Vt,
 venolentia magna, Facinus pulchrum. Cic.
 is animo equo videt eum, quem impurè, ac fla-
 cose putet viuere? Tibul.

Vincuntur molli pectora dura prece.

Elegantiam maiorem, magisq; auribus blan-
 tiem senies, si comparatiuū, aut superlatiuum
 substantiuo postpones. Vt mala plurima. Vicinia
 estior. Cic. Cum & honoribus amplissimis,
 laboribus maximis perfuncti essemus. Ouid.
 Jam pede in offenso spatium percurrere vite
 Dignuses, & fato candidiore frui.

Nomina ea, quæ numerum significant, sub-
 iunctis eleganter postponi exemplo vno, vel al-
 io, vel item tertio patebit. Vt, Zeno Zitticus
 lescentulo inepta loquenti plurima, aures, in-
 ter, duas ideo habemus, & os vnum, ut audia-
 mus multa, pauca loquamur. Cicer. Defini-
 tiue reprehensio verbo vno, aut addito, aut dempto
 extorquetur emanibus. Virgil.

area mala decem misi, cras altera mittam.

Oratio omnis ferè solet esse venustior, in
 vox omnis substantiuo postposita est. Vt, Vir-
 tus laus omnis in actione consistit. Cicer. Quid

dicam de **T**hesauro rerum omniū memoria.

Horat.

Scriptorū chor⁹ omnis amat nem⁹, & fugit vrbe

5. Aures nulle, vt arbitror, eam respient c
locandi rationem, qua nomen nullus substantia
postponitur. Vt, laborem nullum virtutis cari
diffugiam. Cic. Maius mihi dare beneficiū
nullum potes. Catul.

Nanque ego ab indignis præmia nulla peto.

6. Legendis authoribus optimis verborum si
gularum situm, qui perpenderit, is non raro in
niet adiectiua hæc, alienum, aliud, alterum, vtru
que, solum, vllum, tale, singula, & si qua s
generis eiusdem, substantiuīs postposita esse. V
Vires aliene, res alia, oratio vtrique. Geliv

Multam nos quoque apud veteres scriptores
cationum talium copiam offendimus. Ouid.

Quò ferar? vnde petam lapsis solatia rebus?

Anchora iam nostram non tenet vlla ratem

Virgil.

Nec non Æneas opera intertalia primus.

Ouid. Atq; oculos in se splendor vterque tra

Quāquā id poetis est rari⁹, qui frequentius hæc
adiectiua itē alia substantiuīs præponunt. Qui

P

perdiderint cū me duo crimina, carmē, & error,
Alierius facti culpa silenda mihi est.

Virgil.

alibus orabat, talesque miserrima fletus.

ertque, refertque soror, sed nullis ille mouetur
letibus, aut voces ullas tractabilis audit.

Post vocabulum tale, & aliud voces illas
ineptē collocamus, nihil, nemo, ullus, & pro-
mina speciei prioris, quę primitiua vocatur. Vt
ud nihil in animo mihi est, quā vi praua homi-
um consortia deantem. Cic. Neque enim alia
tione vlla salui esse possunt. Virgil.
ama malum, quo non aliud velocius ullum.

Inter adiectiuū, & substantiuum si quid in-
rponitur, venustatur oratio, nihil verò refert v-
um alteri preponatur, sed preponi substantiuum
let crebri. Vt, Pietas in parētes tua, vel tua in
rētes pietas, equē enī elegāter vtrūq; ferē dicī.
ellius. Temperantia quoq; Socratem fuisse tā-
traditum est, vt omnia ferē vitę suę tempora
letudine inoffensa vixerit. Virgil.

esertosque videt portus, classemque relictam.
Venusto illo dicendi genere orationem fa-
s composuiorem, si adiectiuo, & substantiuo
prono-

pronomen, aut ex qui, quæ, quod deducta vocabula
la interponantur. Vt, Admirabilis tua virtus, Pre-
cipuus quidam amor, Honestissimi tui mores. Quinti-
til. Mollis illa educatio, quam indulgentiam
vocamus, nervos omnes mentis, & corporis fragilis.
Siquid vero interferas maiorem quandam sententiam
elegantiam, vt, Magna tua in omnes liberalitas, In-
credibilis quedam mentis perspicacia. Cicer.
Legitima quedam est accessio commendationis tuæ.
Quod si adiectiua duo coniunctio copulet, ita pro-
nomen interfere, vt. Cicer. In nobis egregiam
quandam, & præclaram indolem esse cognoui.

10. Tum veteres, tum nostræ huius memorie
oratores, quibus tam voluptifica amœnitas est, tam
que amœna modulatio, tamque modulata suauitas
id obseruant, vt duo, tria, pluraue pronomina
iuxta se sine vlllo medio posita orationem reddant
venustiore. Vt, Venio à patre tuo, is se tibi com-
mendat. Quintil. Ille se profecisse scias
cui Cicero valde placebit.

Deriuatiuum primitiuo preponitur eleganter
vt tuæ mihi literæ redditæ sunt. Cicer. Tuum
te desiderium mouet, Illa te res cruciat. Horat.
Tua me infortunia ledent.

Si pronomē & vocatiuus casus in oratione
 huic illud rite præpones. Vt, ingenium tuum,
 Tarce Tulli, demiror. Cicer. Quam pal-
 am vtinam immortales Dij tibi, Scipio, reser-
 unt. Propert.

Tollet nulla dies hanc tibi, Roma, notam.

Qui, quæ, quod, eiusque composita quod-
 nque, vel quoduis, eleganter antecedenti præpo-
 untur his modis. Bias. Infelicitatem ferre
 nescit, is infelix est. Marc. Var. Quem
 uerum vidisti formosum, hunc vides deformem
 senectæ. Cicer. Tunc res male se habet,
 um, quod virtute effici debet, id tēatur pecunia.
 dem. Quæcūque mutatio morum in Principibus
 extiterit, eandem in populo secuturam. Idem.
 qui semel verecundiæ fines transierit, eum bene,
 r nauiter oportet esse impudentem.

DE IIS, QVÆ IUXTA SE
 vel inter posita, venustare solent
 orationem.

ANtecedens hoc, vel id, relatiuo quod
 sine vlllo medio præponi solet. Vt, Pigri
 est

est ingenij contentum esse his, quæ sunt ab aliis inuenta. Cicer. Oportet eum, qui parare sperare se aliquo tempore imperaturum, & illum, qui imperat, cogitare breui tempore sibi esse parandum.

2. Venustarum pulcherrima, pulchrarumque venustissima mihi profecto visa est hæc dicendi ratio, in qua superlatiuum cum positiuo in hunc modum inuertitur, Charorum mihi amicissimus es, & amicorum charissimus, Idemque doctorum sapientissimus sapientumque doctissimus. Cic. Vix ego soleo dicere, Iuris peritorum eloquentissimus eloquentium iuris peritissimus. Idem. Crassus erat parcissimus elegantium Sequola parcorum elegantissimus.

3. Non in elegans compositio, nec in composita elegantia ab hac nominum inuersione nascitur, cum dicitur, perfecta consummatio, consummataque perfectio. Cauendum tamen est, ne huiusmodi inuersionum vsus frequentior affectationis prebeat indicium.

4. Vocabula duo in oratione eadem si sint, quæ contrarium habeant significatum, vel per contrarium, ea sibi proximè posita orationem reddunt

lunt concinniozem, atque vberiozem. *Vt, In-*
um rude eruditi præceptores poliunt. Quin.
Stultis eruditi videri volunt, Stulti erudit
entur. Cicer. Videas rebus iniustis
os maximè dolere. Horat.

doctum, doctumque fugat recitator acerbis.

Doctis oratoribus oratores ipsi illud vitio
 vertunt, ut cum vocabulum vnum his in ora-
 ne ponendum est, ponatur sine vlllo medio. *Vt,*
amicum salutare adinuert consilio. Calli-
ate calliditas plerumque vincitur. Plaut.
rum multa multis sæpe suadet perperam. Idē.
eniunt digna dignis. Idem. Qui potest
lires vitare vitet. Cicer. Detrahete ali-
d alteri, & hominem hominis incommodo suum
gere commodum, magis contra naturam est,
m mors, quàm paupertas, quàm dolor, aut cē-
à, quæ possunt aut corpori accidere, aut re-
externis.

Ouid.

lis ergo si monitis monitus prius ipse fuisset,
In qua debebam, forsitan vire forem.

Illa quoque institutione institui te volu-
s, quæ ab oratorum oratione abhorrens non
sit,

fit, cum vocabula duo inter se, vel natura, vel
 riuatione similia in oratione eadem sunt, tum
 pe se collocari eleganter. Vt, Orationes orat
 futuro legende sunt. Socrates hortabatur iuuen
 ut in speculo se inspicerent sapius, ut, si form
 essent, ea specie digni fierent, sin deformes, de fo
 mitatem suam eruditione tegerent. Cicer. Fi
 cile fuit iustitiam iustissimo viro defendere. Pl
 nius. Postquam desijmus facere laudanda, la
 dari quoque ineptum putamus.

Ouidius. Nec enim lex iustior vlla est,

Quam necis artifices arte perire sua.

7. Vnus omnium elegantissimus Cicero supe
 latini significatum auxit, cumulatque illas a
 iungendo dictiones, apprime, omnino, sine contr
 uersa, vnus, vel vnus omnium. Vt, Epistola
 me tua apprime fuit elegantissima. Omnium
 sine controuersia doctissimus. Vnus omnium m
 tu amantissimus. Cicer. Id apprime recti
 mè dicitur. Idem. Miserrima est omnino am
 tio honorumque contentio.

8. Animum si aduerteres, cum oratores bo
 excuties, ab eorum dicendi genere abhorrens
 non inuenies, vocabulum ex duobus integris, fe

è integris factum, ij diuidere, in que medio a-
uid interponere aut partium ordinem permuta-
olent. Vt, Vini boni amicitia magno me opere
estat. Lucri eo die nihil omnino facis, quo ali-
d non addiscis. Ille mihi dubio procul amicus
, qui virtutem sequetur. Cicer. Rem verò
olicam penitus amisimus. Idem. Quorum
nceps Socrates fuit, is qui omnium eruditorum
imonio totiusque iudicio Græciæ cùm pruden-
& acumine, & venustate, & subtilitate, tum
d eloquentia, varietate, copia, quam se cunque
partem dedisset, omnium fuit facile princeps.

Horat.

o me cunque rapit tempestas, deferor hospes.
Non Cicero solùm, sed alij quoque, multi,
ebratique nominis oratores ibi elegantiam ora-
nis inesse putauerunt, vbi non solum non mōdo,
i tantum, sed etiam, verum etiam, sed quoque
quid medium cum ornatu recipiunt. Vt, Non
catum modò, sed peccati quoque occasio vitan-
est. Cic. Me tibi non amicum modò, ve-
i amicissimum etiam existimes. Gell. Non
ba tantum vacat, sed dignus quoque laude, at-
admiratione censendus est.

D

10. Ora-

10. Orationis rotunditas, quæ à plerisque i
commendatur, illo queritur dicendi genere c
omittitur non solum, non modò, non tantum, po
tur quæ una de paniculis, & etiam, quoque, &
terdum vel, ut si dicas, Amici quoque obiurga
sunt, pro eo, quod est, Nō externi solum. sed am
etiam. Cic. Meminerimus & aduersus
finos inslitiam esse tuendam. Idem. Pro
ter virtutem, & probitatem, eos etiam, quos ni
quam vidimus, quodammodo diligimus Idem
Quidquid sine derimento possit commodari,
tribuatür cuique, vel i grito. Virgil.
Nec te poeniteat pecoris, diuine poeta.
Et formosus oves ad flumina pavit Adonis.

Idem Eclog. 10.

Illum etiam lauri, illum etiam flevere myrica
Pini fer illum etiam sola sub rupe iacentem.
Menalus.

11. Usitatè admodum, & eleganter hoc imi
possis, ut inter vocabula duo coniunctione copu
ali quid interponas, quod cum utroque conveni
Ut, Pudicis moribus, ac sinceris amicus querè
est. Scipionis pudicitia, atque Alexandri, va
nobilitatis ornamentum fuit. Cic. Notatio natu

COLLOCATIONE.

51

animaduersione peperit artem. Quint. Si quis
am, maximamque à me artem memorię querat,
exercitatio est, & labor multa ediscere, multa co-
are, & si fieri potest, quotidie, potētissimum est.

Virgil.

sellam regni, irabeamque insignia nostri.

Quàm pulchra, Deus immortalis, futura sit
ratio, in qua interponatur admiratiuè, De⁹ bone,
Deus immortalis, Diui, Diuque omnes. prob Iup-
ter. Vt, Quantam, bone Deus, voluptatē studioso
o affert post laborē requies. Cic. Quanquam,
Dij boni, quid est in hominis vita diu? Virgil.
auentes quē abscissa comas, prob Iuppiter, ibit
c, ait, & nostris illuferit aduena regnis?
id. Agimus, prob Iuppiter, inquit,
ate rates caussam, & mecum confertur V lysses?

VT VOX PRO VOCE

ponatur.

Vuentuti studiosæ ad poliendam linguam il-
lud inutile non sit, ut ibi ponant substantiuum
rem inanimatā significans, ubi sermone quo-
iano personę nomē dici solitū est. Vt, Amicitia

Dij

vera

vera in re incerta probatur, dictum elegantius
quàm amicus verus in re incerta probatur. Cui
vel primas eloquentiæ partes patrum nostrorum
tribuebat autoritas. Quintil. Irascuntur
admonitioni, & taciti repugnant. Virg.
Hic pietatis honos? sic nos in sceptris reponis?

Propert.

Omnia post obitum fingit maiora vetustas.

Maius ab exequijs nomen in ora venit.

2. Oratoris quoque diligentia illud non raris
summe facundiæ viris solitum dici inueniet.
Substantiua nomina ab adiectiuis facta pro a
dictiuis ipsis lepidè multum sumantur. Vt, Hon
ingratitude peius nihil terra creat, vbi alio
diceretur Homine ingrato. Valer. Len
nim gradu ad vindictam sui diuina procedit
tarditatèque supplicij grauitate compensat.
Castigemus etiam segnitiam hominis atque in
tiam. Ouid.

Multiplicat tamen hunc grauitas authoris ho

Et maiestatem res data dantis habet.

3. Illud oratoribus vsitatus est, vt tunc
paratiuum adhibeant, cum familiari sermone
uerbium multum aut valde positum adiung

COLLOCATIONE.

53

, ab amico litterę iucundiores sunt. *Aura hæc
ubrior est. Cic. Senectus est natura loqua-*

Virgil.

istior, & lacrimis oculos suffusa nitenteis.

*Elegantius, quàm vſitatiùs, hoc dicendi
us est, vt cùm inter adiectiua duo, aut aduerbia
ab adiectiuis profecta gradus positiui, magis,
quàm interponi solet, tunc virunque posituum
omparatiuum mutes, & particula magis omiſſa,
im interponas. Vt, Quos amamus, eos amiciùs,
m veriùs laudare solemus id est amicè magis,
m verè. Reip. administratio honoratior est,
m quietior. Plin. Non quia eloquentiùs
m veriùs, sed quia liberiùs, idèdque licentiùs
ibitur. Quintil. Sique salubrior studijs
m dulcior.*

*Eligantiore dicendi genere linguam, qui
s ardor est, quoniam expolire cupis, illud no-
memorie tradendum. Vbi sermone domestico
mus, secundùm tuam virtutem, ibi, omiſſa par-
la secundùm, melius effertur cum pronomine
quæ, quod, hoc modo. Quæ tua est virtus. Pau-
s omnes, quæ tua est liberalitas, opibus, & cõ-
adiuuas. Cic. Si mihi permiſſeſ, qui meus*

Diij

amor

amor in te est, id confecissem negocij. Ouid.

Queque est in vobis pietas, alterna feretis.

Gaudia, tu fratris fascibus, ille tuis.

Nonnunquam fit, ut pro qui, quæ, quo particula, ut, ponatur. Politian. Laurenti
ut est homo tui studioſſimus. Ouid.

Utque erat impatiens ire, Siggia toruo.

Littora proſpexit, claſſem que in litore vultu.

6. Nec Cicero ſolum, ſed alij multi, in quib
nominatione eſt Aulus Gellius, id obſervare ſe
duere, ut pro adverbio ſolum nomen ſolus, ſola,
lum nõ inveniſſe poneretur. Ut, Non virtuti ſe
ſed etiam litteris opera danda eſt.

Gellius. Non verba autem ſola, ſed verſus p
pe totos Lucretij, ſectatum eſſe Virgilium.

Virgil. de apibus.

Sole communes natos, conſortia teſta

Urbis habent, magniſque agitant ſub legib⁹ em

Et patriam ſole, & certos novere Penates.

7. Multum à ſermone domeſtico diſcedit
quando in nomen mutatur adverbium. Sueton
Conqueſtus eripi ſibi vitam immerenti elegam
dixit quàm immeritò. Cic. Equos domo
bus tradere ſoleant, ut his facilioribus poſſ

i, idest facilius.

ertinet huc quantus, quanta, quantum, & qui,
& quod pro quā cum superlatiuo, & verbo pos-
m. Vt, Gratias ago quoniam possum plurimas.
qua possum veneratione maxima te prosequor.
quintil. Narrationes stylo componi, quāta possit
maxima adhibita diligentia.

Nec infrequens, nec inlegās est, & apud poe-
s, & apud oratores locutio per negationē. Cūm
nim per affirmationem loqueris, ea sola, quę dicis,
affirmas, cūm verò per negationem contrarij, quid-
uid contrarium est, negas: Nam, non indoctus a-
micus est, si dicis, dicis vberius, copiosius quę,
quā si dicas, doctus amicus est. Eam ob rem poe-
trum prudentissimus Homerus non virtutibus ap-
pellandis, sed vitijs detrahendis (vt ait Aulus
Gell.) Laudare ampliter solebat.

Virgil. de Stygia palude.

ata obstant, tristisque palus inamabilis vnda.

Horatius.

principibus placuisse viris laus vltima non est.

. Indigna illa præceptio nō est, quę memori mē-
e teneatur, vt dignus, idoneus promptus, & si qua
ant huius generis, eum verbo finito sepius, quā

56 DE LATINI SERMONIS

infinito collocemur adhibito qui, quæ, quod, at
ut particula Dignus es, qui ameris, Præpti sunt
qui commissa sibi negocia perficiant. Idoneum
arbitror, Vt hunc geras magistratum. Cic.
Hominem prudentem, & officiosum cognosce
dignumque, qui à te diligatur. Virgil.

Dignus, patrijs qui lætior esset.

Imperijs, & cui pater haud Mezentius esset.

Ouid.

Accedat lachrymis odium dignusque pueris,

Qui mala cum tuleris plurima, plura feras.

Quamquam in carmine infinitum post
habent frequentius. Virgil.

Non tulit Anigenes, & erat tum dignus amar

Idem.

Et puer ipse fuit cantari dignus. Idem.

Et cantare pares, & respondere parati.

Ouid.

Quorū tu princeps, neq; enim comes esse, sed autho

Nec petere exemplum, sed dare dignus eras.

10. Admoneri te illud volumus, post Verbu
volo, nolo, malo, & item alia multò vsitatiùs in
finitum passiuum, quàm actiuum collocari. Cic.
Pluribus nominib; vnā rē declarari volo. Quint.

E

z, quæ credibilem faciunt expositionem, inferi-
lim. Gellius de Alexandro. *Visti hostis*
orem facie inclita mulierem vetuit in conspe-
um suum deduci, vt eam ne oculis quidem con-
geret. Virgil.

imposuit legesque dedit, latiumque vocari.

taluit, his quoniam latuisset totus in oris.

Quid comprobem testimonijs, post verba ne-
se est, oportet, volo, nolo, malo, peto, rogo, pre-
ro, curo, censeo, prouideo, caueo, nuncio, suadeo,
cio, superest, reliquum est. Et id genus alia
rbum coniunctiui modi (omissa particula quod,
l vt, vel ne) poni solere pro infinito elegantius.
t, Malo venias, quam scribas. Demetrius.
uenes domi parentes, in itinere obuios, in soli-
dine se ipsos vereantur oportet. Cic. No-
i me iocari putes. Idem. Velim ita statu-
m habeas. Gellius. Fac amicos adeas, &
ges veniant. Ouid.

Pars etiam quedam mecum moriatur, oportet,

Meque, velim, possit dissimulante tegi.

Idem.

caue defendas, quanuis mordebere dictis.

Verbis opinor, puto, arbitror, credo, fateor,

Dv

memi-

58 DE SERMONIS LATINI

memini, alijsque hoc genus malis infinitum qui
postulant, vena tē detrahatur, mutaturque in indi-
catium deira ta particula vt. *Vt, Amicus me-
incolumi arbitror, valetudine est. Nullas ad te
fateor, litteras dedi. Cic. Niobe fingit
lapidea propter eternum, credo, in luctu silentium
Idem. Endymion in Latio obdormiuit, nondum
opinor, est experreſtus. Virgil.*

*Quisquis es, haud (credo) inuisus celeſtibus, au-
ras Vitales carpis. Idem.*

Eripui, fateor, leibo me, & vincula rupi.

Ouid.

*Tu quoque enim (memini) celeſti cuſp de facta
Foviſti lachrymis vulnera noſtra tuis.*

DE VERBI SVBſTANTIV
collocatione.

1. **C**vm verbum ſum, es, fui, appellatum
ſubſtantiuum, quia verbis omnibus ſu-
ſtat, ideo in orationis principio ponitur elegante
*Vt, Eſt & formice ſua bilis. Cicer. E-
enim domus iuris conſulti totius oraculum ciuita-
tis. Virgil.*

E

esse apibus partem diuinę mentis, & haustus
therios dixere. Propert.

um apud infernos tot millia formosarum.

Nullus est in multa oratorum lectione ver-
atus, qui non attenderit Verbum sum poni non
lepidè post vocabula nullus, nemo, nihil, in ora-
onis principio collocata. Vt, Nihil est ab omni
arte beatum. Cic. Nihil est virtute amabi-
us, quam qui adeptus erit ubicunque erit gen-
um à nobis diligetur. Virgil.

Nihil est, quod dicta retractent

Ignavi Aeneade.

Vsitatius est hoc dicendi genus vt post cõpara-
tiuū aut superlatiuū in orationis principio positiū
collocetur sum, es, fui. Vt, Solidior est virtutis
quàm rerum aliarum possessio. Difficillimū est id
facere, quod omnium iudicio comprobetur. Cic.
Facilius est currentem (vt aiunt) incitare, quàm
commouere languentem. Ovid.

Mitiùs est lasso digitum supponere mento,

Mergere quàm liquidis ora natantis aquis.

Ornata est oratio ea, cuius in principio post
dictiuum sequitur sum, es, fui. Vt, Tristis
est amicorum infelicitas. Facilis est volenti
labo-

60 DE LATINI SERMONIS

laboriosę rei confectio. Cic. *Suavis est preteritorum laborum memoria.* Propert.

Turpe est, quod nequeas capiti cōmittere, pondus.

5. Id attendendum esse putauimus verbū *sum, es, fui* in orationis melio si ponitur, ei præponendum esse aut comparatiuum, aut superlatiuum, aut substantiuum, aut adiectiuum, aut negatiuum nomen, aut in *ius, da, dum, exiens.* Vt, *Maiores fertilissimum in agro oculum domini esse dixerunt.* Cic. Vt *ager sine cultura, quamuis fertilis, fructuosus esse non potest, sic sine doctrina animus.* Aulus Gel. Propterea inquit Plutarchus palmam signum esse victorię, quoniam ingenium huiusmodi ligni est, vt *urgentibus opprimentibusque non cedat.* Tibul.

Non tua maiorum contenta est gloria factis.

6. Illa quidem præceptio animaduertenda est, elegantem esse orationem, que verbo *sum, es, fui* clauditur, si nomen præcesserit in *ius, da, dum.*

Cic. *Nec domo dominus, sed domino domus honestanda est.* Salust. *Saluti perpetuę potius quàm breui voluptati consulendum est.* Ouid.

Nil, nisi quod prodest, charū est, en detrahe mēti.

Spem fructus auide, nemo petendus erit.

7. Illud

COLLOCATIONE.

61

Illud non raro ab oratoribus observatum est, verbum sum in orationis fine positum sit, si pre-matur adiectivum nomen, aut participium. Vt, Amicorum omnia communia sunt. Quin. Cul-am præsertim deprehensam pertinaciter tueri culpa altera est. Virgil.

Quamvis ille niger, quamvis tu candidus esses. Ovi. Si quoties peccant homines, sua fulmina mittat Iuppiter, exiguo tempore inermis erit.

Multa quæsitæ orationi elegantia est, cum ne verbum sum in fine ponitur substantivum. Vt, Nihil quidquam optabilius virtutum studio est. Salust. Idem velle, idem nolle ea demum firma amicitia est. Ouid.

Per patriam, quæ te tuta, & secunda parente est. His, qui in dicendo oculatiores sunt, illud sitatissimum est, ut in fine orationis ponatur sum, s, fui, si comparativum superlativum ut præces-ferit. Vt, Artium bonarum professio reliquis honestior est. Peccantis vita omnino miserrima est. Cic. Nullum theatrum virtuti conscien-tia maius est. Idem. Conscientia bene actæ, vitæ multorumque benefactorum recordatio iu-undissima est. Ouid.

Hac

62 DE LATINI SERMONIS

Hac hominum nulli parte secundus erit.

10. Quando sum, vel ex eo compositum possum in orationis fine collocatur, atque ante imponitur aut comparativum, aut superlativum, aut substantivum, aut adiectivum, aut negativum nomen, aut in dus, da, dum, vel huius generis aliquid, si adiungenda est particula, non, ea preponenda est verbo. Vt, Qui filios artem nullam docuisset, eum lege Solonis à filiis alendum non esse Quint. Vox ultra vires virgenda non est. Idem Amantes de forma iudicare non possunt, qui sensum oculorum premit amor. Ovid. Quod caret alterna requie, durabile non est.

QVI SIT CONIVNCTIO num vsus elegantior.

1. C VI euigilata, atque meditata sunt eritorum hominum scripta, is, credo, nescit ignorat particulam ac, vel atque vsitatus quam, et poni inter polysyllaba. Vt, Iustitiam, ac liberalitatem tuam amici, atque inimici suspiciunt, mirantur. Cic.

Causa nulla est, cur apud homines prudentissimo

que amicissimos memiar. Virgil.
 ncia fama ruit, matris què adlabitur aures
 riali, ac subitus misere calor ossa reliquit.

Idem.

um casta, atque alijs intexens suauibus verbis.
 onunctio atq; geminari non inuenustè
 et. Cic. In maximis periculis huius vrbis atq;
 perij, grauissimo, atque acerbissimo Reip. casu,
 cio atque adiutore consiliorum.

Virgil.

atque Deos, atque astra vocat crudelia mater.

Tibul.

atque tubas, atque arma ferunt strepitancia celo.
 tul. Hæc atque illa dies, atque alia, atque alia.

Coniunctiones duæ, ac, atque, postponuntur
 ganter illis vocibus equè, secus aliter, perinde,
 ra, pro eo, alius, aliorum, contra. Cic. Læ-
 nur amicorum lætitia equè, ac nostra. Idem.

on dixi secus, ac sentiebam. Idem. Cum
 ter sentias, ac loquere. Salust. Perinde

nes res laudantur, atque appetuntur. Valer.
 quid ultra, ac mandatum esset, loquerentur.

cer. Sane quàm, pro eo ac debui, grauiter
 lestèque tuli. Terent.

Ve-

Vereor, ne aliorum, atque ego feci, acceperit. C.

Ad aliam rem, atque accepit, usus est. Salu.

Contra hac ratus erat. Virgil.

Non secus, atque olim, tonitru cum rupta corusc

Idem.

Non secus, ac patrijs acer Romanus in armis.

Aliter quam oratores poete faciunt lo
enim coniunctionis ac, post aliter ponunt par
culam quam. Virgil.

Non aliter, quam, si immisis ruat hostibus om
Carthago. Ouid.

Non aliter stupui, quam, qui Iouis ignibus i

Vixit, & est vitæ nescius ipse suæ.

Gaudet etiam particula contra coniuncti
quam. Cic. *Contra quam proposueram a*
putabo. Ad Heren. *Contraque facit, qu*
pollicetur. Ouid.

Ne toties contra quam rapit amnis eam.

PRæceptiones has ex optimorum quid
autorum sedula obseruatione desun
simus: sed quoniam Marcus Tullius ad B
tum, Nihil, inquit, me præcipiendi causa dic
rum, at potius curaturum ut existimator vie
loqui, non magister: negamusque in a

endi vllam præceptionē tradi posse, à qua
 bē declinandum non sit : ea sub conditio-
 ac lege, ne legum seuerissimarum instar,
 cessariò seruari debeant,
 s tibi sermonis (bene vertat) mittimus vsus.
 q; bene, ac feliciter valere cupimus, stu-
 se adolescens, Lector que beneuole.

¶ collocacione necessaria sunt ordo, & iun-
 ctura, vt oratio sit lenis, cohærens, & equabi-
 r fluens.

Ordinis obseruatio est in singulis verbis, &
 contextis.

In singulis cauendum ne decrescat oratio, &
 tiori subiungatur aliquid infirmius, vt sacri-
 o fur. Verbo sensum claudere si compositio
 iatur optimum, quod si asperum erit, orationi
 sulendum.

Iunctura concinna, & elegans erit, si verba
 rema cum consequentibus primis ita iungamus,
 ne ve aspera cōcurrant, ne ve vastius diducātur.

Mono syllaba si multa sint, adde, & di syllaba
 male continuabuntur.

Cadentia item, similiter, & Desinentia vitiosa
 multa sint.

66 DE LATINI SERMONIS

Breuium verborum vitāda continuatio ne
nuta sit compositio, atque concisa, & longior
etiam, quia afferunt tarditatem.

Hæc diligentiam desiderant, ea tamen lege
fiat operosè, nam esset cūm, infinitus, tum, pue
lis labor.

Quia orator sic illigat sententiam verbis,
nihil inane, nihil inconditum, nihil in oratione
redundans, id quod oratorio numero fit breui
hic quoque explicatur.

Inueniendi aptam, & numerosam verborum
conclusionem princeps fuit Trasimachus Romani
hanc Ciceronis tempore agnouerunt, cuius f
summus ipse artifex.

Aures, vel animus potius aurium nuntio qu
dam in se continet vocum omnium mentionem:
ius observatio numerosæ orationis artem peperit.

Huius vero natura vt intelligatur, necessesse
quæ de incis membris, & periodis tractant
tum etiam de pedibus, in memoriam reuocem
vsq; ad 38.

Oratio soluta suis pedibus constat. Sec
oratorio numero, quem Græci Rythmon appell
pro Dactilo Anapæstus poni potest, cūm eoc

COLLOCATIONE.

67

temporum spatio constet uterque: in versu, quod
trum vocant, poni non potest.

Adde quod versus certis legibus astrictus est
oratione nihil certum, nisi ut apte verbis sen-
tia comprehendatur, adeo ut versum in oratio-
fieri viciosum putetur, quam tamen numerosc
dere volumus.

Tota periodus numerosa sit, necesse est.

Initia optime nascuntur à Dactylo Cretico,
napæsto. Dochimus quovis loco aptus, dum se-
l ponatur.

In extremo tres sunt servandi pedes, quos aut
oreos, aut spondeos, aut alternos esse oportebit,
cero Creticum aptiorem putat.

MEMORIA.

HÆC cum alijs artibus sit communis, quæ
artificiosa est oratoriæ artis existimatur.

Si longior complectenda est oratio, proderit
partes ediscere, apponere aliquas notas, edis-
e quibus scripseris charis.

Si tamen quis unam maximamque artem quæ-
exercitatio est, multa ediscere, multa cogitare,
si fieri potest, quotidie, potentiissimum est.

E ij

PRO-

PRONVNTIATIO.

A Plarisque actio dicitur, sed prius nomen à voce, sequens à gestu, huius duæ sunt partes vox, & gestus.

Vocis mutationes totidem, quot animorum Iracundia, acutum vocis genus desiderat, citatum, crebrò incidens.

Gestus vocem sequi debet.

Status erit rectus, ceruicium nulla mollicitudine, argutiæ digitorum.

In ore, & præcipue in oculis maxima vis, Oratoris.

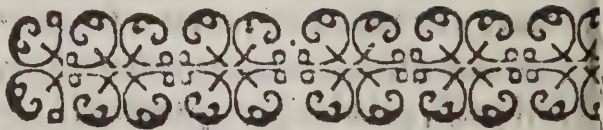
Oris non est nimium mutanda species.

Oculorum, qui animi sunt indices, tum intentione, tum remissione, tum coniectu, tum

hilaritate motus animorum, significamus,

apud cum genere

ipso orationis.

DE OPTIMO

GENERE POEMATIS,

ex P. Bartholomeo Brauo,

Societatis Iesu, & alijs.

quantum natura ad facienda carmina arte
iuvetur. Cap. I.

QUAE de syllabarum dimensione præcepta
traduntur, ea ad componenda carmina sic
nè necessaria sunt, ut sine eorum cognitione
usus facere nemo possit: non tamen tantam vim
habeant, ut eum, qui illis imbutus sit, poetam sta-
tuimus efficere.

Et quanvis viri doctissimi ita senserint, cete-
rum quidem, rerum studia, & doctrina, & præ-
ceptis, & arte constare, poetam verò natura ipsa
excitare, & mentis viribus excitari, tamè artis tan-
tis est, ut ad excitanda tardiora ingenia pluri-
um quidem valeat. Quod usque adeo verum est,
qui poeticæ facultatis atte floruerunt, ne scias,
num natura plus, an arte, atque exercitatione,
artiumque observatione profecerint.

Ergo præter cõmunia illa præcepta, quæ tyro-
nibus,

nibus ad componendos utcumque versus tradi solita sunt, alia quædam tradenda erunt, quibus carmina, vel qui mediocri præditi sunt ingenio, excolire, & ad veterum imitationem facere discant.

DE CARMINIBVS NON temerè fundendis. Cap. 2.

Versus ut perfecti sint, omnibusque numeris absoluti, ita componi debent, ut suo quæ orationis cantu aures demulceant. Quare cum poesis species quædam sit musicæ, aurium vero iudicium, ut inquit Tullius, subtilissimum non minus poetæ in carmine, quàm musico in cantu elaborandum est, atque nitendum ut ad animos accommodet orationis harmoniam. Exigitur enim teste Quintilianus lib. 1. cap. 8. in carminibus, ut in canticis, structura quædam, & inoffensa copulatio vocum, quæ sonum efficiat ad motum, quæ animis, afferre velis accommodat. olim namque iidem, & vates, & musici appellabatur.

Horatius in arte poetica quàm accuratè componenda sint carmina præclare ostendit.

Omne, inquit, carmen reprehendite, quod non multa dies, & multa litura coercuit, atque Perfectum decies non castigavit ad unguem.

Sunt igitur elaborandi versus: singula, & rem, & verborum pondera examinanda; Quod si quando flatu prospero vehatur oratio, danda vela, dum tamen orationis cursu confecto, acri iudicio adhibito suspectam illam facilitatem retrahemus. Nèque parum proderit, ubi poema scripserimus, remouere aliquandiu, & asseruare, dum le animi ardor efferuescat, qui nostra nobis commendat, nec sinit vitia videre; deinde illud, ut si cuius esset inimici, exagitare, acerrimè expungere, corrigere, expolire, & limare, ut nihil sit, quod non diligenter examinemus.

Notemus inuentionem, dispositionem, orationis varietatem, locutiones, quàm aptè omnia, tam propriè dicantur, animaduertamus: deleamus, mutemus, expurgemus quæ minùs placeant, tamuis inuita recedant: neque tanti vnum, vel alterum versum faciamus, ut ordinem, ut decorum rui pendamus, dum modò illos inseramus, quod idem tum ingenij, tum iudicij inopiam demonstrat. ac ratione Virgilius poeta tant' euasit, quem de dicere solitum, tradit Gellius, gignere se, ac rere fætus vsino more, lambendoque formare.

E iij

Quem;

Quem, qui poetæ nomine dignus esse velit, imitari debet, & quos versus ipse genuerit, arte quod poterit, formare, atque perficere.

QVÆDAM STYLI POETICI

exercendi Vię. Cap. 3.

P R I M A sit illa, vnam eandemq; rem diuersis verbis, eadem aut diuersa specie carminis eloqui.

Conducat tractare idem nunc concise, & breuiter, nunc ample, & copiosè, nunc proprijs, nunc modificatis verbis: nunc simplici, nunc versa, & luminibus insignita oratione.

Transfundamus solutam ac liberam orationem in carmen, oratoriâsq; locutiones poetice commutare studeamus. Et cum oratores restrictiores, nos liberiores simus, moreq; poetico argumētum dilatemus, fucum addamus, flores intexamus.

Vnum genus carminis apud auctorem aliquod inuentum, numeris mutatis ad aliud redigamus, hexametrum ad elegiacum, Phaleucium ad Sapphicum, & cætera eodem modo. Si enim vna res vbi causa, labores & ærumnæ Herculis à Virgilio. in 8. Æneid. ad Ouid. in 9. Metamorph.

h Ausonio hexametris: iterum ab Ouidio Epist.
 Deianire elegis, à Seneca in Hercule furem tri-
 metris describi potuerunt, cur non etiam diuersis
 generibus aliquid à nobis componatur?

Quinimo eodem genere, quo poeta ille vsus
 est, eandem rem explicandam sumamus. Nihil
 enim est quod quis obijciat, non posse aut meliora,
 ut patria illis antiquorum à nobis dici: siquidem
 eloquentia tam inops, & pauper non est, ut una
 e re nisi semel tantum præclare dici non possit.

Commendat Plin. in ea epist. quæ est de exer-
 citatione styli, descriptionem epigrammatum his ver-
 bis. Fas est & carmine remitti: non dico
 continuo, & longo (id enim perfici nisi in
 breui non potest) sed hoc arguto & breui,
 quod aptè quantaslibet occupationes cu-
 rasque distinguit. Lusus vocatur: sed hi
 usus non minorem interdum gloriam,
 quam seria consequuntur.

Nec dubium centonum exercitationes fore per-
 utiles: quibus id assequimur, ut optimos versus
 optimorum poetarum, propter studiosam, & solli-
 citam lectionem, quæ ad eas perquam necessaria
 est, penitus imbibamus, illique mentibus altissime

deficci perpetuò inhaereant. *Versus* inquam, poete boni ad alium sensum conuertemus, & tanquam surculos ex arbore vna in aliam inferemus, qui tamē in ea nati, non in eam insiti videri possint.

Proderit strictam nobis interdum legem statuamus ipsi, nostrumq; ingenium quibusdā veluti carceribus teneamus, cogamusq; vt certa quedam verbi distinctio vel litera, initio versus, aut medio, aut fine ponatur, aut in alias aliasq; formas carminis facies artificiose immutetur.

DE SERMONIS ELEGANTIA, verborumq; delectu. Cap. 4.

TUM in omni orationis genere, tum maximè in carmine, verborum delectus necessariò requiritur, vbi quantum fieri potest, omnia debent esse ad sonum exquisita.

Vtendum igitur verbis, quæ & illustria, sunt & poetarum maximè propria in quibus insit plenum quiddam, ac sonans, vt M. Crassus apud Ciceronem docet. Habent enim poetæ peculiares dicendi formulas ab oratore diuersas.

Ac verba quidem maximè illustria illa sunt quæ vocantur translata; quæ, vt ait Cicero in Orato-

quasi stellas orationem illustrant, ut cum dicimus; letas segetes, ira inflammatum.

Metaphoris illustrari versus oportet, modice, ut quemadmodum in pictura fit, suus etiam coloris relinquatur locus, quod magis id, quod est luminatum, emineat. Multa enim proprijs etiam verbera effere da sunt, translata sepe proprijs imiscenda.

E VERBIS AD RES IPSAS accommodandis. Cap. 5.

¶ **U**m verba natura ipsa sint alia consonantiora, graviora leviora, & quodammodo nitidiora; alia vero contraria, danda opera est, ut ijs in quacunque materia utamur, quae rem quam tractamus, magis exprimant, ante oculosque proponant.

Consonantiora illa sunt, Regnatorem Asie pro Regem Asie: Duces Danaum pro Ducibus. la grandiora. Virg. Aeneid. 1.

alia flammato secum Dea corde volutans. amato dixit, non incenso. Leviora lueris suavis, & syllabis leniter inter se commixtis constant, &que ad aspectum iucundas significant, ut hortii, res, margaritae, aurum. Aspera autem his contraria, litteris aspere concurrentibus constant, resque

que declarant ad aspectum iniucundas, vt Ferrum
catenæ, mors, vulnera, verbera, bellum, arma.

Mirus est Virgilius in accommodandis tum
leuioribus verbis, ac syllabis, tum asperioribus
rebus ipsis, quas tractat. Leuiora, & iucundiora
aucupatus est. Æne. 6.

Deuenere locos lætos, & amœna vireta.

Fortunatorum nemorum, sedesque beatas.

Longior hic campos æther, & lumine vesti

Purpureo, solemque suum, sua sidera norunt.

Illa autem, quoniam res ita postulat, asperiora
sunt eodem lib.

Quæ rapidus flammis ambit torrentibus amnis

Tartareus Phlegeton, torquetq; sonantia saxa

Hinc exaudiri gemitus, & sæua sonare

Verbera, tum stridor ferri, tractæq; catenæ

QVÆ VERBA SINT IN

oratione vitanda. Cap. 6.

Vitanda omnino poetæ sunt verba turpia,
obscena. Et quæ sine turpitudine nomina
nequeunt, ea periphrasi efferenda sunt.

Vitanda etiam sunt sordida, nisi ad argumen-

nec

cessariò requirantur, sunt autè non solùm quæ à
ordidis, & inquinatis rebus sumuntur, sed etiam
humiliora sunt, quàm ut exprimant dignita-
tem rei. Quæ quidem verba non minùs versum
formant, quàm macula speciosam vestem.

Græca item vocabula fugienda, quanvis Lati-
tate donata, nisi à poetis maximè approbatis, ac
primis à Virgilio, & Ouidio vsurpata illa sint.
ec enim imitandi sunt, qui in carmine Græca
vocabula Latinis intexunt.

Prisca parcè tamen vsurpari poterunt; quibus
mirum dignitatem det ipsa antiquitas, seu vete-
ri autoritas, ut Olli, pro illi apud Virgil.
stat, pro comeditur, apud Ovidium.

DE STRUCTURA VER- borum. Cap. 7.

Structura seu coagmentatio ut concinna sit, &
suavis, curandum est ne extrema verba cum
insequentibus primis ita coniungantur, ut sonum
fiant aut hiantem, aut asperum, & cōfragosum.

Vitandus vocalium concursus, quo verba
stius ducuntur; asperitas item consonantium,

78 DE OPTIMO GENERE

et similitudo litterarum, aut syllabarum, quæ du-
rum sonum, atque asperum reddunt.

Verba ita iungenda molliter, et apte, ut sua-
uiter fluat oratio, ut in his Virg. Æn. 6.

Ter frustra comprensa manus effugit imago

Par leuibus ventis volucrique simillima somno.

Concurfus tamē earundem vocaliū minus in-
suauis est, ac præ se fert quandam grauitatem cum
lenitate coniunctam, ut apud Virg. Æn. 4. et 9.

It portis iubare exorto delecta iuuentus.

Atque ea felici penitus dum parte geruntur.

Sæpe etiam in diuersarum vocalium concursus
inest suauis quiddam, cum non tā necessitate, quàm
sonū implendi gratia copulantur, ut Virg. Æn. 3.
Contemptor Diuum Mezentius, agmina; arma;

Qua verborum cognētatione vsus est
necessitate coactus: poterat enim dicere: Agmē
et armat: sed iudicauit numerum hoc loco fie-
pleniorem.

Asperiores item consonantes interdum etia-
non modo non vitandæ, sed conquirendæ sunt
res exprimendas: ad quod vel ipse litterarum
usus inuat plurimum, ut in illo. Æn. 11.

Nunc rapidus retro atq; æstu resoluta re sorbē

Vbi singule voces constāt litteris asperioribus,
 uibus exprimitur fluctus, & fremitus fluctuan-
 s maris tam artificiosè, vt quasi auribus perci-
 atur. Quale est illud, Æn. 1.

sequitur clamorq; virum stridorq; rudentum.
 Inepta, & inconsiderata literarum, & Sylla-
 rum similitudo, & allusio vitiosa est, Vt in illo.

Propertij.

st galea hirsuta compta lupina iuba.

Interdum tamen inest suauitas quædam, ac
 enustas in ipsa verborum similitudine, cum apta
 et aliteratio, vt in illo, Geor. 3.

tuia tunc resonant aubus virgulta canoris.

ec in frequentes sunt apud Maronem illæ.

et sola in sicca secum spatatur arena

at pecus omne metu mutum musantq; iuuenæ.

ille trahens varios aduerso sole colores.

nde prius lectum siliqua quassante legumen

in dudum, & frustra cerno te tendere contra.

DE EPITHE TIS.

Cap. 8.

N Epithetis, quæ à Cicerone appposita appellā-
 tur, magna inest vis, & pulchritudo si apte col-
 locentur.

80 DE OPTIMO GENERE.

locetur. Hæc ita desiderantur in versu, ut absque illis nudus sit, & velut incomptus. Crebra epitheta intexi debent, non tamen otiosa, sed quæ aliquid addant, & ex intima ratione, atque ipsius re natura ducantur: nam si superuacanea sunt, vitiosa potius erunt, quàm pulchra. Quare epithetum aut distinguat ambigua, ut Deus bellipotens. Æquor Tyrienum. Aut augeat quod minus est, ut Templum immane. Viuida bello dextra. Aut æquet, ut Lupus ululans, quod eius est proprium. Significet qualitatem ut Collis apricum. Mella, fragrantia, dulcia. Exiguus mus.

Pulcherrimè autem epitheta ducuntur et Metaphora, ut docet Aristoteles, & ex cæteris tropis. Ex metaphora, ut aurora rosea, ver purpureum. Ex Synecdoche ut pocula Acheloi. Hybleæ apes. Ex Metonymia, ut Mæstus timor: Pallida mors. Ex Hyperbole, ut Nivus equi: Vox ferrea, & sic de cæteris.

Accipiantur etiam interdum à futuro eventui, ut Misera Dido. Ab ipse, ut Fælix Tolumnus dixit Tornus, quia ita sperabat.

A similitudine, ut Collum eburneum. patria, ut Larisæus Achilles. A gente ut Seneca

Hisp.

Hispanus. A maioribus, ut Anchisiades Æneas. Quædam ponuntur ob nitorem, ut Tempestatesque, et nubes. Quædam rebus apponuntur propter aliquid ipsarum munus, ut Diana Trivia. Venus Cytherea: Delius Apollo. Alia sumuntur ab arboribus, quibus consecrata sunt, ut Phæbea laurus: et Palladia oliua. Adhibentur item alia per indignationem, ut Periura Troia. Per contemptum, Semiviri Phryges. Sumi denique possunt epigrammata ex omnibus illis locis, quæ topica dicuntur, et quæ in primis ex adiunctis, ex contrariis, ex causis, ex effectis, ut Cristatus Achilles. Honor intumeliosus. Dona cerealia, Mors frigida. Crispus senectus.

Sed cum ex tam multis locis depromi possint, eligendum tamen est, primum, ne sint, absurda, et non illustria potius, atque magnifica: deinde ne inania, quæ satietatem pariant; aut superuacanea, diximus, ut cum ad explendum potius numerum, quam ad exornandam sententiam adhibentur.

Præterea ne uni substantiuo plura apponantur, et neque ne ab argumento, quod tractatur, aliena sint, ut si quis Dei misericordiam laudans, impotentem appellet Deum, cum mitissimum appellare

pellare potius deberet. Aut illius beneficia commemorans, clementissimum vocet, cum liberalissimus dicendus esset.

Illud in vniuersum de epithetis præcipiendum est, ex eo potissimum duci debere, quod est in vna quaque re maximè insigne, atq; eidem accommodatum. Sic Virg. Romanos vocat, Rerum dominos, quod nihil haberent excellentius, quàm toto orbi dominari. Atq; hæc de epithetorū vsu, superest nūc, ut aliquid etiam de illorum collocatione dicamus.

DE EPITHETORVM

collocatione. Cap. 9.

Venuste collocantur epitheta ante ipsa quædam substantiua nomina vt Virg. Æn. 4. Pallentes umbras Erebi, noctemq; profundam.

Quæ collocatio venustior est, cū inter epithetum, & substantiuum aliqua verba interponuntur, vt Æn. 6.

Ne turbata volent rapidis ludibria ventis,

Vincere nec duro poteris conuellere ferro.

Interdum epitheton collocatur in principio nominis, & nomē, cui illud adtribuitur in fine quæ venustate non caret, vt Æn. 1.

Tertia dum latio regnantem viderit æstas.

Quæ collocationis forma, & in binis versib⁹ plu-
rum habet venustatis, vt apud Virg. Æn. 12.

Tigra vel vt magnas domini cum diuitis ædes.
peruolat; & pennis alta atria lustrat hirundo.

Ouid. Trist. lib. 1. Eleg. 3.

Fertilis asiduo si non renouetur aratro,

Nil nisi cum spinis gramen habebit ager.

Illa autem collocatio est longe venustissima,
in epitheta vicissitudine quadam intexuntur,

substantiuis, vt. Ouid. primo Trist. Eleg. 10.

Cumque sit hybernis agitatum fluctibus æquor,

Pectora sunt ipso turbidiora mari.

Nec minus habet venustatis, cum interiectis
ationis partibus, à substantiuis epitheta sepa-
ntur, permanente tamen eadem vicissitudine, vt

Virg. Æn. 2.

ela manu miseri iactabant irrita Teucri.

Et Ænei. 3.

erra procul vastis colitur Mauortia campis.

Ouid. 1. Trist. Eleg. 2. & 3.

Viæque mutati frangitur vnda maris

Lunaq; nocturnos alia regebat equos.

Imbre per indignas vsq; cadente senas.

DE CONCINNITATE

pedum. Cap. 10.

AD cōpositionis suauitatē nihil est elegā-
tius, atque concinnius, quam si in ipsa car-
minis dimensione verba ita concidantur, ut mutuo
complexu pedes alij pendeant ex alijs, & quasicor-
tena quadam colligentur ut Virg. Anei. 1.

Tum victu reuocant vires, fusiq; per herbam
Implentur veteris Bacchi, pinguisque ferinae.

Ouid. Trist. lib. 1.

Detque tuus mæsti signa doloris amor.

Quos studium cunctos euigilauit idem.

Hæc autem forma & si pulcherrima est, non ta-
men eadem esse debet in omnibus sed mutan-
tius ac varianda; ne similitudo satietatem pro-
riat, atque fastidium. Hæc igitur quasi pedū vi-
cula laxanda sæpe sunt, ac varia ratione soluendæ.

Et quidem, quod ad Pentametrum carmen at-
tinet, liberrima est pedum vincula laxandi lice-
tia, ut apud Ouid. Trist. 4.

Nec mihi destractas possidet alter opes

Qua prior in Latio non fuit vlla foro.

In Hexametro verò commodissimè solui possi-

vini

vincula ante secundum, & sextum pedem, ut
apud Virg. Ænei. 5. & 8.

Fertur in arua volans, plausumq; ex territa pennis.
Labiur vincta vadis abies, mirantur, & vndæ.

Solutio enim bis duobus locis vix animadu-
eritur. Laxantur item sæpe ante quintum pedem.
Virg. Ænei. 8.

Ore vomes ignes magna se mole ferebat.

Item ante quintum, & sextum simul, ut ibidem.
Miratur facile sꝑue oculos fert omnia circum, &
Eneas capiturq; locis, & singula letus Exquirat.

Nihil tamen de formius, atque insuauius, quàm
i ex singulis dictionibus singuli pedes cõstent, ut.
Romæ mœnia terruit impiger Hãnibal armis.

Vbi & si sonora singula sunt verba, languet
amen versus, velut membra corporis laxatis, so-
uti sꝑue nervis. Hæc tamen solutio in posteriore
parte versus frequentior est, auresq; ipsa formæ
varietate delectat, ut Virg. Geor. & Ænei. 1.

Et qui proscisso quæ suscitât æquore terga.

Post tergum nodis fremit horridus ore cruento.

DE PEDIBVS REBVS IPSIS,
quæ tractantur accommodandis. Cap. II.

QUOD de verbis diximus, idem omnino de pedibus dicendum est; debere eos rebus ipsis accommodari; quod si cum gratia fiat, magnam habebit versus commendationem. Idcirco natura pedum, & vocum notanda est, & consideranda diligenter.

Spondei sunt natura graues, ac tardi, ac propterea querelis, ac lamentationibus apti, si in versu continentur. Nimia enim gravitate reduntur numeri subriistes. Maxime verò gaudent Spondei vocibus monosyllabis, aut binis, aut ternis, quarum continuatio tarditatem ipsam auget, & in lamentatione sigultus quasi quosdam refert.

Virg. Geor. 4. & Æn. 9.

Mater Cyrene, mater quæ gurgitis huius

Ima tenes, quid me præclara stirpe Deorum.

Meme adsum, quifeci, in me conuertite ferrum.

Sunt item Spondei ad res arduas, & graues exprimendas aptissimi: præsertim si constant ex vocibus monosyllabis vel continuis, vel permixtis. Virg. Georg. 4. & Æn. 12.

Illi inter sese magna vi brachia tollunt.

Vix illud lecti his sex cervice subirent.

In his versib⁹ continui Spondei mira tarditate, & gravi-

uitate exprimunt magnitudinem saxi à Turno
 blati in altero magnitudinem laboris, quo Cyclo-
 s in fabrica Vulcani exercētur, ad incudē: eāq;
 rditatē augent monosyllabę voces, quarum cōpo-
 io per se tarda est: transitus enim à dictionem
 bram affert. Huc pertinent versus Spondaici: in
 ibus quarto quidem loco ferē collocandus est Da-
 ilus, ne nimia tarditate offendantur aures.

Pertinet Spondaicus versus ad rei alicuius
 uitatem difficultatem, gravitatem, dignitatem,
 et quempiam animi affectum exprimendum.

Virg. Æn. 2.

onstitit, atque oculis media agmina circumspexit.
 edes Daſyli properationem præseferunt, &
 andā quasi hilaritatem: fiuntque plurimum syl-
 arum dictionibus volubiliores. Commodissimē
 itur hi pedes adhibentur, & continuātur in ver-
 s, cum aliquid explicandum est, aut festinanter.

Virg. Geor. 4. & Æn. 11.

mare purpureum violentior influit amnis.

Aut iucundē, & hilaretur, ut Æn. 1.

one metum Cytherea manent immota tuorū.

ata tibi, Et ibidem.

endimus in Latium, sedes ubi fata quietas.

F iiiij

Vbi

Vbi verò res nō ita postulat, præstātius erit si
Spondei cum Dactylis permisceantur, quàm si au-
hi, aut illi continuentur, vt varia versuum forma
incunditatem afferat, vt Virg. *Ænei.* 1.

Frater vt *Æneas* pelago tuus omnia circum
Litora iactetur odijs Iunonis iniquæ
Nota tibi, & nostro doluisti sæpe dolore.

DE CONCINNITATE

membrorum. Cap. 12.

Versuum forma non solum mutari debet pe-
dum varietate, atque dictionum, sed etiam
orationis periodo, eiusque partibus.

Interdū ergo vno versu perfecta, absoluta
que sententia est. Virg. *Georg.* 3. & *Ænei.* 1.
Pascitur in magna silua formosa iuuenca.
Non ignara mali miseris succurrere disco.
Aut sesquialtero, vt apud Ouid. 1. *Metam.*
Protinus irrupit venę peioris in eum
Omnes nefas.

Interdum etiam binis versibus, vt Virg. *Æn.* 5.
Prima pares ineunt grauib. certamina remis
Quatuor ex omni delectæ classe carinæ.
Et Ouid. *Trist.* 1. *Eleg.* 1.

Terre

erretur minimo penne stridore columba,
 Vnguibus, accipiter, saucia facta tuis.
 arò binis cum dimidio, vt apud Catul.
 ilicet in vario ne solum limite cæli,
 Ex arundineis aurea temporibus.

ixa corona foret.

Periodus tamen longissimè extendi potest, si
 uribus membris constet, circuitionum particulis
 terpositis, vt apud Virg. Æn. 5.

xpectata dies aderat, nonamque serena
 turoram Phaetontis equi iam luce vehebant,
 amaque finitimos, & clari nomen Aceste
 xcierat, leto complerant littora cætu
 i furi Æneadas, pars & certare parati.

æ periodus pluribus constat, & membris,
 incisis.

Interdum etiam nulla periodo circumscri-
 ntur versus, sed carpuntur membris minutiori-
 s. Virg. Æn. 4.

uis me autè, fac velle, sinet? ratibusq; superbis
 ui sam accipiet? nescis heu perdita, nec dum
 comedonteæ sentis periuria gentis?

Et Ouid. Trist. 3.

us equis nunc est, leuib⁹ nunc luditur armis,

F v

Nunc

Nunc pila, nunc celeri vertitur orbe trochus
 Illa vero membrorum in eadem periodo continua-
 tio maxime probatur in versibus, cum ea, quam de-
 ximus varietate, ubi aliquid aures fusius deside-
 rant, quo expleantur, ut in exordijs, in amplifi-
 cationibus, in conclusionibus. Qui quidem versi
 debent esse sedati in primis, molles, ac blandi,
 verò concisi, atque in minutiora verba discerp-
 tioribus ferè affectibus seruiunt: interdum
 etiam venustati, & elegantiae, ut superioribus
 apparet exemplis.

His igitur, & similibus vocum, pedum, circula-
 tionum, membrorumque commutationibus faci-
 fiet ne eadem omnium sit carminum forma, sed
 cum dignitate, & gratia varietur, tum ad aures
 oblectandas, tum ad animis motum afferendum.

DE QVIBVSDAM VITIIS

in versu vitandis. Cap. 13.

IN Hexametro versu vitandæ sunt in fine
 Etiones monosyllabæ, quales apud Horat. sepe
 reperies ut.

Et nova factaq; nuper habebunt verba fidem,
 Nisi emphasis gratia, cum res ipsa magis ita
 primi

imitatur, poniturque ob oculos, ut Virg. *Æn. 1.*
 at latus, insequitur cumulo præruptus aque mons
 at cum versus synalepha terminatur, ut ibidē
 c velui magno in populo cum sæpe coonia est
 ditio.

Pulchrè autem terminatur Hexameter di-
 vibus non multisyllabis, quod observare in
 Virgilio facile est.

In pentametro vitanda est primùm Verbo-
 rum continuatio biulca, & dura qualis apud
 Virgilium.

ut *uneraq;*, & *Musarum hinc petis*, & *Veneris*
 inde participia in fine fugienda, ut *Ore nitēs*,
de tremens.

Et voces duabus syllabis longiores, nisi ra-
 timè fiat: nam dissyllabæ multò venustiùs clau-
 dent Pentametrum: In quo imitandus est Ovi-
 dius, qui hanc semper rationem sequitur Penta-
 metri terminandi nisi in rebus tristibus, quibus
 veri languidiores videntur convenire, ut lib.
 1.

prope lux aderat, cum me discedere Cæsar
 Fimbriæ extremæ iusserat Ausoniae.

giendæ item sunt in fine voces monosyllabæ,
 nisi

nisi vel duæ simul ponantur, ut apud Ovidium

Præmia si studio consequar ista sat est.

Vel per Synalepham versas claudatur, ut.

Heu quanto melior sors tua sorte mea est.

Nec illud displicet Ouid.

Onnis an in magnos culpa Deos scelus est
Nam aliàs horridè quidem, & duriter sonat, v.

Fortius hæc à te dictaq; factaque sunt.

DE ORNATV POETICA

orationis. Cap. 14.

ORatori finitimus est poeta, teste Cicero
versaturque in ijsdem pene spatijs, qui
orator, & quæ tractanda recipit ijsdem generi
eloquentiæ exponit, diuersa tamē ratione. Ora
ris enim oratio soluta est, poetæ vero numeris as
ta. Et quemadmodum orator quamcūque quæ
nem ad tria genera eloquentiæ refert, ita p
ijsdem orationis luminibus rem ornat, at
distinguit.

Quo circa qui perfectus esse velit, tenere
bet ea præcepta, quæ de genere exornationis, d
berationis, atque indicij Rhetores tradunt,

æ de tropis, ac figuris tum verborum, tum sententiarum. Et quia sine huiusmodi ornamentis oratio impolita est, ac planè rudis, versuque ipse et gestu, de ijs potissimum dicemus, quæ & poematum sunt maximè propria, & orationem varie ipsa plurimum illustant.

DE FIGURATO SERMONE

ac primum de figuris verborum.

Cap. 15.

Repetitio seu iteratio, quæ plurimum affert orationi varietatis, & ornamenti, habetque ea locum præcipuè, ad asseuerandum, vel obtinendum, vel dolendum, vel similem denique affectum animi exprimendum. Ea verò multis fit modis. Ac in primis iucunda est, cùm idem sæpius verbum in carminis initio repetitur, ut apud

Ouid. Met. 10.

Quid, quòd inest virtus, & mens interrita leibi?
Quid, quòd ab equorea numeratur origine quartus?
Quid, quòd amat, tantiq; putat connubia nostra,
et pereat? Et apud eundem. lib. 4. Trist.
eg. 5.

Hoc tenuat dentem terram findentis aratri,

Hoc

*Hoc rigidos silices, hoc adamanta terit,
Hoc etiam sævas paulatim mitigat iras,*

*Hoc minuit luctum, mæstaque corda leuat.
Aut idem verbum iteratur, si non initio, in pluribus tamen carminibus, ut Apud Virg. 8. Æn. Dentibus infrendens, ter totum feruidus ira. Lustrat Auentini montem; ter saxea tentat Limina nequicquam: ter fessus valle resedit. Hæc iteratio initij apud elegiographos pulchra etiam variatur alternis versibus ut apud Ouid.*

Trist. 1. Eleg. 3.

*Ab quoties aliquò, dixi, properante, quid vrge
Vel quò festinas ire, vel vnde, vide*

Ab quoties certam me sum mentitus habere

Horam, propositæ quæ foret apta viæ.

Est & alia iteratio, seu repetitio, cum versus pentameter definit in easdem voces vel duas, vel plures, à quibus hexameter incipit. Ouid.

Phæbus adest, sonuere lyrae, sonuere pharetræ;

Signa Deum nosco per sua, Phæbus adest.

Militat omnis amans, & habet sua castra Cupia

Attice, crede mihi, militat omnis amans.

Ilia pone metus, tibi regia nostra patebit,

Teque colent omnes: Ilia pone metus.

ſt & alia, & initij carminis, & finis iteratio
ena acrimonię, & venuſtatis, quam Rhetores cõ-
exionem vocant, vt apud Ianum Panonium.

quod ceſſat Phębea Chelys, quod carmine rupto
Ionię ſilueve Dee, Mars impius egit.

quod ſpretis audax Muſis petit arma iuuentus,
et volucres premere audet equos, Mars impi⁹ egit.

quod cernis, nullum deſerta per oppida ciuem.

ec campis errare greges, Mars impius egit.

quod ligo, quod vomer, quod ſacula, raſtra, bidētes
gladios abiere truces, Mars impius egit.

la quoque pulcherrima eſt conduplicatio. Qua
rminis vel heroici, vel pentametri idem initium,
finis eſt, vt Virg. Æn. 1. & 12.

Culta ſuper Priamo rogitās, ſuper Heclore multa
ictus amore tui, cognato ſanguine victus.

Et Ecloga. 7.

ambo florentes ætatibus, Arcades ambo.

ut ſententia, quę eſt in initio, carminis in eiuf-
dem fine repetitur, vt,

culpa tua eſt; quamuis hæc quoque culpa tua eſt.

ut poſterior pars Pentametri initium eſt con-
ſequentis Hexametri, vt,

Vt mihi ſunt toties maxima vota, mori,

Vota

Vota mori mea sunt.

Aut dictio, quæ claudit præcedentem versum
Inchoat sequentem, ut Virg. Ecg. ult.

Pierides, vos hæc fecistis maxima Gallo,
Gallo, cuius amor tantum mihi crescit in horas.

Aut idem verbum sæpius repetitur, vno, atque
altero verbo interiecto, quæ repetitio plena est vo-
nustatis, ut apud Virg. Ecg. 10.

Hic gelidi fontes, hic mollia prata Lycori,
Hic nemus, hic ipso tecum consumerer ævo.

Et apud Ovidium Trist. lib. 2. Eleg. 1.
Cur aliquid vidi, cur noxia lumina feci?

Cur imprudenti cognita culpa mihi est?

Hoc si crimen erit, crimen amoris erit

Conuenit ille mihi, conuenit ille tibi.

Epanodos, siue Regressio item figura est, cuius
explicationis causa, quæ diximus, iteramus.

Virg. Ecg. 8.

Sæuus amor docuit natorum sanguine matrem
Commaculare manus: crudelis tu quoque mater.
Crudelis mater magis, an puer, improbus ille?
Improbus ille puer, crudelis tu quoque mater.

Item Ecgl. 7.

Cōpulerantq; greges Corydon, & Thyrsis in vno

Thyrsis

Thyrsis oues, Corydon distentas lacte capellas.

Et Ouid. in epist. Demopho.

Demophoon ventis & verba, & vela dedisti:

Vela quoror reditu, verba carere fide.

Traductio Iterationi affinis, repetit vel idem

omen mutato casu. Virg. Æn. 4.

Littora littonibus contraria fluctibus undas

Quæ quibus anteferam?

Et apud Ouid. Trist. lib. 2. eleg. 1.

Contingam portum, portu terrebor ab ipso:

Efficiantq; tui sydus iuuenile nepotes,

Per tua, perq; tui facta parentis eant.

Vel idem repetit verbum, mutatis modis, ac per-

mis, vt Ouid. Trist. 1. Eleg. 1.

Quæ si non esset, celebs te vita deceret.

Nullaque cui posses esse, maritus erat.

Atque trahunt oculos radiantia lumina solis,

Traxissent animum sic tua facta meum.

Elegantissima est in hoc genere quasi Ploce fi-

ura; cum idem verbum, sententiaue ad superio-

is perfectionem retorquetur; quæ quidem figura

artificiosa est, & sententiosa, Vt.

, nisi quæ facie potuit te digna videri,

Nulla futura tua est, nulla futura tua est.

Paranomasia, Latine Anominatio est quę ludit
vorum similitudine, habet quę & leporis multum,
& acuminis. Mart.

Mentitur qui se vitiosum Zoile dicit.

Non vitiosus homo es, Zoile, sed vitium.

Et illud Poetę recentioris.

Spernitur hereticis pietasq; fidesque Deusque,
Cur? Quia non aliud viuere, quam bibere est

DE FIGVRIS SENTEN-

tiarum. Cap. 16.

Quoties in eodem loco manemus, & aliud
atque aliud dicere videmur, commora-
tio, siue expositio figura est poetarum maximę
propria.

Decet enim poetam, vbi opus est, in eadem
& vna re commorari, & quę sententia paucissimę
verbis explicari posset, multis eam modis versa-
re. Verbi gratia, Virg. in lib. 3. Æn. breuissi-
mę exposuit exitium Troię illis verbis.

Et, campos vbi Troia fuit.

At in 2. lib. quàm fuscę idem tractat.

Venit summa dies, & ineluctabile tempus
Dardanię: fuimus Troes, fuit Ilium, & inge-

Glo

*Gloria Teucrorum, ferus omnia Iuppiter Argos
transtulit: incensa Danaï dominantur in vrbe.*

*Hypotiposis, quam illustrem explanationem
Cicero appellat, est rerum quasi gerantur sub
pectum pene subiectio.*

Virg. Æn. 2.

*Quis cladem illius noctis, quis funera fando
explicet? aut possit lachrymis equare dolorem?
Urbs antiqua ruit multos dominata per annos,
lurima perque vias sternuntur inertia passim
orpora, perque domos, & relligiosa Deorum
rimina, nec soli pœnas dant sanguine Teucri,
quondam etiam victis redit in præcordia virtus,
ictoresque cadunt Danaï: crudelis ubique
ucltus, ubique pavor, & plurima mortis imago.
Turimæ sunt Hypotiposes apud Virgilium,
que elegantissimæ, ut illa cum Teucros portu
luentes velut subiicit oculis.*

Ænei. 5.

*de ubi clara dedit sonitum tuba, finibus omnes
aud mora profluere suis &c.*

*em illa, qua exercitum ob oculos videtur consti-
tere.*

Æn. 8.

inque adeo exierat portis equitatus apertis.

Gij

Æneas

*Aeneas inter primos, & fidus Achates, & cæt.
Item quæ dolorem matris Euriali exprimit, eius
nunciata morte. Æn. 9.*

*Interea pavidam valitans pennata per urbem
Nuncia fama ruit, matrisque adlabitur aures
Euriali, at subitus miseræ calor ossa relinquit,
Excissi manibus radij, reuolutaque pensa,
Scissa comam, muròs amens, atq; agmina cursu
Prima petit, & cæt.*

*Descriptio superiori non valdè dissimilis poeti
etiam est familiarissima, qua definitionis loco fre-
quenter illi utuntur: quod definitio præstior est
disputationibusque accommodata, descriptio ver-
rerum proprietates persequitur, & depingit, est
auditoribus iucundissima.*

*Virgilius sic famam describit. Æn. 4.
Fama malam, quo non aliud velocius ullum,
Mobilitate viget, viresq; acquirit eundo,
Parua metu primo, mox se se attollit in auras,
Ingrediturq; solo, & caput inter nubila condit,
Tam ficti, prauiq; tenax, quàm nuncia veri.
Est huic figuræ multiplex materia subiecta, cū
tam multa sint, quæ de scribi possint, ut personæ,
res, loca, tempora. Quæ in genere vnus nobis Vi-
gilius*

ilius satis multa suppedabit exempla. Tempore elegantiſſima eſt illa deſcriptio. *Æn.* 4.

Tox erat, & placidum carcebant feſſa ſoporem,
 corpora per terras ſilvæq; & ſeuæ quierant
 Equora, cùm medio voluuntur ſidera lapſu,
 um tacet omnis ager, pecudes, piæq; volucres:
 Queque lacus latè liquidos, quæq; aſpera dumis
 ura tenent, ſomno poſitæ ſub nocte ſilenti,
 enibant curas, & corda oblita laborum.

Ille item pulcherrima eſt, qua portus deſcribitur.
 ſt in ſeceſſu longo locus inſula portum. (*Æn.* 1.
 fficit obiectu laterum, quibus omnis ab alto
 rangitur, inq; ſin⁹ ſcindit ſe ſe vnda reductos,
 inc, atque hinc vultuæ rupes, geminiq; minantur.
 cælum ſcopuli, quorum ſub vertice latè
 quora tuta ſilent, tum ſilvis ſcæna coruſcis
 eſuper, horrentiq; atrum nemus imminet umbra.
 ronde ſub aduerſa ſcopulis pendentibus antrum:
 tus aquæ dulces vinoq; ſedilia ſaxo
 ympharum domus. Item illa *Æn.* 7.

ſt locus Italiæ in medio ſub montibus altiſ
 obilis, &c. Item illa *Æn.* 11.

ſt curuo anfractu vallis accommoda fraudi
 morumq; dolis. Et quæ ſequuntur.

Protopopæia est personarum ficta inductio, quæ
 rebus inanitis sermonem damus, ut patriæ, urbi
 excitamus etiam mortuos, & loquentes inducimus
 Præclara est illa. Lucani. 1. Phar.

Ingens visa duci patriæ trepidantis imago
 Clara per obscuram, vultu mæstissima noctem
 Turri gero canos effundens vertice crines,
 Cæsarie lacera, nudisque astare lacertis
 Et gemitu permixta loqui, quo tenditis ultra?
 Quo fertis mea signa viri? si iure venitis,
 Si ciues, huc vsque licet.

Ex illa Virg. Æn. 2.

Quærenti & testis urbis sine fine furenti
 Infelix simulacrum, atque ipsius umbra Creusæ
 Visa mihi ante oculos, & nota maior imago.
 Obstupui, steteruntque comæ, & vox faucibus hesi.
 Tam sic affari, & curas his demere dictis,
 Quid tantum in sano iuuat indulgere labori,
 O dulcis coniux? non hæc sine numine Diuum
 Eueniunt &c. Item illa ibidem.
 Tempus erat, quo prima quies mortalibus egris
 Incipit, & domo Diuum gratissima serpit.
 In somnis ecce ante oculos mæstissimus Hector
 Visus adesse mihi, &c.

Sermo

Sermocinatio est, cum alicui personæ sermo attribuitur, & his exponitur cum ratione dignitatis, quo exornationis genere frequentissimè utuntur poëtæ, ut Virg. *Æn.* 11.

Ipse caput niuei fultum Pallantis, & ora
 Et vidit, leuique patens in pectore vulnus
 Cuspide Ausoniae lachrymis ita fatur oboris.
 Te ne, inquit, miseranda puer, cum læta veniret,
 nuidit Fortuna mihi, ne regna videres
 Nostra, neque ad sedes victor veherere paternas?
 Non hæc Euandro de te promissa pareni
 Discedens dederam.

Pulchra illa est inter Veneræ, & *Æneâ.* 1. *Æn.*
 Et prior, heus inquit, iuuenes monstrate mearum
 didistis si quam hic erantem fortè sororum
 uinctam pharetra, & maculosæ tegmine lyncis,
 aut spumantis apri cursum clamore prementem.
 Sic Veneris, at Veneris contra sic filius orsus,
 Nulla tuarum audita mihi, nec visa sororum,
 quam te memorem virgo, &c.

Quo in exemplo sermones sunt unicuique personæ attributi cum dignitate. Item illa pulchra
 Et Sermocinatio. *Æn.* 1.

Quam sic reginam alloquitur, cunctisque repente

Improutus ait, & totus ille locus.

Sermocinationes ad res animi expertes incundissimæ esse solent, ut cùm Mezentius apud Virgilium alloquitur suos equos, aut Turnus apud eundem suam hastam lib. 12. *Æneid.*
Ex in quæ medijs ingenti adnixa columnæ
Ædibus astabat, validam vi corripit hastam
Actoris Aranci spoliū, quassatque trementem
Vociferans: nunc ò nunquam frustrata vocatus
Hasta meos, nunc tempus adest, te maximus Actor
Te Turni nunc dextra gerit, da sternere corpus
Loricamque manu valida lacerare reuulsam
Semiuii Phrygis, & fœdare in puluere crines
Vibratos calido ferro, myrrhaq; mademes.
 Aliæ præterea sunt figure poetis familiaris, sed illustriores nobis indicandæ fuerunt, non omnes persequendæ quas diligens optimorum poetarum observatio facillè docebit.

DE ALIIS POETICÆ

orationis ornamentis.

Cap. 17.

Sunt & alia, quibus poetica oratio, & variatur, & illustratur maximè, ut Digressiones
 qua

alis illa est cum Virg. Geor. 2. Ad laudes
te rustice digreditur.

fortunatos nimium, sua si bona norint,
agricolas. Item cum 6. Æn.

et Romanas historias delabitur.

nunc age Dardaniam prolem, quæ deinde sequat
loria.

similitudines item elegantes, ut Virg. Æn. 2.

et tollitque animos Pænorum qualis in aruis.

facius ille graui. Item illa apud

cundem. Æn. 2.

stupuit, retroque pedem cum voce repressit,
prouisum aspris veluti qui sentibus anguem
esset humi.

habent etiam plurimæ, exquisitæ, & illustres

attentiæ comparari, quibus carmina tanquam flo-

rus aspergantur, & quasi luminibus illustrentur,

ius generis multæ sunt apud Virg. ut Æn. 10.

at sua cuique dies, breue, & irreparabile tēpus

onibus est vitæ. Et ibidem.

audaces fortuna iuuat, timidosque repellit.

ut etiam apud Ovidium plurimæ.

licet ut fuluum spectatur in ignibus aurum,

Tempore sic duro est inspicienda fides.

Fortior est qui se, quàm qui fortissima vincit
Mœnia, nec virtus altius ire potest.

DE AFFECTIBVS.

Cap. 18.

Poetica oratio affectibus plena esse debet
rerum, de quibus agitur, natura, & conditi-
ne: est enim poësis quasi variarum imaginum p-
ctura quædam. Affectuum verò ratio aut ad i-
dignationem, aut ad misericordiam commouenda
ferè instituitur.

Quæ ad indignationem commouendam sp-
ctant, initium abruptum plerunque postulant, in-
dignantibus enim leniter incipere non satis co-
uenit. Tota autem oratio, si fieri potest, & br-
uius sententijs, & crebris figurarum mutatio-
bus debet velut inter æstus iracundiæ fluctuar
elegantissima est illa. Virg. Æn. 7.

Heu stirpem inuisam, & fatis contraria nostri!
Fata Phrygum, num Sygeis occumbere campis?
Num capti potuere capi? num incensa cremauit
Troia viros? medias acies, mediosque per ignes
Inuenere viam, at credo, mea numina tandem
Fessa iacent, &c. Item illa Æn.

Qu

*Quid me alta silentia cogis
 umpere, & obductum verbis vulgare dolorem?
 ratio, quæ misericordiam commouet, versibus
 instat lenioribus, vt Æn. 12.*

*Soror, & dudum agnoui, cùm prima per artem
 edera turbasti, tequæ hæc in bella dedisti:*

*Mouentur autem affectus, & indignationis, &
 misericordiæ à multis locis. Et quidem eadem ora
 in alios indignationem, misericordiam in alios
 commouere solet, vt illa Virg. Æn. 8.*

*Quid memorem infandas cedes, quid facta tyranni
 fera? Dij capiti ipsius, generique reseruent:*

*Fortua quin etiam iungebat corpora viuis
 imponens manibusque manus, atque oribus ora,
 tormenti genus, & sanie taboque fluentes
 complexu in misero longa sic morte necabat.*

*Audientis animus, & indignatione in tyrannū,
 in eos, qui tale tormenti genus paterentur, mi-
 sericordia commoueretur. Sæpe igitur mouentur
 affectus ab ætate, vt à pueritia apud Virg. Æn. 1.
 Felix puer, atque impar congressus Achilli.*

A iuuenta Æn. 12.

hebentesq; genæ, & iuuenili in corpore pallor.

A Senectâ Æn. 12.

Respi.

108 DE OPTIMO GENERE

Respice res bello varias, misere parentis

Longevi. A Fortuna Æn. 2.

Illi me comitem, & consanguinitate propinquum

Pauper in arma pater primis huc misit ab annis

Dum stabat regno incolumis, regnumque vigeat

Consilijs, & nos aliquod nomenque, decusque

Gessimus.

Atque hæc ad misericordiam mouent, illa ad indignationem. Æn. 9.

Non pudet obsidione iterum, valloque teneri

Bis capti Phryges?

Mouentur etiam affectus à loco. Atque hæc ad misericordiam. Æn. 3.

Litora tum patriæ lachrymās, portusq; relinquo

Et campos ubi Troia fuit. Item ibidem.

Qui vitam insyluis inter deserta ferarum

Lustra domusq; traho, & Lybiæ deserta peragi

Illæ verò ad indignationem simul, & misericordiam. Ibidem.

At illum ereptæ magno inflammatus amore

Coniugis, & scelerum furijs agitatus Orestes

Excipit incautum, patriasq; obtruncat ad aras.

Sæpe etiã à causa mouentur. Efficit enim causæ

ut res, aut atrox, aut miserabilis videatur.

Æn

afflictus vitam in tenebris, luctuque trahebam,
 et casum insontis mecum indignabar amici.
 ærniatur infelix alieno vulnere, celumque
 aspicit, & dulces moriens reminiscitur Argos.
 frequenter etiam à modo, vt Æn. 10.

stetit equos biuges, & curru desilit atq;
 amianimi lapsoque; superuenit, & pede collo
 oppresso, dextra mucronem extorquet, & alto
 argente iunxit iugulo, atque hæc in super addit.
 in agros, & quam bello Troiane peristi
 esperiam melive iacens, &c.

ouentur etiam affectus non raro à simili: cu-
 tres sunt species, exemplum, parabola, imago.
 bono exemplo, sic Virg. Æn. 6.

potuit manes accersere coniugis Orpheus
 preicia fretus Cithara, sidibusque canoris.
 fratrem Pollux alterna morte redemit,
 & reditq; viam toties: Quid The sea? magnum
 quid memorem Alcide: & mi genus ab Ioue summo.
 parabola, seu similitudine, vt Geor. 4.
 ualis populea merens philomela sub umbra
 missos queritur fetus, quos durus arator
 seruans nido implumes detraxit, at illa

Flet

Flet noctem, &c. Item Æn. 11.

Hinc iunenum aggressi sublimen in stramine ponū
Qualem virgineo demessum pollice florem,
Seu mollis violę, seu languentis hyacinti,
Cui neq; fulgor adhuc, nec dū sua forma recepit
Non iam mater alit Tellus, viresq; ministrat.

Ab imagine mouentur affectus duplici ratione.
Aut enim forma corporis absentis describitur
aut omnino quę nulla est fingitur. Vtriusque exē-
plum est apud Virg. prioris est illud. Æn. 2.

Squalentem barbam, & concretos sanguine crines.
Vulneraq; illa gerens, quę circum plurima muro:
Accepit patrios, vltro flens ipse videbar
Compellare virum, &c.

Alterius est, Æn. 1. Furor impius intus
Sęua sedens super arma, & centū vinctus abeni.
Post tergum nodis, fremit horridus ore crueno.
Ab addubitatione moueri etiam affectus sæpe
solent, vt Æn. 9.

Quid faciat? qua vi iunene quibus audeat armis
Eripere? an sese medios moriturus in hostes
Inferat, vt pulchram properet per vulnera mortē?
Denique omnes loci, vnde Rhetores argumēta
desumunt, omnes item figurę tam verborum, quam
sen-

POEMATIS.

III

otentiarum affectibus mouendis seruire possunt,
apte, ac vt res postulat, accommodentur. Nam
irgiliana illa repetitio quā est affectibus plena.

Geor. 4.

rydicen toto resonabant flumine ripæ
dulcis coniux, te solo in littore secum,
veniente die, te decedente canebat.
ebet autem poetice laudis studiosus rerū, quas
Etat, naturam diligenter considerare, & quid
quaquaque re sit eximium penitus perspicere,
ue ita exprimere, vt non modò suum poema
oret, sed etiam animet, quantum possit. Ad
assequendum, tum hæc iuuabunt plurimum,
maximè diligens optimorum poetarum obser-
uatio, ac præcipuè Virgilij, qui vnus pro omnibus
potest.

que hæc quidem præcepta, & si vel Hexa-
ris versibus, vel Pentametris confirmata sunt,
tamen existimet ad hæc tantummodo genera
minum pertinere, nam in cetera quoq; fere ca-
ent omnia. Quare eum sibi quisque poetam
proponat ad imitandum, qui eo in
genere, quo ipse scribet,
maximè excellat.

LI

LIBER DE CON SCRIBENDIS EPISTOLIS

QVOT SINT EPISTOLA rum genera. Cap. I.

ET si Epistolarum genera multa sunt, tamen ad duo quedam capita referri possunt: quorum alterum morale, negotiale alterum appellari liceat.

Negotiales igitur Epistolas dicemus eas, quae negotium continent: ut quae, aut de nostrarum rerum, aut alienarum, aut ipsius denique Rei publicae statu eos, ad quos mittuntur, certiores faciunt.

Morales verò eas appellabimus epistolas, quae non à negotio, sed omnino ab officio materiam petunt: quibus aut benevolentiae, aut amoris, aut humanitatis, aut alicuius denique virtutis significandae causa multum uti, frequenterque solemus.

Tertium quoddam genus ex utroque mixtum reperitur: cum causae scilicet, quae nos ad scribendum adduxerunt, partim morales sunt, partim negotiales.

Atque illud quidem inter morales epistolas, et negotiales.

negotiales interest, quod ille suis se plerunque finibus continent; neque ad negotia tractanda, questionèsue disputandas excurrunt; hæ verò ita versantur in negotio, ut de morali etiam genere aliquid assumant: non quia necessitas cogat, sed quia ipsa ratio ita postulare videatur. Nam siue ad amicū scribas, illius negotia feliciter esse confecta siue planè desperata; siue in eum locum adducta, ut eis tu aliquam nauare operam possis; simul tibi aut letandum erit, aut dolendum, aut aliquid etiam pollicendum; ne amici officium neglexisse videaris.

N QVO GENERE ELO- quentiæ versentur epistolæ. Cap. 2.

Epistola simplici argumento, simplici que stylo contenta esse debet, atque ita, ut quotidiani sermonis consuetudinem imitetur. Cum enim ob rem potissimum causam totum hoc scribendi genus inuentum sit, ut quæ coram cum amicis familiariter agere non possumus, eadem cum ipsis absentibus per litteras comunicemus, quotidianis quidem verbis, familiarique sermone epistola texenda est.

H

Sed

Sed interdum tamen, & grauiore sententias in epistola, & maiorem elegantiam concinnitatemque verborum desiderari, quàm in quotidiano sermone, fateamur necesse est. Nam & accuratius scribere cogimur, quàm loqui: & ad eiusmodi personas mittuntur sæpe litteræ, ut necesse quidem sit, tum sententiarum dignitate, tum elegantia verborum paulum se attollat oratio. Cum enim ad principes viros, cum ad grauißimum aliquem senatum epistola mittitur, quis neget eam abhorreere debere à vulgari, tritoque sermone?

QVOT SINT EPISTOLÆ partes: & quid in singulis præstandum.

Cap. 3.

Conscribendis epistolis nullus ordo præscribi potest, qui necessariò seruari debeat: neque enim omnes vno conficiuntur modo, sed pro personis, ac rebus epistolarum forma mutatur.

Qui verò styli gratia hoc scribendi genere excercentur, epistolam in quatuor partes diuidere possunt; exordium, propositionem, confirmationem, epilogum.

Exor-

Exordio eius, ad quem scribimus, apta sententia benevolentiam captamus. Propositione, quid ab eo maximè velimus breviter significamus. In confirmatione rationes afferuntur, quibus amicum vel consolamur, vel hortamur, vel monemus, vel aliquid demum ab eo comendimus. Epilogo epistolam claudimus, in quem omnium argumentorum, ac rationum confirmationis brevissima summa confertur.

Q V I D I N E X O R D I O S E R - uandum sit. Cap. 4.

Quod ad exordium attinet, liberrima quidem est in epistolis exordiendi ratio, præsertim cum ad eos scribimus, qui ita nobis amicitia sunt, amorèque coniuncti, ut inter nos, atque illos officiorum commemorationem non modò non necessariam ullo aut negotio, aut tempore, sed etiam superuacaneam putemus: quos ea voluntate, etque animo in nos esse perspeximus, ut non minori curæ res illis nostras esse quam nobis cognouerimus: quique nostra consilia ita audituri sint, ut credant æquè nos de illorum salute, ac de nostra laborare.

Hij

Cum

Cum verò ad aliquem scribendum est, cuius vel benevolentiam captare; vel conciliare gratiam opus erit, tum ab ea re duci debet exordium, quam gratissimam illi fore existimabimus. Quare necesse est, antequàm scribere incipiamus epistolam eius, ad quem scribimus, naturam, ingenium, ac mores considerare, animòque perpendere. Aliquando enim ad gratiam conciliandam plurimum valebit, si nostrorum, atque illius parentum amicitiam, ac necessitudinem repetamus; aut si nostra cum illo primæ adolescentiæ communia studia commemoremus. Si cum aliquid implorandum est, eius humanitatem in omnes, beneficentiamq; laudemus. Interdum etiam, si nostram in scribendo negligentiam accusemus, qui hoc litterarum officium tam illi debitum, seriùs præstiterimus.

Captari etiam poterit benevolentia, aut etiam augeri, si ex felici aliquo eius rerum euentu magnam nos cepisse lætitiā ostēderimus. Si cum illo vel nostra, vel nostrorum causa quicquam fecerit, magnam illi nos grati animi significationem demus, quasi magnum aliquod beneficium in nos ipse comulerit. Denique pro dignitate, & rerum, & personarum ipsa nos prudentia, neces-

neceſſitasque docebit, unde potiſſimum epistolæ
initium ducamus.

Q V I D I N C O N F I R M A T I O - ne ſeruandum. Cap. 5.

DE propoſitione nihil eſt præcipiendum, præ-
ter quàm quod res ipſa loquitur, debere eam
ſſe breuiſſimam.

In confirmatione, cùm diuerſæ ſunt, variæque
ſententiæ, curandum eſt diligenter, & eas apertè cõ-
ſectere, & ex alijs ad alias commodè, venuſtèque
tranſire: quod quidem ita facere non vulgaris
genij eſt.

Q V I D I N E P I L O G O S E R - uandum ſit. Cap. 6.

Quod ad rationem litteras claudendi atti-
net, præter id, quod ſupra diximus, illud
quoque animaduerſione dignum eſt, præclare qui-
am, & commodè ſolere epistolam officio termi-
ni: ut ſi in eius extremo dicas, aliquid te amici
ſa diligenter curaturum: aut in officio, amo-
re permanſurum; aut eiufmodi aliquid, quod
morem præ ſe, ac beneuolentiam ferat.

Iam de singulis epistolarum generibus, aut certe de ijs, quæ v̄sitatiora quidem sunt, & ad exercenda ingenia magis accommodata, breuia quædam præcepta trademus: quibus etiam tyronibus muniamus viam ad idem artificium facilius, & cognoscendum, & imitandum.

DE SINGVLIS EPISTOLARUM generibus. Cap. 7.

Cum omnes epistolæ ad tria capita, ut dicemus, referri possint, negotiale scilicet, morale atque mixtum; quæ negotiales quidem sunt nullis videntur præceptis indigere: tot enim erant epistolarum formæ, quot negotiorum: earum autem ordo is, quem negotia ipsa postulabunt.

Quis verò est tam ineptus, qui, ut amicum doceat, quo in statu res vel sue, vel alienæ sint; quo modo item res aliqua gesta sit, præcepta requiratur.

Iam verò morales sententias, quæ sæpe huiusmodi epistolis intexi debent, loco, & aptè ponere prudentiæ magis, atq; ingenij, quàm artis est.

Restat ergo, ut de ijs, quæ ad morale genus spectant priuatim aliquid præcipiamus: nam quæ mixta sunt

sunt, eę qua parte morale genus attingunt, huc etiam referri debent. Versantur autem in hoc genere epistolę, quibus aut laudamus, aut vituperam⁹, aut aliquid dedicamus, aut exposulamus cum aliquo, aut nos ipsos purgamus; vel suademus, aut dissuademus; hortamur, monemus, consolamur, perimus commendamus amico aliquem, pollicemur, gratulamur, familiariter agimus, iocamur denique animi causa.

DE EPISTOLA LAUDATORIA. Cap. 8.

IN epistolis laudari solent interdum persone, vrbes, regiones, resque alię huius generis multę.

Ducitur autem persone laus a triplici bonorum genere, fortune scilicet corporis, atque animi.

Fortune bona sunt, natio, patria illustris, parentes, ac maiores virtutis, ac dignitatis commendatione clari, honores, maximarum opum possessio, atque eiusdem generis alia.

Corporis verò forma, venustas, ac dignitas, integre vires, bona valetudo: atque alia id genus.

Animi autem bona virtutes sunt, egregia facta, ac bonarum artium studia.

Urbes laudantur à conditore, à natura loci, à cœli temperatione, à templis, ab alijsque ipsarum urbium ornamentis, monumentis que maiorum. Sed præcipua tamen laus à ciuium virtute, honestisque moribus, à præclaris legibus, & institutis petenda est. Quod idem de regionum laude dictum sit.

Virtutes, atque honeste artes ab ijs bonis, quæ ab ipsis proficiuntur, laudem accipiunt, quæ locis epistolæ suasoriæ continetur.

DE EPISTOLA VITUPERATORIA. Cap. 9.

Vituperatio, quæ in epistolas etiam interdum cadit, ijsdem omnino locis constat, quibus laus, versis tamē in contrarium. Itaque qui personam aliquam vituperare velit, à malis fortunæ, corporis, atque animi argumenta desumet, quod idem de cæteris rebus, quæ laudari possunt, intelligendum est.

Rare autem contingit, ut tota epistola, aut laudatione, aut vituperatione constet. Solet autem huiusmodi argumentum nonnunquam occurrere, ut, rogati ab amico, quidnam de homine aliquo nobis bene

ene noto sentiamus, illius nos, siue honestus ille
 sit, siue secus, vitam, atque mores explicemus :
 ut ipsi ultro ad amicum scribamus, qualis aliquis
 sit, ut eius aut amicitiam sibi conciliet, aut fami-
 liaritatem fugiat.

DE EPISTOLA NVNCV- patoria. Cap. 10.

Epiistolam Nuncupatoriam appellamus eam,
 qua principi viro, aut amico librum, quem in
 eum edere volumus, aut aliud eiusmodi opus
 committimus.

Quod epistolæ genus quatuor fere capita com-
 prehenditur. Nam & quantum nos ei debeamus, cui
 committimus opus, ostendimus, ubi noster in eum amor,
 pietas, aut gratificandi studium commemora-
 mus: & eius ipsius merita, laudesque attingimus;
 quod Laudatoriæ epistolæ præcepta materiam
 præbent: & eiusdem operis aut necessita-
 tem, aut utilitatem exponimus: & ipsum deni-
 que opus ei tuendum, defendendumque ab obire-
 toribus, si ita oportere videbitur, commenda-
 mus. Qui capitum ordo non semper necessario ser-
 uandus est, sed ut magis ad rem, personasque

conuenire videatur. Quin neque semper omnia i
huius generis epistolam commodè cadunt; quo
ipsa scribentis prudentia videbit.

DE SVASORIA EPISTOLA

Cap. II.

IN Epistola Suasoria curamus id amico per
suadere, quòd oportere illum facere existi
mamus.

In hac autem epistola, quod idem de tribus
consequentibus dictum sit, arrogantiam quasi sco
pulum vitare debemus: atque ita suadere, aut hor
tari aut monere, aut consolari alios, vt tamen eu
rum consilio, atque prudentiæ multum tribuisse
videamur: significemusque amore nos magis de
ctos nostra consilia exposuisse, quàm quòd ijs in
digere illos putaremus: nisi ad eum scribamus
apud quem tantum ipsi valeamus auctoritate, vt
nulla in dando consilio, quancunque rationem ine
mus, timeatur offensio.

Captabimus ergo beneuolentiam à nostro in il
lum amore, & voluntate. Proponemus deinde qu
persuadere illi volumus.

In confirmatione ab his fontibus argumenta
 etemus: honesto, vili, facili, necessario. Magnā
 vim adfert suasio, cū rem, quā suade-
 mus, honestam esse dicimus, cum virtute coniu-
 tam, tali viro dignam, quæ denique magnam illi
 paritura sit gloriam. Cū deinde ostendimus, ma-
 nas secum utilitates afferre; magnos ex ea fru-
 ctus percipi posse. Præterea rem esse eiusmodi,
 quæ facili, aut non magno negotio obtineri queat.
 Postremò ita necessariam, ut si eam aut suscipe-
 re, aut præstare nolit, vel dedecus, vel infamia
 vel magna aliqua incommoda necessario illi sube-
 unda sint.

Augeri poterunt argumenta à circumstantijs
 eorum, temporum, rerum, & personarum, quæ
 ipsa re occurrent.

Est & illa præclara suadendi ratio, cum re-
 pellimus ea, quæ id ipsum, quod amico persuade-
 cupimus, dissuadere eidem posse videantur. Fecit
 hoc Cicero elegantissimè in epistola ad Marcellum
 ubi dum reditum illi in patriam suadet, quæ eidem
 ipsum reditum dissuadere videbantur, diligentis-
 simè conatur refellere: quod quidem præclarum
 quoddam est suasionis exemplum.

Clau-

Claudemus denique epistolam magna quadam amoris significatione, ut quæ inde initium duxerit, tota ab amore profecta esse videatur.

Quod ad dissuasionem attinet, ijsdem locis uti licebit, quibus in suasionem, in contrarium profus mutatis.

DE HORTATIVA EPI-

stola. Cap. 12.

Epistola, quæ ad hortandum valet, superiorissimilla est: habere tamen debet maiorem vim, & acrimoniam ad commouendum eius animi, quem hortamur vel ad virtutis studium, vel litterarum, vel militiam sequendam, vel defendendam patriam vel etiam religiosam vitam sectandam, aut ad aliquid demum præclarum, & excellens.

Itaque præter quatuor illa loca epistolæ suasiuæ petere licebit argumenta ab expectatione hominum: ut si dicamus, omnes in illum oculos habere coniectos magnumque aliquid ab eo semper expectasse.

Et quia plurimum ad hortandum valet, si laudes eum, quem hortere, eius laudabis ingenium
atque

que naturam ad id, ad quod excitare eum velis
missimam.

Superiora præterea eius facta, laudem ab ipso
virtutem commemorabis, quibus quasi cumulum glo-
rie deesse dices. Is ut accedat, diligenter illi esse
laborandum. Quo argumento usus est Cicero ad
Lancum elegantissimè.

Item ab æmulatione æqualium ducere licebit
argumenta: ne patiatur se ab ijs, qui minus valent
ingenio, aut industria laudis gloria superari.

Et, si quidem res ita postulet, à commiseratio-
ne: ut si dicas, multos ex eo pendere, ut fratres,
sorores, aut etiam parentes ipsos, qui valde sperant,
suis ope suam aliquando miseriam leuatum iri;
tam denique patriam, cuius salus eius virtute
pendetur: ne tantum dedecus suscipiat, ut deseruiat
iatur esse eos, quos iuuare & possit, & debeat.

Addere licebit illustrium virorum exempla,
eodem instituto vite, ad quod illum hortamur,
quam sunt gloriam consecuti: aut etiam mise-
reorum casus, qui illud contempserunt.

Claudemus epistolam per deprecationem pro
no in illum amore, pro veteri nostra amicitia,
eo quam decus, pietatē, religionē facere debeat.

DE EPISTOLA, QVÆ AMICIS monendum valet. Cap. 13.

Hoc litterarum genere amicos sui officij commendamus : ut aliquod vitium corrigant, aliquid illorum facere intersit, docemus.

Hic quantum apud eos auctoritate valeamus, quos, ut vitij aliquid corrigant, monemus, cognitum, perspectumque nos habere necesse est; quod item in nos illi sint animo, quanta beneuolentia, et amore: quæ si desint, admonitione super sedendum erit. Quotus enim quisque est, qui sua vitia æquanimiter audiat? ad aliquod verò egregium factum excitari, nulli magnæ etiam laudi ducunt.

Debet igitur tota epistola magnam habere animi significationem, à quo quicquid profectum est, in bonam ferè partem accipitur.

Loci unde argumenta sumemus, iidem erunt qui sunt suasionis. Quibus addere licebit eorum exempla, qui admoniti vitia correxerunt.

In epilogo petemus ab amico, si res, atque personarum ratio ita ferat, ut nos quoque ipse admoneat, si quid in nobis reprehensione dignum animauerit.

Huc etiam pertinet, cū amicum monemus, ut sibi, valetudinique suæ consulat; ubi amor infertus esse non potest: itaque is materiam satis copiosam suppeditabit. Huius generis aliquot Ciceronis epistolas reperies libro 16. familiarium ad Tironem.

DE EPISTOLA CONSO-

latoria. Cap. 14.

Plurimum valet ad consolandum societas ægritudinis: index enim benevolentie dolor. Quare in consolatoria epistola, optimè initium acciur à significatione nostri doloris ex eius incommodis, ad quem scribimus.

Deinde ab his locis rectè institui potest consolatio.

A communi hominum nascendi conditione: ut dicamus, ea nos lege natos esse, ut plurimis afficiamur incommodis, neque debere illum propriam, præcipuam conditionem postulare, aut communem recusare.

A communi etiam fortuna: ut si dicamus, unus incommoda ad omnes, aut ad plurimos pertinere.

A mali breuitate: si ostendamus, non illum diu in miserijs, quas patitur versaturum.

Ab spe remedij: vt si rationes ostendantur quibus eius incommodis subueniri possit: quod magnum doloris leuamen esse solet.

A conscientia rectè factorum: vt si dicamus nihil ei dolendum esse in eo, quod sciat nulla sua culpa esse commissum.

Ab opinione hominum de illius fortitudine, eximiaque virtute in malis tolerandis: itaque mouebimus, ne committat, vt de præclara existimatione sui apud sapientes viros aliquid amittat.

Ab vtilitate, à laude, & honestate, quæ in illius mali tolerantia insit, si id fortiter, atque sapienter ferat.

Ab aliorum exemplis, qui in eiusmodi casibus se viros fortes summa cum laude præbuerunt.

Denique vt dei operam, ne cùm omnia in eis sint animi ornamenta, hoc vnum homines desiderare videantur.

In epologo nostram illi operam, studium, & quicquid industria, consilio, auctoritate valebimus, libenter pollicebimur.

Est etiam illa præclara consolandi ratio, cùm
fin.

ingulis rationibus, quæ dolorem asferre amico possunt, ita occurrimus, ut eas ipsas consolationis loco ponamus.

DE EPISTOLA IMPETRATORIA. Cap. 15.

AD Impetrandum id, quod petimus, captata beneuolentia reque proposita, his locis commodè utemur.

Si ostendamus, rem esse facilem, posseque ab eo, quo petimus, minimo negotio præstari.

Rem esse honestam, ex qua ipse magnam gloriam consecuturus sit.

Si ostendamus præterea quanto nos eius rei conquenda studio teneamur: præsertim si ille alio nobis beneficio deuietus sit.

Quantam etiam impetrandi spem habeamus, cum qui ostendit, eo ipso facilius impetrat: suam laudem agi existimat is, à quo petimus, cum se bene existimari videat; vereaturque ne libellis, atque humani præclarum nomen amittat.

Multum etiam valent ad impetrandum eius merita, cui aliquid petimus.

Gratificandi denique studium vel nostrum, vel alterius, quo epistola concludi aptè potest.

DE COMMENDATITIA

Epistola. Cap. 16.

Commendatitiæ litteræ pro negotiorum varietate, varias quoque partes, easque modò plures, modò pauciores habent; sed vsitata & quæ legitima, cùm aliquid, aut aliquem commendamus, tria sunt: Commendationis causa, rei narratio, memoris animi, & gratæ voluntatis, vel ab eo, qui commendatur, vel à nobis etiam ipsis, promissio.

Commendationis causæ esse possunt vel amicitia cum eo, quem commendamus, aut etiam cura ipso, ad quem scribimus: vel rei magnitudo, si non persona, sed res commendatur; & potestas, auctoritasque eius, cui litteræ mittuntur.

In narratione rei æquitas simul potest ostendi & necessitas eiusdem consequendæ.

Tertio loco addere etiam oportebit laudem eius, quem commendamus: ut is per se dignus esse videatur, cuius causa ea in re maximè elaboretur.

DE GRATVLATIONE

Cap. 17.

Gratulatio tres plerunque partes habet. Primò enim amico gratulamur de honore, bono aliquo adeptò. Deinde bene ei precari solemus. Postremò eundem exhortamur ad rem susceptam in laude gerendam.

Exordiri igitur aptè possumus à voluptate, cum audito nuntio animo percepimus; deinde nonne lætiæ rationes addi possunt, cur nos in eo præputè lætemur: quæ vel à nostro in illum amore, vel ab amicitia, quæ nobis cum illo est, vel à meritis denique, quæ in nos contulerit, duci possunt. Precabimur præterea Deum immortalem, ut eum in honorem fortunet.

Ad exhortationem valent illa, quæ superius in ista hortatoria tradidimus.

DE GRATIARVM ACTIONE.

Cap. 18.

Pistola ea, per quam gratias ei agimus, qui aliquid nostræ causæ fecerit, in quatuor partes accuratissimè diuidi potest hoc modo.

I ij

Si

Si dicamus primò, non frustra nos eius cau- aliquando laborasse, si quid nos aliquando ipsi causa præstimus; quod cùm dicimus, simul etiam ostendimus, illud nobis officium fuisse debitum. Deinde si benignitatem eius laudauerimus, quod plus reddidit, quàm accepit.

Tertiò si dicamus, eius operam, quam in ea posuit, pluris à nobis fieri, quàm rem ipsam, quam adepti sumus, quòd à tali viro, quòd ex vera amicitia fuerit, virtutèque profecta.

Postremò si magna grati animi significatio remunerandi promptam voluntatem ostenderimus. Quòd si nulla nostra merita præcesserint, id ampliores illi gratias deberi à nobis dicemus. Benignitatem hoc loco extollemus, quæ bene de omnibus mereri velit, etiam de ijs, qui promeriti nihil sunt.

DE RESPONSIONE

Cap. 19.

E Pistolæ, qua aliorum litteris respondemus, nulla præcipua præcepta sunt, sed ex illis ipsis nostra, ex illius, qui scripsit, persona considerata, respondendi ratio petenda est. Itaque hoc sci

scribendi genus omnia Epistolarum genera com-
 ectitur, cum responsione laus, vituperatio con-
 latio, & quæ præterea esse possunt Epistolarum
 gumenta, contineri soleant.

DE VSV LOCORVM

Caput. 20.

Qui neceſſitate compulſus litteras conſcri-
 bit, is natura ipſa duce, ac magiſtra Rhe-
 um præcepta ferè non deſiderat: quanvis etiam
 non minimum natura ipſa iuuari arte poſſet.

Qui verò ſtyli gratia componendis episto-
 lis enium exercet, eum oportet locos, qui in ſingu-
 epistolarum generibus notantur, commentatio-
 atq; meditatione paratos, expeditosque habere:
 in eis, cum ſcribendum illi ſit, perueſtigare fa-
 cile, & inuenire poſſit, quid dicat.

Illud tamen animaduertendum eſt, non ex om-
 nibus ſemper locis, quos notabimus, rationes, atque
 gumenta eſſe neceſſariò deſumenda. Nam cum
 varia ſit, & rerum natura, & perſonarum,
 interdum, ſi ex omnibus cuiusque generis eru-
 antur argumenta, vt rationes ipſæ minus inter ſe

cohereant, ut etiam pugnare sepe videantur.

Quare deligenda sunt ea loca, quæ & personis, & rebus convenire magis videbuntur.

Et quidem ad consolandum, aut hortandum aut aliquod eiusmodi litterarum genus, satis interdum erit, si ab uno, aut altero loco rationes sumantur, ut ab honesto, à recta conscientia, ab aliorum exemplis.

Adde quod cum in Epistola magnopere laudetur brevitatis, si omnia loca persequaris, & quæ singulis inueneris, exponas, longissimam Epistola sæpe, vel potius volumen conficies, quod fastidium potius legenti afferat, quàm illius vel dolori mordeatur, vel animum excitet ad id, quod persuadere illi velis.

Qua in re, ut in reliquis omnibus, quæ ad hanc artem spectant, optimus magister esse potest.

Cicero, in quo non minus prudentia in hoc genere, quàm sermonis elegantia petenda est.

EX RHETORICI CIS INSTITVTIONIBVS PET. IOAN. NVNNESII

Valentini.

QVOD, ET QVOTVPLEX
sit Progymnasma. Cap. I.

Opera, quæ orator efficit, aut sunt minora aut maiora. Minora quidem vocantur Progymnasmata, quæ sunt præludia quedam, & quasi sua simulacra maiorum operum. Opera enim maiora orationes sunt, aut declamationes.

Sunt autem quatuordecim Progymnasmata Falla, Narratio, Chria, Sententia, Refutatio, Confirmatio, Communis Locus, Laudatio, Vituperatio, Comparatio, Æthopica, Descriptio, Theologia, Legislatio. Ex his autem hæc duntaxat ponuntur, quæ faciliore quidem exercitationi accommodatiores esse videbuntur.

DE FABVLA. Cap. 2.

EST igitur fabula quam apologum vocat M. Tullius, oratio ficta, quæ verisimili dispositione refert speciem quandam veritatis, causa admonitionis.

Fabulæ partes sunt duæ: narratio ficta atque admonitio.

Narratio potest fieri aut oratione simplici, aut dialogo.

Oratione quidem simplici: ut, simiæ cum conuenissent, ut de urbibus condeudis hominum exemplo deliberarent, eaque sententia omnibus placuisset, accessit, quædam natu grandior, quæ illas a eo instituto deterruit.

Dialogo: ut, cum simiæ aliquando cõuenissent fertur illarum princeps sic ceteras allocuta; videtis quàm tranquillam & beatam vitam homines i. urbibus transmittant, agite & nos illorum exemplo aliquando & vrbes condamus, ut vitam beatam traducere possimus, quæ sententia cum cæteris vehementer probaretur, parumque ab fuisset, quin decretum de ea re ex communi omnium sententia
fie

fieret, quædam grandior natu his verbis vſa dicitur: ita ne inſanitis, vt in domos & tecta recipi velinis? mea longe alia eſt ſententia, ne tectis inclufæ aliquando ab hominibus capiamur huius oratione audita, cum cæteræ ſimilæ ſententiam muſaſſent, ſubito concio dimiſſa eſt.

Q V A L I S E S S E D E B E A T narratio fabulæ. Cap. 3.

Narratio fabulæ, quod omni narrationi conuenit, dilucida, breuis, & veriſimilis eſſe debet, dulcis præterea, quod eſt magis proprium fabulæ.

Dilucida igitur fiet, ſi verba adhibeantur vſitata, & à caſu recto eam exordiamur.

Breuis erit ſi nullæ, aut ſi perexiguæ ſint verborum circuitiones.

Veriſimilis autem erit, ſi rebus locis, temporibus, atque eorum conſecutionibus congruat, ita ſimilæ imitatio, vulpi dolus, pauoni pulchritudo tribuetur.

Dulcis fiet, ſi noſtri ſermones, & mores ad cæteras res mutans transferantur.

DE ADMONITIONE, ET de generibus fabularum.

Cap. 4.

Admonitio, si fabula extra orationem per se exerceatur, post poni fere solet, ut legitur apud omnes scriptores fabularum, ita in superiori exemplo fabulae simiarum haec admonitio narratiunculam consequeretur: haec fabula nos monet, consilijs seniorum pavendum esse.

Quod si in oratione fabula adhibeatur, praeponi solet admonitio, & varijs generibus fabularum postea illustrari.

Sunt autem fabularum tria genera: unum quod rationis particeps appellatur, in quo inducuntur homines aut Dij, ut ethnici loquebantur, alterum moratum, in quo ceterares inducuntur, tertium mistum, quod ex utroque constat.

Hoc quale sit exemplo planè intelligitur, & quanta copia suppetere possit oratori ex ista generum varietate, posset igitur quispiam avaritiam oratione sic insectari. Quàm tetrum vitium est avaritia, & nimia habendi cupiditas? reuocate queso in memoriam fabellas aniles, liceat aliquā-

do

do nobis repuerascere : nonne audistis canem , qui
 frustum carnis propter annem ore ferebat , cum
 speciei illius , quæ in aqua amplior reddebatur in-
 biaret , illud amisisse ? credo etiam vos memoria
 tenere fabulam illam hominis auari , cui vicinus
 quidam thesaurum sustulerat : cumque sublato
 thesauro auarus miserrimè fleret , viator qui-
 dam præteriens his verbis illum consolabatur ,
 desine tantam vim lachrymarum profundere ,
 finge à te lapidem defossam , cum tibi the-
 saurus maiori vsui non esset . Sed quoniam
 repuerascere , cum bona vestra venia , cœpi-
 mus , afferamus hominum aliquod exemplum ,
 nota illa vulgo est fabella mulieris , cui gal-
 lina oua aurea pariebat , ea igitur ut fructum
 vberiore ex gallina caperet , illam bordeo sagi-
 nabat : quæ cum præ sagina disrumperetur , gal-
 linam atque eius fructum , quem auidissimè appe-
 tebat , perdidit .

DE VSV FABVLARVM

Cap. 5.

Quam utilis sit fabula in confirmatione su-
 perior locus satis declarat : est etiam vsui
 in

in narratione, cum similis ei fuerit, ut Cræsus Rex Lydiæ cum appeteret regnum Cyri Regis Persarum, & suo, & alieno regno priuatus est: quod & camelo accidisse in fabulis legimus, qui aures sibi abscidit, ut cornua, quæ vehementer appetebat, posset capiti suo accommodare, itaque utroque ornamento caruit.

Vtilis quoque est fabula ad exordia conficienda, præsertim cum auditores defessi sunt audiendo, aut à nobis ab alienati, quod Demosthenem probè intellexisse legimus, cum in causâ quadam graui hunc apologum cœpit narrare, Adolescens quidā Athenis Delphos profecturus conduxerat asinum, cumque æstus meridie vigeret, deposito fasciculo sedit ad umbrā asini, quem agaso inde expulit, quod diceret se asinum solū, non umbram vna cum asino locasset qua fabula audita cum magnus risus à populo vniuerso esset concitatus, Demosthenesque aufugisset, reuocatus à populo fertur illos sic increpasse: de umbra asini me dicentem libenter au-

*audiebatis, de caussa vero graui differentem
non audietis æquo animo?*

DE NARRATIONE, SEV
narratiuncula. Cap. 6.

Narratiuncula igitur est expositio breuis
facti, aut tamquam facti, sub facto au-
tem complector, & dictum, & prætermis-
sum, vt si quid narremus non factum fuisse aut non
dictum, additur illud tamquam facti propter
narratiunculas falsas, & commentitias, quales
sunt fabellarum narratiunculæ.

Sunt autem partes narratiunculæ, præcipue
quidem factum aut dictum, aut si quid præter-
missum narratur. Ceteræ verò consecutiones il-
læ, quæ vulgo circumstantiæ vocantur, persona
scilicet cāussa, locus, tempus, atque modus; id,
quod præcipue narramus illustrant, vt in hoc ap-
parebit exemplo.

Laocoon frater Anchissæ cū contra Apol-
linis voluntatem, cuius sacerdos erat, uxorem
du-

duxisset, liberosq; ex ea suscepisset, Apollo ei infensissimè iratus, captavit occasionem, qua illum ulcisceretur: cum igitur Laocoon aliquando sacra faceret Neptuno in litore Troiano, Apollo ex Tenedo insula, quæ in conspectu Troiæ sita est, Dracones duos immanes in eum, eiusque liberos præsentés immisit, qui implicati corporibus filiorum, eos primum, deinde patrem, qui opem ferre eis conabatur, neque tamen poterat, crudelissimè necarunt.

Hæc igitur narratiuncula suis consecutionibus tanquam paribus illustrata est.

Possent tamen narratiunculæ præponi ingressio brevissima, & brevis quoque epilogus postponi, ut facit Aphibonius in narratiuncula rosæ: sed quoniam hæc partes non sunt necessarie, propterea fere omittuntur.

Licet tamen cum separatim narratiunculam tractamus, præponi ingressionem, ut. Si quis iteritum Laocoonis atque eius filiorum nosse velit, hæc legat, & ad extremum breuem epilogum addi, ut. Ita Laocoon, atque eius filij miserrimè perierunt.

QVOT MODIS EFFERI soleat narratiuncula.

Cap. 7.

QUāquam multis modis potest dari narratiū-
cula, quinq; tamen sunt ceteris illustriores.

Primus qui à nominandi casu orditur: ut,
Medea filia Regis Colchorum capta est amore Ia-
sonis, qui profectus erat Colchos cum Argonau-
is ad vellus aureum surripiendum, eaque docuit
Iasonem rationem, qua sopito Dracone & necatis
Corymbis, qui templum Martis, ubi vellus aureum
asseruabatur, custodiebant, illud surripere posset.
Iason igitur vellus surripuit, Medeaque illum in
Græciam profecuta est una cum fratre Apsyrio,
quem in membra dissectum in iuinere dispersit, ut
Iasonis celeritatem, qui eam persequabatur, re-
ardaret.

Hic modus utilis est historię, atque narrationi-
bus orationum. hinc M. Tullius omnes fere nar-
rationes suarum orationum à nominandi casu or-
iuntur.

Secundus cum eandem narratiunculam per se-
quimur casibus obliquis: ut Medeam prædicant,
cum

cum Iasonis amore capta esset, & quæ sequuntur.

Tertius cum eadem narramus ijs vocabulis quæ habent vim interrogandi, & reprehendendi: ut, Non ne Medea capta amore Iasonis &c. Hi duo modi conueniunt confirmationi.

Quartus fit, cum sine vinculis coniunctioni eandem narratiunculam complectimur: ut Medea Iasonem vehementer amauit: Medea velleris aureum prodidit: eadem fratrem Absyrtum occidit. hic modus narrandi est aptissimus perorationi.

Vltimus fit cum cõparamus crimina cum officijs, aut contra: ut, Medea, quæ castissima esse debuit, amore Iasonis insensa est; & ad cuius dignitatem cura velleris aurei maxime pertinebat, illud prodidit: & cui salus & vita fratris non minùs quàm sua cara esse debuit, illum crudelissimè necauit. hic modus utilissimus est amplificationi, ex quo fit, ut locum habeat maximus cum in omnibus partibus orationis, tum in omni genere caussarum.

DE GENERIBVS, ET VSV
narratiuncularum. Cap. 8.

Narratiuncularũ duo sunt genera, vnum
fictum, quales sunt poeticę, vt illa supe-
rior Laocoontis, quas Higinius persequitur di-
gentissimè, alterum verum, cuiusmodi sunt
mnes fere historicę, vt illa Cræsi, & Cyri,
narratiuncula.

Narratiuncularum vsus latissimè patet in cõ-
firmatione, cùm sententiam nostram exemplis
confirmamus: vt Marcus Tullius in ea pro Cor-
nelio Balbo probat parendum esse auctoritati
Pompeij duobus exēplis, vno Romano Q. Me-
telli Numidici, altero Græco Xenocratis phi-
losophi.

Sunt etiam vsui ad narrationes illustrandas:
vt idem M. Tullius in Manilliana illustrat
fugam Mithridatis regis narratiuncula illa
poetica de fuga Medeæ.

Afferunt quoque ad exordia magnum adiu-
uentum, hinc idem exorditur primam epistolam

K

quar.

quarti familiarium, & orationem de Harusp. resp.

Postremo epilogis viles sunt, vt intelligetur, cum de communi loco disputabimus.

DE CHRIA. Cap. 9.

CHria est commemoratio brevis alicuius facti aut dicti, aut vtriusq;, quę vite solet afferre utilitatem: vt Bio solebat dicere auaritiā metropolim esse omnium vitiorum hæc chria dicti est.

Illa facti: Pythagoras interrogatus quales sibi vita hominum videretur, subito se ex oculis spectantium eripuit.

Vtriusq; illa Diogenis Cynici, qui cum puerum dissolutum vidisset, eius pædagogum baculo percussit, atq; addidit siccine tu puerum instituis?

Hæc generum varietas affert oratori copiam atque vbertatem.

Sed quod est huius instituti magis proprium, chria octo partibus perficitur, quarum prima est exordium breui laudans auctorem.

Cuius laudes si notę non fuerint cōfugiendum erit ad communia.

Quod si multæ, & illustres fuerint quàm paucissime commemorandę, reliquę præteritione indicandę,

tandē, aut certē omnes quā breuissimē percurrenda. Vt, sit exordium. Alexander Macedo, cuius Imperium, cū vix annos adolescentiæ prætergressus esset, finibus orbis terrarum terminabatur, vt innumerabilis eius anteaq̃ vitæ laudes præmittam, fertur de amicitie natura, atque dignitate verissimē æstimasse. Sed quæ fuit eius de amicitia sententia?

Secunda expositio chrię, quæ potest etiam vt narratiuncula tractari: Is igitur cū a familiari suo, qui nondum eius regiam, neque opes viderat, rogaretur, vt thesauros suos illi ostenderet, fertur vocasse vnum ex domesticis suis eique insisse, ne aurum aut argentum exponeret, sed amicos, quos posset, suos proferret, Alexander digitum ad amicos intendens in illis sibi defossos esse thesauros pronunciauit.

Tertia ratio, idest, Laus brevis facti aut dicti addita ratione, quæ ex circumstantijs quā commodissime petitur: vt, Regalis sanè sententia, & tanto digna Imperatore, nam quid in bello fortiorum auxilijs firmitus? quid magis tutum quā am finitimis amicitia constituta? quid autem in pace utilius, aut virtuti congruentius, animorum

& studiorum coniunctione? iam verò quid pueris suavius collusorum consuetudine? quid graviorib' natu delectabilius, quàm cū ijs, qui eiusdem ordinis, eiusdem collegij sint vna versari?

Quarta contrarium, in quo rationes antea propositæ inuertuntur, contrarijs quidem verbis, sed sensu, qui eodem reuoluatur: vt, Age vero amicitiam si tollas, quis militiæ labores, & pericula equo animo vnquam perferet? quis Rem publicā reget? quæ puerorum reliqua erit oblectatio? quæ adolescentium delicia? in quorum consuetudine ætas ingrauescens acquiescet?

Quinta similitudo, quæ potest elici ex natura rei propositæ, sed multo facilius ex metaphoris, quæ in ea re dicuntur: vt, cū de amicitia dicatur præsidium, huiusmodi simile in hac re poterit proponi, nam quemadmodum ciuitates regna atque Imperia suos fines, sine præsidijs & propugnaculis, tueri facile non possunt, neq; iniurias hostium propulsare, sic & humanæ vitæ coniunctio, si amicorum fides absit, patrum, au-

nihil habet firmamenti.

Sexta, exempla quæ suppetent ex poetis, historicis, & fabularum scriptoribus : tractanda autem sunt ut in superioribus progymnasticis, ut, proponite vobis heroum clarissima facta, Achilles Græcorum omnium fortissimus, cum ut moriendum illi esset, ut iniuriam illatam Patroclo vlcisceretur, aut iniuria illa simulanda, & moderatè ferenda, maluit vitam suam mortis periculo exponere, quàm iniuriam factam amico inultam relinquere.

Septima testimonium alicuius scriptoris: ut, extat tragicorum clarissimus Euripides, qui tanta sapientia Tragædias scripsit, ut quot sunt versus, totidem sententiæ esse credantur, igitur de amicitie natura idem quod Alexander, sed aliquot antè sæculis videtur sensisse, in scriptum reliquit, nihil amico stabili, & immo hominum vitæ esse fructuosius.

Quot si testimonium non occurrat, utendum perititione, ut, taceo multa, quæ possem hoc

150 AD ARTEM DICENDI
loco proferre testimonia.

Si chria fuerit facti, testimonium proponendum, quo consilium eius qui fecit comprobetur, ut in hac Alexandri apparuit.

Ultima pars est epilogus, quo breui laudamus auctorem chriae, cohortamur que ut ei, & eius sententiae parere velim: ut, Quare summis laudibus extollendus est Alexander, eius que sententia de amicitia omnium monumentis, & sermone praedicanda, ut eius auctoritate, tantum praesidium vitae humanae, summo studio omnes colamus.

Chriarum copiam habebit, qui legerit eos auctores, qui apophthegmata collegerunt, ut Plutarchum, aut facta, & dicta memorabilia, ut Valerium Maximum. V sui etiam erunt, ea quae vulgo circunferuntur apophthegmata ex Cicerone collecta, atque Stobaei sententiae, & vitae Laertij.

DE VSV CHRIARVM.

Cap. 10.

CHriarum maximus est vsus in confirmatione ad nostram sententiam stabiliendam: ut M. Tullius in ea pro Archia, cum docet omnes homi-

nei

PROGYMNASMATA. 151

nes vehementer delectari, quòd eorum laudes scriptis celebrentur, profert illam chriam Themistoclis, qui rogatus quod acroama, aut cuius vocem libenter audiret, eius respondisse fertur, à quo res sue præclare geste prædicarentur.

V sui etiam sunt chriæ in exordijs: ita Cicero tertium librum de officijs ab illa chria exorditur, P. Scipionem, qui primus Africanus appellatus est, solitum esse dicere, se nunquam minus otiosum esse, quàm cum in otio esset.

V sui etiam in epilogo: vt in Corneliانا chria Pompeij, non contendendum cum alienis.

DE SENTENTIA.

Cap. II.

Sententiæ eadem ferè est atq; chriæ exercitatio, est autem sententia, vt Rhetores definiunt, pronunciatum vniuersum de ijs rebus, quæ expectende sunt, aut fugiendæ, vt Nequid nimis.

Hæc tantum difert à Chria, quòd cùm proponitur extra progymnasma, in ea non adhibetur necessariò nomen auctoris, vt, nequid nimis, at chria, nec intra ipsum progymnasma, neque extra progymnasma potest proponi sine nomine auctoris.

K iij

illa

Illā etiam diſſimilitudo maxima eſt, quòd in
chria dictum, aut factum ſpectamus, in ſententia
verò dictum tantum. hoc progymnaſma legitur li-
bro quarto ad Herennium nomine expolitionis eo-
dem fere numero partium.

QVOT PARTIBVS SEN-
tentia abſoluatur. Cap. 12.

SENTENTIA conſtat ex iſſdem par-
tibus, quibus chria, atque eodem ordine ex-
plicanda, quod perſpicuum fiet hoc exemplo. Ex-
ordium ſit, Homerus litterarum princeps, & poe-
tarum pater, cùm multis iſſque claſſimis ſen-
tentijs omnem poſteritatem ad virtutis ſtudium
vehementer excitaveſſet, vnam in primis maxime ho-
minum generi ſalutarem pronuntiavit, de cura
ſcilicet principum, & eorum, qui Rempublicam
gubernant.

Expoſitio. Oportet, inquit, principem virum
& in cuius poteſtate multi populi ſint, non totam
noctem ſomno indulgere, ſed partim curis, partim
negotijs agendis tranſmittere. Præclara ſanè ſen-
tentia, & tali, tantoque poeta digniſſima.

Ratio. Nam principi viro in bello cogitanda
mul

multa sunt, de militibus, de comœatu, de insidijs hostium, de præliorum opportunitate. In pace, & otio, de magistratuum administratione, de pacato, & tranquillo Reipublicę statu: quę omnia cura, & vigilijs præstari debent.

Contrariũ, Iam vero tollite curas, & vigilias principum, quanta rerũ omnium consequetur perturbatio?

Simile, Nam quemadmodum gubernator, si totam noctem stertat, nauem saluam, & incolumem vix tueri potest, ita qui Reipublicę clauum tenent, si somno, & desidię se dedant, ne minimam quidem partem Reipublicę in suo statu conseruabunt.

Exemplum, Quod præclare intellexisse videtur Græcorũ princeps Agamemnon, cuius in exercitum Diomedes, & Vlysses magnanimi viri, magnam partem noctis excubabant, vt ex specula insidias hostium prospicere possent. Hector etiam Troianorum princeps fortissimus, Dolonem speculatorem, noctu mittebat, vt quid ageretur in exercitu Græcorum exploraret.

Testimonium, Quam sententiam confirmat etiam vetus illud verbum, omnium sermone vsuratum, In nocte consilium, quasi prudentiora consilia noctu capiantur.

Epilogus, Quare meritò Homeri sententia summis laudibus extollenda, eique summo studio parendum, ut qui alicui numeri præsunt, cum dignitate suam personam sustineant.

Huius progymnasmatidis magnam copiam parare poterit quisspiam ex Stothæo, & Libellis, qui vulgò leguntur ex Cicerone, & alijs auctoribus collecti.

DE VSV SENTENTIA- rum. Cap. 13.

Sententiarum multiplex est vsus, in exordijs quidem, ut Epistola septima libri secundi ad Curionem. Sera gratulatio reprehendi non solet: præsertim si nulla negligentia prætermissa est.

In narratione item ut, in Quintiana, Quare ex re intelligi faciliè potuit, nullum esse officium tantum sanctum, atque solemne, quod non auaritia comminuere atque violare soleat.

In confirmatione etiam, ut in Maniliana, Neque enim potest exercitum is continere imperator, qui se ipsum non continet, neque; seuerus esse in iudiciando, qui alios in se seueros esse iudices non vult.

Quin

Quin etiam in peroratione locus est sententijs,
ut in extrema oratione pro Sex. Roscio, nam cum
omnibus horis aliquid atrociter fieri videmus, aut
audimus etiam qui natura mitissimi sumus, assidui-
tate molestiarum sensum omnem humanitatis ex
animis amittimus.

DE COMMUNI LOCO DE- que eius partibus. Cap. 14.

Locus communis respondet epologo idest, vlti-
mæ parti orationis, immo verò ipse maxima
pars est epilogi.

Est autem locus communis, amplificatio crimi-
nis confessi, aut demonstrati ad supplicium extor-
uendum.

Constat octo partibus: quarum prima est exor-
tium de supplicio quod viro scelerato debetur:
ut, si locus communis suscipiatur in prodito-
rem, tale poterit institui exordium. Singu-
lari quodam Dei optimi Maximi beneficio con-
tingisse videtur, ut eum quàm gravissimè punire
possetis, cumque eos omnes qui de Republi. bene-
meriti sunt, multis, et magis generibus bono-
rum afficere soleatis, æquum est ut eum, qui pa-
triam

triam suam Rempublicam vestram, communemque vestrum parentem perdere voluit, acerrimè plectendum censeatis.

Secunda pars, contrarium est eius criminis quod insectamur. vt, At omnes quidem vestri ciues certatim de ornanda patria, multis, & varijs officijs contendunt, alij legatione, alij muneribus obeundis, alij magistratibus administrandis, alij ciuibus erudiendis, alij his importandis, quæ ad victum, vestitumue sunt necessaria: omnes etiam barbari, & immanes sua studia in patriam conferunt, quod, & legibus humanis, & diuinis hoc sancitum esse videatur vt patriam piè colamus.

Tertia, Expositio facti, non simplex illa quidem, sed cum amplificatione: vt, Quæ cum hic despiciatui duceret, iuraque omnia, & diuina, & humana violaret, ausus est patriam, in qua natus educatusque fuerat, in qua multis honoribus fuerat cohonestatus, hostibus prodere: communicabat ille quotidie nobiscum in foro, in curia, in comitijs versabatur: consilia vero vestra ad hostes deferbat, & vno verbo patriam venalem illis proposuit.

Quarta, Comparatio, in qua comparamus crimē propositum cum alijs criminibus, vt illud ampli-

cemus:

cemus: ut, facinus est homicidam esse, scelus adul-
terum, ne fas sacrilegum, sed omnium teterrimum
proditorem, nam cum patria ab hostibus, capitur,
virgines, & uxores contumeliose, atque ignomi-
niose tractantur, fana diripiuntur, ciues cuius-
vis sexus, ordinis, etatis impunè occiduntur, &
quod omnium est indignissimum, templa igne, fer-
roque vastantur.

Quinta sententia, in qua animus iniquus eius,
quem insectamur aperitur, & quibus vijs, atque
gradibus ad hoc genus flagitij peruenerit: Vt, is,
cum otio, & ventri indulgeret, laboremque magno-
pere vitaret, de prodenda patria cœpit cogitare,
quod expeditissima illa ratio ei videretur pecu-
niæ comparandæ.

Sexta criminatio ante actæ vite, seu digressio
in eius vitam, ut, Ecquam putatis huius vitam
anteactam fuisse, qui tantum flagitium admisit?
erte credibile est omni genere viuiorum fuisse in-
quinatam.

Septima remotio misericordiæ: Vt, Quis igi-
tur vestrum huius proditoris misericordia capie-
tur? Excitabunt vos ad misericordiam liberorum,
uictus, ciuium lachrymæ, at horum misericordia
com-

commoueri quis iure possit, aut debeat? cum contra salutem, & patriæ dignitatem misericordiam implorent? non commouebant illum stupra virginum, rapinæ templorum, cædes ciuium, & vni verbo, patriæ direptio, & interitus, vos autem eius misericordia frangemini?

Ultima pars continet aliquot ex sex capitibus quæ ad finem pertinere dicuntur, quod oratione illis ferè terminentur: quæ sunt legitimum, equum, utile, quod fieri potest gloriosum, atque euentus.

Legitimum erit. Si leges eos omnes cohonestari volunt, & præmijs affici, qui patriam tuentur; necesse est, ut eos grauissimis pœnis plectendos censeant, qui de patria prodenda cogitent.

Æquum sic, Æquum autem est, ut qui in potestatem hostium patriam, atq; in vincula, & supplicia crudelissima ciues conijcere moliretur, in acerrimè puniatur.

Vtile sic, Quid autem vobis vilius, quam de eo supplicium summere, ut eius exemplo nefarii, & audaces homines sibi in posterum caueant?

Gloriosum sic, Summa vero laus, & gloria dum vita spirabitis, & post mortem vos consequetur, si huius supplicio patriam à metu prodicionis

perpetuum liberaueritis.

Locum communem si quis velit pro aliquo vi-
o forti instituere, quanquam veteribus non mag-
opere probatur, facile illud perficiet, si capita
ontraria superioribus persequatur, cuius generis
empla poteris multa colligere ex epilogis earum
ationum, quas M. Tullius pro aliquo habuit, in
lis enim præter exordium, quod progymnasmati
æponitur exempli, & exercitationis causa, cæ-
ra capita leguntur, quamuis non omnia in eodem
iologo, neque planè eodem ordine, quo in præsen-
traduntur.

DE VSV LOCI COM.

munis. Cap. 15.

OCI communis vsus frequentissimus est in
peroratione: etenim de tracto proemio, reliqua
rs huius progymnasmatis, nihil aliud planè
, quàm epilogus, ac præsertim in genere iudi-
ali, in genus etiam illud, quo de liberamus cadit
c ratio; quin & in illud, quo laudam⁹ aut vitu-
ramus, ut in peroratione orationis Manilianæ li-
t perspicere, ubi M. Tullius hortatur C. Mani-
i ab eo quod fieri potest, ut in sententiâ permaneat.

Vii-

Vtimur etiam communi loco in confirmatione.
ut M. Tullius pro Sex. Roscio cum insectatur
accusatores impudentes.

In ceteris partibus orationis vix leguntur loci
communes.

Atque hæc de ijs progymnasmatis, quæ singulis partibus orationis respondent, nam si qui forte arbitretur præter fabulam, & narratunculam, cætera progymnasmata, quæ hætenus exposita sunt toti orationi similia esse, quod initii speciem quandam exordij, deinde narrationis, tum ad extremum epilogi præferant, is intelligat illa exercitationis causa in illis adhiberi, & singula progymnasmata, non ex partibus, sed ex finis cuiusque pendenda esse, quare cum in chria tantum propositum sit actum alicuius aut dictum confirmatione approbare, quod est proprium confirmationis, ei tantum parti chria respondere dicitur, id est de ceteris progymnasmatis existimandum.

DE LAUDATIONE.

Cap. 16.

Hætenus de ijs progymnasmatis, quæ singulis partibus orationis respondent, nunc de illis

illis agendum quæ toti orationi similia sunt, ea sunt laudatio, vituperatio, & comparatio.

Ex his laudi primus locus tribuitur quod ex eius artificio relinquorum ratio intelligatur.

Est igitur laus oratio, quæ exponit bona quæ insunt in vnaquaq; re, laudantur autem Deus, homines, animalia, stirpes, loca, tempora, atque res ceteræ.

Laus personarum ex qua ceteræ tamquam ab exemplo proficiuntur, quatuor partibus continetur: exordio expositione, comparatione, atq; epilogò.

Sumamus igitur exemplum tale de laude Aristotelis, Exordium. Cùm ceteri philosophi excellentes, qui rerum naturam, rationemque optimè administrandæ reipublicæ aperuerunt, digni sunt, quos omnis posteritas admiretur, tum in primis Aristoteles, cuius beneficio sic culta, & aucta est philosophia, ut ad summum perducta esse videatur, quare statui mearum esse partium eius laudes sit minus omnes aliquas certe

dicendo persequi, præsertim cum eius disciplinæ alumnus sim, atque ei tantum debeam, ut in referenda gratia videar mihi nullam, aut perexiguam eius in me officiorum partem assequi posse.

Expositio bonorum in sex fere partes tribui potest, quæ sunt genus, natura, educatio, actiones, honores, & mors.

Genus etiam diuidi potest in quatuor partes, nationem, patriam, maiores, & parentes.

Possumus etiam addere siquid singulare in eius ortu contigerit, aut in somnis visum aut auditum.

In his quatuor partibus generis, & in cæteris capitibus, siquid habeat parum ornamenti, aut omittendum prorsus est, aut dicendum nos prope-rare ad alias laudes illustriores, ex his ita laudabitur idem Aristoteles.

Natus igitur Aristoteles est apud Macedonas nationem bellicosissimam, & imperio orbis terrarum, & duobus regibus potentissimis postea clarissimam.

Oppido quidem tenui, sed quod multis ornamentis idem Aristoteles magnopere nobilitarit.

Parētes habuit ex clarissima familia Asclepiadum,

darum, inter quos Machaon Æsculapij filius mirabiliter arte medica excelluit, & gloria rei militaris, qui vnus inter principes Græciæ in æquo etiam Troiano inclusus latuerat.

Natura complectitur dona corporis, & animi. In donis corporis integra valetudo, velocitas, vires, pulchritudo, & corporis proceritas, In donis animi, ingenium, iudicium, memoria, studium, mores etiam vt facilem esse, & suauem, ex his illud accommodabitur Aristoteli.

Erat adolescens tanta acie ingenij, vt Plato cùm is in Academia non adesset, mentem abesse diceret.

Educatio continet, apud quos fuerit educatus, sub quo genere Reip. quam artem professus fuerit, quibus magistris ad eam cognoscendam vsus.

Tantam vim ingenij exercuit à puero in ijs artibus intelligendis, quibus ad humanitatem informamur, adhibuitq; ad eas cognoscendas magistros in eo genere litterarum perfectissimos, vt in philosophia Socratem, & Platonem eius studij principes clarissimos.

Actiones latissimè omnium patent: quæ explicande sunt secundum singulas virtutes: hoc loco

explicandum quæ bona externa illi contigerint, ut opes, familia, amici, cognati, quomodo illa compararit, & quo pacto ijs usus fuerit: ut.

Quis Aristotele gravior? qui cum à Proxeno puer educatus esset, ei atque eius uxori statuas singulas posuit, eiusque filio filiam suam despondit? quanta autem eius pietas in magistros, qui Platoni aram cum elogio consecrauit? quanta etiam in patriam, & suos ciues pietas eius fuit, qui patriam euersam beneficio Alexandri in integrum restituendam, suisque ciuibus libertatem pristinam recuperandam curauit? quis in omni genere artium, & literarum perfectior potest inueniri? quam rem tot libri in omni genere artium tam admirabili ratione, & via conscripti satis declarant.

Quinta honores: ut propter quam causam maximi illi honores ab hominibus eius ætatis ac præsertim à duobus regibus potentissimis Philippo, & Alexandro, & ab omni posteritate habiti sunt.

Ultima mors: ut itaque gloriosissimam mortem pro studio veritatis post tot exantlarios labores obiit.

Si qui autem honores ei post mortem habiti, hoc loco possunt commemorari: ut meritiò igitur huic statua apud Græcos posita in qua Græco sermone inscriptum erat Aristoteles philosophorum optimus, quam eorum sententiam vniuersa posteritas comprobauit.

Hoc ultimo loco censet Hermogenes in serendum si quid laudabile de filiis eius, quem laudas dici potest: ut Aristoteles filium reliquit Nicomachum, qui ab eius instituto, & genere vitæ non degenauerit.

Possunt etiam filiorum loco poni opera illustria, ut libri quos posteritati mandarit, scriptosque reliquerit, quod ad actiones itidem pertinent; potestque vel ad hunc, vel ad illum locum non incommode reijci.

Huc etiam referri possunt nepotes, atque eorum posteri, discipuli quoque nobiles, & qui eos

audierunt, si qui videantur excelluisse: ut quot
 & quam viri ex Aristotelis schola exierant?
 quam perfecti singuli in suo genere? quam sua-
 ues? quam copiosi? quantus Theophrastus? quantus
 in musicis Aristoxenus? quantus in historia Cal-
 listhenes? atque ex auditoribus Teophrasti, ut
 alios omittam quātus in litteris & republica De-
 metrius? quamus in medicina Erasistratus? quā-
 tus in comedia Menander?

Post hæc brevis quædam comparatio interpo-
 ni solet: ut ecquisquam audebit Platonem huic
 antepone, cū ille neque tot, neque tanta orna-
 menta philosophiæ attulerit, hic vero certissima
 ratione, & viâ vniuersam philosophiā explicauit?

Epilogus breui optatione concluditur: ut qua-
 propter Deum Opt. Max. humili prece obsecre-
 mus, ut tales philosophos multos nostræ reipubli-
 cæ largiri velit.

Huiusmodi est laus personarum, cætera eadem
 ratione laudabuntur, dum singulis accommodentur
 ea, quæ illis conueniunt: ut laudi urbium condi-
 tores pro parentibus, sic cæteris rebus earum in-
 uentores loco parentum sunt: ut Zeno dialecticæ.

Actionum tamen loco vtilitates eius rei sunt

commemorandæ.

Quoniam autem maxima pars in rebus laudandis ex earum utilitatibus petitur, ut in homine ex rebus præclarè gestis; utilitas vero unum est ex capitibus, quæ in thesi disputanda adhibentur, quin et reliqua capita thetica possunt ad huiusmodi laudes transferri; propterea fortasse Sopater in diuisionibus questionum hoc genus laudis theticam laudem appellauit, qualis est illa sapientie, quæ legitur apud Aphthonium: atque hæc capita satis amplam suppeditant copiam ad laudandum.

Aprißima verò laudationum exempla in Ciceronis, non modo defensionibus, sed etiam accusationibus reperientur ea enim, quæ oratorum princeps vituperando affert traduci quidem ad laudem egregia imitatione possunt, sicut ad vituperationem, eiusdem etiam laudationes valent plurimum.

DE VITUPERATIONE.

Cap. 17.

L Audem sequitur vituperatio: quia earundem ferme rerum est, et ex iisdem capitibus

L iij

perfi-

perficitur, ex quibus laudatio, dum sensu contrario pertractentur, quod fiet exemplo perspicuum.

Exordium, Cùm genus omne vitiorum detestandum, & magno generis humani odio dignum, tum vero omnium maximo facultas ista Sophistarum fallax, & dolosa, quæ si quem miserum cæperit à studio veritatis ad eius speciem quandam falsam, & simulatam totum traducit.

Genus, Natum, & conflatum hoc monstrum fœdissimum ex duabus pestibus teterrimis, & ferocissimis, arrogantia, & auaritia.

Educatio, Educatum, atque eruditum parentum imitatione, in quæstu, sordibus, fraude, & insolentia, eò processit corroborata iam ætate, ut sui quàm simillima portenta, Sophistas, scilicet procrearet.

Actiones, At quos homines? cùm certos locos haberent, ex quibus tanquam ex commentariolis differerent, ac disceptarent, tamen non in circulis tantum, aut compitiis, sed in maximo totius imperij omniumq; gentium conuentu poscere auderent, de qua re quisq; audire vellet, seque ad dicendū, disputandūq; promptos paratosque denuntiarent,
neq;

neq; vero rudes solum homines, & agrestes odorentur; cum Socrate, quem Græcia vniuersa omnium sapientissimum etiam absque testimonio Apollinis agnoscebat, congregari non erubuerunt.

Honores, Cuius congressum, & sermones si vitassent, melius certe sibi cōsuluissent, nam is eos facetissimè eludebat, eorum studium sciè exagitat, omnia eorum, vitia atque ignorantiam aperitissimè detegebat, ita seras quidem, sed iustas, & debitas pœnas suæ temeritatis luebant, oppidis, vrbibus, hominum cœtu exterminabantur, hoc malum tam intolerabile cū posteriori sæculo renascere, edicto seuerissimo censorum excisum est.

Comparatio, Ecquisquam audebit postea istos cum pharmacopolis circum foraneis comparare? qui etiam si argentum emungunt, nullum præterea magnum afferunt detrimentum?

Epilogus, Quare ne denuo hæc labes excutitur, Deum Optimum Maximum supplices deprecemur, ut tantum exitium à nobis, posterisq; nostris auertere velit.

DE VSV LAUDATIONIS,
& vituperationis. Cap. 18.

LV

Laus

Laus & vituperatio vsui maximo sunt in omnibus partibus orationis : ac primum in exordijs laudamus fere auditores, ac præsertim iudices, & eos, qui ad sunt in consilio atque etiam patronos aliquando aduersariorum, & aduersarios nostros vituperamus : quæ sunt apud Marcum Tullium in exordijs orationum frequentissima : ut factum Cæsaris in restituendo Marcello initio eius orationis, quam pro eo habuit. Quin & eos ipsos, pro quibus dicimus in exordijs sæpe aperte laudamus : ut M. Tullius initio quartæ Verrinæ Siciliam, sæpe etiam orator se ipsum laudat in exordio, modicè tamen, ut in Manilianæ : In exordio orationis pro Rabirio posthumo vituperat Marcus Tullius factum eiusdem.

In narratione etiam laudamus, & vituperamus : ut in ea pro Sex. Roscio laudat Nepotis Metelli filiam, In ea pro Cæcina vituperat idem Æbutium.

In confirmatione verò nemini dubium, quin sint necessariae laus, & vituperatio, cum sit unum genus causarum in illis positum, extat Manilianæ oratio Ciceronis, quæ etiamsi in deliberatione versatur, magna tamen ex parte laudes Pompeij in-

confir-

confirmatione persequitur. Quid autem aliud fere est tota interrogatio in *Vatinius*, nisi eius vituperatio? Secunda etiam *Philippica* nil aliud nisi vituperationem *Marci Antonij* fere persequitur.

De epilogo dubitari non potest, quin *Laus*, & vituperatio plurimum in illis valeant: in peroratione *Fonteianæ* laudat *Cicero Fonteium* elegantissimè, & in epilogo *Cœlianæ* commendat *Cœlium*, in ea pro *Sex. Roscio Chrysogono* vituperat, magna demum copia vituperationum suppetet in accusationibus *Tullianis*, laudationum vero in defensionibus, & in *Bruto*.

DE COMPARATIONE.

Cap. 19.

Comparatio sit cum docemus ea, quæ sub laudem, & vituperationem cadunt aut patria se inter se, aut unum maius altero, perficitur autem ex iisdem partibus, & capitibus, quibus laus, & vituperatio.

Comparatio tamen non est separatim requirenda cum totum progymnasma nihil aliud sit quam comparatio: neque vero longe disjungenda sunt quæ con-

conferuntur ut oratio sit acrior, quod planum fit exemplis, ut hoc Achillis, & Diomedis.

Exordium, Achillis ego virtutem nunquam mihi persuasi tantam esse, ut cæteris Græcis longè præstaret, quin Diomedes, quod facile demonstrari posse videtur, multum illi antecelluit.

Genus, Nam ut genus utriusque, dona naturæ, educationem prætermittam, in quibus nan est multum laudis ponendum, res gestæ utriusque facile hanc sententiam confirmabunt.

Actiones vocantur omnes Græci ad bellum Troianum: Achilles abdit se in Parthenomen, & ornatu muliebri simulat se esse virginem, ne ad bellum proficisci cogatur: Diomedes libentiſſimo animo ad bellum proficiscitur, quin cæteros Græcos ad illud suscipiendum, atque etiam eundem Achillem studioſiſſimè hortatur, mittuntur legati ab vniuerso exercitu ad Achillem, ut ad bellum conficiendum prodiret, dimittit legatos etiam cum contumeliâ. Diomedes vero ita suam operam bello conficiendo nauat, ut nocturnis prælijs amissam Græcorum dignitatem recuperarit feceritque nomen suum populis vniuersis famè percelebrem.

Achi

Achilles occidit quidem Hectorem, sed eius facti
lux, & auctor fuerat Ajax, qui singulari certa-
nine antea Hectorem sorte delectus opprescerat :
uniuersus autem exercitus Diomedem ad illud
certamen magna contentione petierat. Achilles
post Hectorem interfectum Polyxenæ amore in-
flammatur, & ut suam cupiditatem explere pos-
set ad hostes deficit. Diomedes capto Palladio
certissimam spem victoriæ consequendæ suis ostēdit
cum omnis salus vrbis Troiæ ex Palladio pēderet.

Mors, Age vero quam dissimilis mors vtri-
usque Achilles apud ignauissimum Alexandrum
avidem turpissime moriur, Diomedes illio ca-
ta cum suis cum dignitate reuertitur, urbem
sub Italos condidit, in qua mortem cum dignita-
te oppetiuit.

Epilogus, Quare quis non anteponet Diome-
dem Achilli, cum tanto superior rebus præclare
gestis Diomedes reperiatur, ostensumque plane
est, illum superiorem multo rebus præclare gestis
uisse.

DE COMPARATIONIS

usu. Cap. 20.

Vti-

Vtimur comparatione in exordijs, vt Marcus Tullius in exordio Quintianæ se comparat cum Hortensio patrono aduersarij, & Næuius aduersarium cum Quintio.

In narratione etiam adhibetur comparatio: vt in Miloniana, cū confert apparatus, & comitatum Clodij cum Milonis comitatu.

In confirmatione autem frequentissimus comparationis vsus, vt intelligitur ex Diuinatione in Verrem, & oratione in Pisonem, quæ solæ fere comparationem complectuntur.

In epilogis tandem vsui est comparatio, quod satis declarat quarta illa pars explicata in progymnasmate loci communis, ita in peroratione Quintiana confert Cicero cum Quintio Næuium.

Hoc progymnasma est aptissimum ad amplificandum, vt apparet in communi loco, & in laude & vituperatione.

DE ETHOPHOEIA.

Cap. 21.

Est ethopœia imitatio sermonis ad mores, & subiectas personas, aut res accommodata, huius tres sunt formæ: ethopœia, idoloepœia, & proso

rosopopœia.

Eihopœia fit cum fingimus quid dicerent vi-
entes: vt quarto ad Herennium in exemplo ser-
uocinationis, sic enim videtur ille scriptor etho-
pœiam appellare.

Idolopœia cum mortuos loqui fingimus: vt ibi-
em in exemplis conformationis inducitur L. Bru-
tis elegantissime loquens.

Prosopopœia, cum ceterę res loquentes indu-
untur, vt in eodem loco vrbs Roma.

His addit Euporius *pathopœiam* cum vehe-
entem aliquem affectum oratione imitamur: quę
videtur harum omnium communis.

In hoc progymnasmate magna personarum, &
temporum ratio habenda est, nam alius est sermo
iuuenis, alius senis, alius dolentis, alius gau-
dentis.

Capitulum autem loco hoc progymnasma diuidi-
tur in tria tempora pręsens, pręteritam, & fu-
turum, exemplo tota hæc disputatio illustrabitur:
vt in laude Aristotelis, quam supra adhibuimus
quis philosophiam inducat loquentem hoc modo.
Ideo mihi videre hoc loco Philosophiam cum
Aristotele sic loquentem. Salue mi alumnice, prę-
sidium,

fidium, & ornamentum meæ gloriæ, & dignitatis.

Ex præteritis. Quis me pluribus honoribus quam tu affecit? Quis plura ornamenta in universam meam familiam contulit? tu nomen ministræ meæ, & comitis Logicæ semisepultum in hanc lucem, & vitam reuocasti: tu physiologiæ, cuius partes tanquam membra Apſyri dissipate iacebant, vno loco, eoque illustri à principibus ad extremum perpetua serie disputationum digestas, collocasti, tu mores hominum, tu rationes administrandarum rerum publicarum quam planissimè explicasti, tu elationem, & insolentiam nostræ æmulæ eloquentiæ tua singulari industriâ fregisti, ac, ne longum faciam, omnem omnium artium laudatarum vim, & facultatem mihi optimus alumnus acceperum retulisti.

Ex præsentibus. Tu Theophrastum, de quo grauiſimum iudicium, & sine vlla inuidia fecerant heredem tuæ familiæ, & disciplinæ sapientiæ instituis: tu in eo omnem spem tuæ posteritatis merito figis, & collocas: tu rem litterariam universam mirabilibus decoras beneficijs.

Ex futuro. Quapropter magna, & certissima spes

me tenet fore, ut meum nomen, meaque gloria, quæ aliquantulum à maleuolis, & inuidis opprimeretur, in perpetuum propagetur: cuius ego beneficii memor tui nominis, & dignitatis memoriam immortalitati consecrabo.

DE VSV ETHOPOEIAE.

Cap. 22.

Ethopœia maximam affert utilitatem omnibus generibus causarum, & orationum partibus, ac præsertim perorationi: ut in Miloniana inducit M. Tullius loquentem Milonem, his verbis: Valeant, valeant, ciues mei, sint incolumes, sint florentes, sint beati: stet hæc vrbs præclara nibique patria charissima, quoquomodo merita de me erit.

Utilis etiam in confirmatione, qualis illa Appij contra Clodiam in ea pro Cælio.

Narrationem quoque illustrat maxime ethopœia: ut in ea pro Quinctio ita Næuij.

Ornat item exordia quamuis non ita frequenter.

Non deerit nobis copia ethopœiarum ex epistolis M. Tullij, ex quibus poterunt induci commendantes, gratias, agentes, gratulantes, &c.

M

præ.

præsertim cum Theophrastus epistolas sub eithopæijs contineri arbitretur.

DE DESCRIPTIONE.

Cap. 23.

Hoc progymnasma quidam ex veteribus non docuerunt separatim, quod in fabula, & narratiuncula, esset antea occupatum. Hermogenes. amen censuit exemplo aliorum auctorum per se explicandum esse.

Est autem descriptio quam diatyposim appellat Capella, oratio qua minutatim rem subiectam sic exponimus, ut sub oculos quantum fieri possit subijciamus. describuntur autem personæ animalia, stirpes, loca, tempora, atq; res aliæ.

In describendis animalibus & stirpibus à summo parte ad imam, aut contra progrediendum est, in describendis locis, aut temporibus explicanda sunt, quæ in illis fiunt, aut continentur. In cæteris rebus commemoranda sunt, quæ illas antecedunt, quæ cum illis coniuncta coherent, & quæ eas consequuntur: ut bellum antecedunt delectus militum, sumptus timor; coherent cum bello congressus, cædes, mortes, victoria: sequuntur laudes

des viuentium, triumphî, lachrymę eorum, qui victi,
& seruitus.

Conuiuium luxuriosum sic describitur à M.
Tullio in fragmento orationis pro Gellio : Vide-
bar mihi videre alios intrantes, alios exeuntes,
partim ex vino vacillantes partim besterna po-
tatione oscitantes, versabatur inter hos Gallius,
vnguementis oblitus, coronis redimitus, humus erat
lutulenta vino : coronis languidulis, & spinis co-
operta piseum.

Scriptor Rethoricorum ad Herennium comple-
xus est hoc progymnasma varijs figuris, effictio-
nis, notationis, & demonstrationis.

DE VSV DESCRIPTIONIS.

Cap. 24.

Descriptiones adhibemus frequenter in omni
genere causarum, & in omnibus partibus
orationis, frequentius tamen in narratione exem-
plum huius rei illustre supra propositum est, cum
de vsu comparationis disputabamus ex Milonia-
na, cum M. Tullius describit comitatum Milonis,
& Clodij.

In confirmatione etiam rectè adhibentur descriptiones: ut septima in *Verrem*, ipse inflammatus scelere, ac furore in forum venit: ardebant oculi: toto ex ore crudelitas emicabat.

In epilogis item, descriptionis utilitas apparet, nam tercia illa pars loci communis, quam expositionem amplificatam nominauimus, nulla re aptius fiet quam de descriptione criminis & scelerum: deinde misericordia iudicum mouetur, ut docet *Hermogenes* facta de descriptione iniuriæ, quod illustrat idem hoc exemplo.

Non istum mihi attendas qui lachrimatur ante vestrum conspectum, sed illum contemnentem numina, adeuntem fana, euellentem fores, auferentem donaria sacrorum, ita *M. Tullius* in peroratione orationis pro rege *Deiotaro* describit legati assiduitatem, qui in *Tetrarchia* nunquam à *Cæsare* discesserat, cum ait, In primis finibus tibi se præsto fuisse dicit, usque ad vltimos prosecutum: cum è balneis exisses, tecum se fuisse, cum illa munera inspexisses cœnatus, cum in cubiculo recubuisses, &c.

In exordijs quoque utilis est descriptio: ut in eadem pro *Deiotaro* describit *Cicero*, Quid factu-

facturus fuerit, si in foro eam orationem habuisset, cum, inquit, spectarem curiam, intuerer forum, cœlum denique testarer ipsum, &c.

DE PROGYMNASMATIS

in communi. Cap. 25.

HActenus explicatum est qua ratione singula progymnasmata separatim fieri possint singulorum propositis seorsum exemplis.

Demonstratum præterea est unde copia exemplorum in singulis generibus suppetere possit.

Neque vero postulandum est, ut his angustiis exempla clarissimorum oratorum circumscribantur: perfectiores illi scriptores fuere, is vero, quem hoc loco instituimus rudis adhuc, & integer: vagatur paullo liberius M. Tullius in Paradoxis & epilogis orationum, quàm hæc rudis, & imperfecta locorum communium institutio patiatur.

Licebit tamen, & tyroni, quod est fructuosissimum, cum ratione cōficiendi singula progymnasmata probè nouerit, alia alijs intexere, ut hac ratione longius dilatari possint, quod & in exemplis singulorum progymnasmatum non semel à scrip-

scriptoribus huius artis facilitatem videmus: ut in exemplo refutauunculae, quod Theoni adscribitur interponuntur oppositiones, & solutiones, quod est thesium maximè proprium.

Et in exemplo loci communis Aphthonius inculcat ethopœiam, de qua nondum differuerat.

Possimus autem nos longius excurrere, cum separatim ista exercemus: ut in fabula, & narratiuncula possunt descriptiones inferi, atq; ethopœia.

Sic in chria, & sententia laudes eorum, quorum exempla, aut testimonia proferemus: in laude, & vituperatione multae narratiunculae, & descriptiones, atque ethopœiae: ac vno verbo, in singulis adhiberi possunt ea, quae videbuntur conuenire.

Nunc restat, ut breui doceamus, quomodo adhibeantur progymnasmata in orationibus.

Adhibentur igitur detractis exordijs; aut illis ingressionibus, quae exordijs respondent, & detractis epilogis, nisi sint epilogi, qui pertineant ad intimam naturam progymnasmatum, ut epilogi loci communis.

Ex cæteris autem partibus non necesse est omnes

nes retinere, neque eo plane ordine, quo in præceptis traduntur, immo aliquando nulla fere earum in orationibus nisi nudum progymnasma adhibetur, sed ille potissimum conseruandæ partes quibus summa vis, & natura cuiusq; progymnasmatibus nititur, ut ex communi loco cum illud vnum in eo spectetur, ut præmium aut supplicium possit à iudicibus impetrari, retinendæ potius erunt partes duæ illius posteriores, quæ ad id obtinendum directo spectant, quam cæteræ quibus crimen aut meritum amplificatur.

Itaq; vix, ac ne vix quidem epilogos, in quibus loci communes excellunt, reperies apud M. Tullium, aut alium oratorem probatum sine duabus partibus posterioribus, sine cæteris autem multos.

Eodem modo cum in chria propositum sit dictum, aut factum quod commemoratum est approbare, facti quidem expositio, aut dicti nullo modo poterit prætermitti, neque eius approbatio videtur posse præteriri, cæteræ autem partes non magnopere desiderandæ, ita M. Tullius in Lici-
niana ut confirmaret litterarum monumentis homines maximè excitari ad pericula gloriæ causa subeunda, retulit exempli loco chriam quandam
Ale.

Alexandri regis his verbis.

Quam multos scriptores rerum suarum magnus ille Alexander secum habuisse dicitur? atque is tamen cum in Sigeo ad Achillis tumulum adstiteret, ò fortunate, inquit, adolescens, qui tuæ virtutis Homerum præconem inueneris: & vere, nam nisi Ilias illa exstiteret idem tumulus, qui corpus eius contexerat, nomen etiam obruisset.

In hac igitur chria præter dictum Alexandri quod retulit Cicero tantum addita est approbatio cum simplici ratione.

Sed de progymnasmatibus satis multa, nam si quæ aliæ exercitationes afferuntur initio huius artis à Cicerone, & Quintiliano, aut non sunt huius artificij, aut siquid eius habent, potest facile ad superiora reuocari.

¶ LAVS DEO, VIRGINIQUE
Deiparæ Maria.

21-114

